

ISSN: 2667-422X

SOSYAL, BEŞERİ VE İDARİ BİLİMLER DERGİSİ

JOURNAL OF SOCIAL, HUMAN AND
ADMINISTRATIVE SCIENCES

Cilt	Volume	8
Sayı	Issue	2
Yıl	Year	2025

SOSYAL, BEŞERİ ve İDARİ BİLİMLER DERGİSİ

2025, Cilt.8, Sayı.2

YAYIN KURULU

BAŞ EDITÖR

Prof. Dr. Yüksel ÖZTÜRK

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi,

Turizm Fakültesi Gölbaşı Yerleşkesi, Ankara, Türkiye.

editor@sobibder.org

editor.sobibder@gmail.com

Telefon: +90 312 231 73 60/1847

DİL EDITÖRÜ

Doç. Dr. Ayşe Nevin SERT, AHBV Üniversitesi, Ankara, Türkiye. nevin.sert@hbv.edu.tr

EDİTÖRLER KURULU

Atatürk İlke ve Cumhuriyet Tarihi: Dr. Öğr. Üyesi Mustafa EĞİLMEZ, Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu, Türkiye. megilmez@kastamonu.edu.tr

Coğrafya: Doç. Dr. Mehmet Fatih DÖKER, Sakarya Üniversitesi, Sakarya, Türkiye. fdoker@sakarya.edu.tr

Çalışma Ekonomisi: Doç. Dr. Seda TEKELİ, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye. sakyalcin@anadolu.edu.tr

Çocuk Gelişimi: Prof. Dr. Arzu YÜKSELEN, İstanbul Medipol Üniversitesi, İstanbul, Türkiye. ayukselen@medipol.edu.tr

Dilbilimi ve Edebiyat: Prof. Dr. İhsan KALENDER, Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye. kihsan@gazi.edu.tr

Ekonomi: Dr. Öğr. Üyesi Atilla AYDIN, İstanbul Rumeli Üniversitesi, İstanbul, Türkiye. atilla.aydin@rumeli.edu.tr

Felsefe: Prof. Dr. Hatice Nur ERKİZAN, Muğla Sıktı Koçman Üniversitesi, Muğla, Türkiye. nerkizan@mu.edu.tr

İletişim Çalışmaları: Prof. Dr. Yusuf YURDİGÜL, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Türkiye. yusufyurdagul@hotmail.com

İşletme Yönetimi: Dr. Öğr. Üyesi Menekşe ÖZTOPRAK, Başkent Üniversitesi, Ankara, Türkiye. tarhan@baskent.edu.tr

Maliye: Prof. Dr. Ali ÇELİKKAYA, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye. acelikka@ogu.edu.tr

Muhasebe: Prof. Dr. Seyhan ÇİL, AHBV Üniversitesi, Ankara, Türkiye. seyhan.cil@hbv.edu.tr

Pazarlama: Prof. Dr. Cevat TOSUN, George Washington Üniversitesi, Washington, ABD. ctosun@gwu.edu

Psikoloji ve PDR: Prof. Dr. Sefa BULUT, İbn Haldun Üniversitesi, İstanbul, Türkiye. sefa.bulut@ihu.edu.tr

Psikoloji: Doç. Dr. Kemale SALMANOVA, Simqait State University, Simgait, Azerbaycan. salamovak11@gmail.com

Siyasi Tarih: Dr. Öğr. Üyesi Onur ŞEN, Mersin Üniversitesi, Mersin, Türkiye. onursen@mersin.edu.tr

Sosyoloji: Doç. Dr. Suna TEKEL, İnönü Üniversitesi, Malatya, Türkiye. suna.tekel@inonu.edu.tr

Turizm ve Otel İşletmeciliği: Doç. Dr. Sedat YÜKSEL, Teknoloji ve Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Maskat, Umman sedatyuksel@gmail.com

Temel İslam Bilimleri: Doç. Dr. Harun ÇAĞLAYAN, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale, Türkiye. caglayanharun@gmail.com

Uluslararası İlişkiler: Doç. Dr. Serkan NAKTİYOK, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Türkiye. snaktiyok@atauni.edu.tr

Yakın Çağ Tarihi: Prof. Dr. Ahmet GÜNDÜZ, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep, Türkiye. agunduz@gantep.edu.tr

Yönetim Bilişim Sistemleri: Doç. Dr. Ersin KARAMAN, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Türkiye. ersinkaraman@atauni.edu.tr

Yönetim ve Strateji: Prof. Dr. Harun DEMİRKAYA, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli, Türkiye. harundemirkaya@kocaeli.edu.tr

HAKEM KURULU

Prof. Dr. Ahmet GÜNDÜZ, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep, Türkiye.

Prof. Dr. Ahmet TAYFUN, AHBV Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Prof. Dr. Ali ÇELİKKAYA, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye.

Prof. Dr. Alptekin SÖKMEN, AHBV Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Prof. Dr. Arzu KILIÇLAR, AHBV Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Prof. Dr. Arzu YÜKSELEN, İstanbul Medipol Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

Prof. Dr. Cemalettin AKTEPE, AHBV Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Prof. Dr. Cevat TOSUN, George Washington Üniversitesi, Washington, ABD.

Prof. Dr. Evren GÜÇER, AHBV Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Prof. Dr. Fevzi OKUMUŞ, Central Florida Üniversitesi, Orlando, ABD.

Prof. Dr. Güler SAĞLAM ARI, AHBV Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Prof. Dr. Hatice Nur ERKİZAN, Muğla Sıktı Koçman Üni., Muğla, Türkiye.

Prof. Dr. İhsan KALENDER, Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Prof. Dr. Kurtuluş KARAMUSTAFA, Erciyes Üniversitesi, Kayseri, Türkiye.

Prof. Dr. Mehmet BAŞ, AHBV Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Prof. Dr. Metehan TOLON, AHBV Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Prof. Dr. Mithat ÜNER, Atılım Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
Prof. Dr. Sefa BULUT, İbn Haldun Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
Prof. Dr. Seyhan ÇİL, AHBV Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
Prof. Dr. Şeyhmus BALOĞLU, Nevada Üniversitesi, Las Vegas, ABD.
Prof. Dr. Yüksel EKİNCİ, Portsmouth Üniversitesi, Portsmouth, İngiltere.
Prof. Dr. Zeynep ASLAN, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, Türkiye.
Doç. Dr. Ali Turan BAYRAM, Sinop Üniversitesi, Sinop, Türkiye.
Doç. Dr. Ersin KARAMAN, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Türkiye.
Doç. Dr. Gül ERKOL BAYRAM, Sinop Üniversitesi, Sinop, Türkiye.
Doç. Dr. Harun ÇAĞLAYAN, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale, Türkiye.
Doç. Dr. Kadri Gökhan YILMAZ, AHBV Üniversitesi, Ankara.
Doç. Dr. Lütfi BUYRUK, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üni., Nevşehir, Türkiye.
Doç. Dr. Mehmet Fatih DÖKER, Sakarya Üniversitesi, Sakarya, Türkiye.
Doç. Dr. Mustafa SOLMAZ, İnönü Üniversitesi, Malatya, Türkiye.
Doç. Dr. Nuray TOSUNOĞLU, AHBV Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
Doç. Dr. Saadet Pınar TEMİZKAN, Osmangazi Üni., Eskişehir, Türkiye.
Doç. Dr. Seda TEKELİ, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye.
Doç. Dr. Sedat YÜKSEL, Teknoloji ve Uygulamalı Bilimler Üni., Maskat, Umman
Doç. Dr. Selma KALYONCUOĞLU, Ankara HBV Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
Doç. Dr. Serkan NAKTİYOK, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Türkiye.
Doç. Dr. Suna TEKEL, İnönü Üniversitesi, Malatya, Türkiye.
Doç. Dr. Yaşar KAYA, İnönü Üniversitesi, Malatya, Türkiye.
Dr. Öğr. Üyesi Atilla AYDIN, İstanbul Rumeli Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe ATAR, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun, Türkiye.
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Halit AKIN, Erciyes Üniversitesi, Kayseri, Türkiye.
Dr. Öğr. Üyesi Menekşe ÖZTOPRAK, Başkent Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa EĞİLMEZ, Kastamonu Üni., Kastamonu, Türkiye.
Dr. Öğr. Üyesi Onur ŞEN, Mersin Üniversitesi, Mersin, Türkiye.
Dr. Öğr. Üyesi Seda ÖZDEMİR AKGÜL, Selçuk Üniversitesi, Konya, Türkiye.
Dr. Öğr. Üyesi Zeki YÜKSEKBİLGİLİ, Nişantaşı Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

BU SAYIDA HAKEMLİK YAPANLAR

Prof. Dr. Meliha TUZGÖL DOST, Hacettepe Üniversitesi.
Doç. Dr. Binali KILIÇ, Balıkesir Üniversitesi.
Doç. Dr. Nazan KAYTEZ, Çankırı Karatekin Üniversitesi.
Doç. Dr. Nisa Gökden KAYA, Hitit Üniversitesi.
Doç. Dr. Sevtap SARIOĞLU UĞUR, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi.
Doç. Dr. Uğur UĞUR, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi.
Doç. Dr. Üzeyir YASAK, Marmara Üniversitesi.

Dr. Öğr. Üyesi Beyza NAZ DENİZ, İstanbul Aydın Üniversitesi.
Dr. Öğr. Üyesi Elif KURTULUŞ ANARAT, Üsküdar Üniversitesi.
Dr. Öğr. Üyesi Ezgi ÖZKAN, İstanbul Kültür Üniversitesi.
Dr. Öğr. Üyesi Haydeh FARAJİ, İstanbul Aydın Üniversitesi.
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Melih ÖZDEMİR, Marmara Üniversitesi.
Dr. Öğr. Üyesi İlker ÖZTÜRK, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi.
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet BAŞARAN, Muş Alparslan Üniversitesi.
Dr. Öğr. Üyesi Mert AYTAÇ, Bingöl Üniversitesi.
Öğr. Gör. Dr. Gökhan VURAL, İstanbul Topkapı Üniversitesi.

ODAK VE KAPSAM

Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi'nin yayın odağında;
Sosyal Bilimler alanındaki profesyonellere akademik katkı sağlayan, sektörel uygulamalara katkı sağlayan teorik ve uygulama arasında köprü olan, Sosyal Bilimler alanlarında ulusal ve uluslararası karşılaştırmaları inceleyen eserler yer almaktadır.

Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi'nin yayın kapsamında;
Arkeoloji, Atatürk İlke ve Cumhuriyet Tarihi, Avrupa Birliği, Bankacılık ve Sigortacılık, Batı Sanatı ve Çağdaş Sanat, Beşeri ve İktisadi Coğrafya, Bilgi ve Belge Yönetimi, Bölgesel Çalışmalar, Çağdaş Dünya Tarihi, Çocuk Gelişimi, Dilbilimi, Eğitim Bilimleri, Ekonometri, Erken Hristiyan ve Bizans Sanatları, Eskiçağ Tarihi, Felsefe, Finans, Fiziki Antropoloji ve Paleoantropoloji, Fiziki Coğrafya, Gazetecilik ve Medya Çalışmaları, Gelişim Psikolojisi, Genel Türk Tarihi, Görsel İletişim Tasarımı, Halkla İlişkiler, İktisadi Düşünce, İktisat Tarihi, İletişim Çalışmaları, Kamu Yönetimi, Makro İktisat, Maliye, Mikro İktisat, Muhasebe, Nicel Karar Yöntemleri, Organizasyon, Ortaçağ Tarihi, Osmanlı Kurumları ve Medeniyeti, Öğrenme-Bilişsel-Biyolojik-Deneysel Psikoloji, Pazarlama, Reklamcılık, Sanat Tarihi, Sinema, Siyasi Düşünceler, Siyasal Hayat ve Kurumlar, Siyaset Bilimi, Siyasi Tarih, Sosyal Hizmet, Sosyal Politika, Sosyal Psikoloji, Sosyal ve Kültürel Antropoloji, Sosyoloji, Turizm, Türk İslam Sanatı, Uluslararası İktisat, Uluslararası İlişkiler, Uluslararası Ticaret, Uygulamalı Psikoloji, Üretim ve Operasyon Yönetimi, Yakınçağ Tarihi, Yeniçağ Tarihi, Yerel Yönetimler, Kent ve Çevre Politikaları, Yönetim Bilişim Sistemleri, Yönetim ve Strateji, Yükseköğretim Çalışmaları yer almaktadır.

YAYIN SIKLIĞI

Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi elektronik ortamda yayın yapan hakemli bir dergidir. Aylık yayın yapan dergide yılda 12 sayı yayınlanmaktadır.

YAYIN DİLİ

Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi Türkçe olarak yayın yapmaktadır. Ancak her bir makalede İngilizce başlık, abstract ve keywords bulunmalıdır.

INDEX

SOBIAD Atıf Dizini

DRJI | Directory of Research Journals Indexing

RI-ROOTINDEXING

ResearchBib – Academic Resource Index

ROAD | ROAD, The Directory of Open Access Scholarly Resources

ISI | International Scientific Indexing

Eurasian Scientific Journal Index

ICI Index Copernicus International

General Impact Factor

CiteFactor

Asos Index

Scientific Indexing Services

EuroPub Database

SOSYAL, BEŞERİ ve İDARİ BİLİMLER DERGİSİ

2025, Cilt.8, Sayı.2

İÇİNDEKİLER/CONTENTS

Araştırma Makalesi

Sigara Bağımlılığının Dikkatsizlik ve Algı Bozukluğuyla İlişkisi

(The Relationship Between Cigarette Addiction and Inattention and Perception Disorder)

Fatime KONUŞ, Emel Aner AKTAN

ss.71-88.

Araştırma Makalesi

Okul Öncesi Dönemde Çocuğu Olan Erkeklerin Nomofobi Düzeyi ile Aile Rol Performansının İlişkisi

(The Relationship Between Nomophobia Level and Family Role Performance of Men with Preschool Children)

Atifet BOZYEL

ss.89-99.

Araştırma Makalesi

Tokat İl Merkezi ve Kırsal Alanlarda Suçun Mekansal ve Zamansal Dağılımı

(Spatial And Temporal Distribution of Crime in Tokat City Center and Rural Areas)

Hüseyin MERTOL, Yunus ERGÜN

ss.100-122.

Araştırma Makalesi

Algılanan Ebeveynlik Tutumları ile Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişkide Aleksitiminin Aracı Rolü

(The Intermediate Role of Alexitimia in The Relationship Between Perceived Parenting Attitudes and Psychological Symptoms)

Evin AYDIN YÖNTEM, Hivren ÖZKOL COP

ss.123-142.

Araştırma Makalesi

Müşteri Bağlılığı, İnsan Kaynak Uygulamaları, İnovasyon ve Kalite Yönetimi Arasındaki İlişkilerin Muhasebeci Örnekleminde İncelenmesi

(Examining the Relationships Between Customer Loyalty, Human Resource Practices, Innovation and Quality Management in an Accountant Sample)

Emin Ergun SELÇUK, Tuna USLU

ss.143-159.

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Sigara Bağımlılığının Dikkatsizlik ve Algı Bozukluğuyla İlişkisi

Fatime KONUŞ, Lisans Öğrencisi, İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, İstanbul, e-posta: psikologfatimekonus@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-8947-4657>

Dr. Öğr. Üyesi Emel Aner AKTAN, İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, İstanbul, e-posta: emelaner.aktan@nisantasi.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6781-9171>

Öz

Araştırma, sigara bağımlılığı ile dikkatsizlik ve algı bozukluğu düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek için ilişkisel tarama yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Veriler, Kişisel Bilgi Formu, Sigaranın Psikolojik Bağımlılığını Değerlendirme Ölçeği, Erişkin Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Sendromu Öz-Bildirim Ölçeği ve Benton Yüz Tanıma Ölçeği ile elde edilmiştir. Araştırmacı, 997654323405 seri numaralı Benton Görsel Bellek Testi eğitimini tamamlamıştır. Çalışma, 432 erkek (%43,2) ve 568 kadın (%56,8) olmak üzere 500 sigara içen ve 500 sigara içmeyen yetişkin gönüllü katılımcıyla seçkisiz tabakalama yöntemiyle yürütülmüştür. Sigara kullanan ve kullanmayan bireylerin sosyo-demografik değişkenlerinin dağılımı incelenmiş, sigara kullanan bireylerde görsel algı ve dikkat eksikliği düzeyleri Pearson korelasyon analiziyle değerlendirilmiştir. Analizlerde SPSS 26.0 yazılımı kullanılmıştır. Örneklem büyüklüğünden dolayı parametrik ölçümler yapılmış; bağımsız örneklem t-testi ve ki-kare testi uygulanmıştır. Karşılaştırma ve korelasyon testlerinin uygunluğu için normallik sınamaları yapılmış, ölçek puan ortalamalarının çarpıklık ve basıklık değerleri değerlendirilmiştir. Anlamlılık düzeyi 0.05 olarak alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sigara Bağımlılığı, Algı, Algı Bozuklukları, Bağımlılık, Dikkatsizlik.

Makale Gönderme Tarihi: 20.09.2024

Makale Kabul Tarihi: 01.02.2025

Önerilen Atıf:

Konus, F. ve Aktan, E. A. (2025). Sigara Bağımlılığının Dikkatsizlik ve Algı Bozukluğuyla İlişkisi, *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 8(2): 71-88.

Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences

2025, 8(2): 71-88. DOI:[10.26677/TR1010.2025.1504](https://doi.org/10.26677/TR1010.2025.1504)

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

RESEARCH PAPER

The Relationship Between Cigarette Addiction and Inattention and Perception Disorder

Fatime KONUŞ, Undergraduate Student, Faculty of Economics, Administrative and Social Sciences, İstanbul, e-mail: psikologfatimekonus@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-8947-4657>

Assistant Prof. Dr. Emel Aner AKTAN, İstanbul Nişantaşı University, Faculty of Economics, Administrative and Social Sciences, İstanbul, e-mail: emelaner.aktan@nisantasi.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6781-9171>

Abstract

The research was conducted using a relational screening method to examine the relationship between smoking addiction and levels of inattention and perception disorders. Data were collected using the Personal Information Form, the Psychological Dependency on Smoking Scale, the Adult Attention Deficit Hyperactivity Disorder Self-Report Scale, and the Benton Facial Recognition Test. The researcher completed the Benton Visual Memory Test training with serial number 997654323405. The study was conducted with 432 men (43.2%) and 568 women (56.8%), including 500 smokers and 500 non-smokers, using a stratified random sampling method with volunteer participants. The distribution of socio-demographic variables between smokers and non-smokers was examined, and the relationship between visual perception and attention deficit levels in smokers was evaluated through Pearson correlation analysis. SPSS 26.0 software was used for the analyses. Due to the sample size, parametric measures were used; independent sample t-tests and chi-square tests were applied. Normality tests were conducted to ensure the suitability of the comparison and correlation tests, and skewness and kurtosis values of the scale scores were evaluated. The significance level was set at 0.05.

Keywords: Smoking Addiction, Perception, Perception Disorders, Dependence, Carelessness.

Received: 20.09.2024

Accepted: 01.02.2025

Suggested Citation:

Konuş, F. and Aktan, E. A. (2025). The Relationship Between Cigarette Addiction and Inattention and Perception Disorder, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 8(2): 71-88.

GİRİŞ

Dünya genelinde ilk olarak sigara olmak üzere tütün mamullerinin tüketilmesinin önemli derecede hastalık ve ölümlere yol açtığı bilinmektedir. Tütün tüketimine bağlı hastalıklar sebebiyle altı saniyede bir kişi hayatını kaybetmektedir. Bu sebeplerle Dünya Sağlık Örgütü tütün tüketimini en kapsamlı/küresel halk sağlığı problemlerinden biri ve bağımlılık geliştiren eylem olarak tanımlamıştır (Dünya Sağlık Örgütü, 2013). Dünyada on beş yaş üzeri nüfusta yaklaşık olarak %45'inin, Türkiye'de ise %43'nün de sigara kullanmakta olduğu, 2019 verilerine göre tütün mamullerinin kullanımı %31,3 olmuştur (erkeklerde %44,8; kadınlarda %18,2). Problemin öncelikli olarak gençlik bakımından önem arz ettiğini göstermektedir. Genç bireylerde tütün mamulleri tüketimi bakımından tehlike arz eden grupların tespiti ve sağaltma plan/izlemlerini belirlerken bu faktörlerin öncelikli olması, sigara bağımlılığını önleme çalışmalarında önem arz etmektedir (Karakulah, 2013).

Tütün mamullerinin kullanımı hastalık, sakatlanmalar ve ölümlerde karşı gelinebilir başta gelen sebeplerdendir. Öte yandan sigara başarılı bir şekilde erken bırakılabildiğinde yaşam beklentisinde 10 seneye kadar bir artışa neden olabilmektedir (Dünya Sağlık Örgütü, 2008). Kanıtlar, tütün mamullerinin kullanımındaki azalmaların-bırakılmasının yaşam kalitesi ve sağlık durumlarında iyileşebilme dahil olmakla beraber iyi oluşa pozitif yönde etki ettiği sonucuna varabilmek için yeterli olduğu yönündedir. Tütün bitkisinde yer alan nikotin diğer bağımlılık yapıcı maddeler gibi oldukça bağımlılık yapıcıdır. Nikotinik asetilkon reseptörlerine (NaChR) bağlanan nikotin ve NaChR nörotransmitterlerin salınımı, hücrelerin uyarılabilirliği ve nöral sentezde oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Beyinde yer alan Limbik Sistem dopamin salınımıyla ödül mekanizmalarını devreye koyar ve tekrarlı nikotinle koşullanma sağlanıp bağımlılık gelişebilmekle beraber sigara bağımlısı olan her 10 kişiden 9'u 18 yaşına kadar ilk kez sigara içmeyi denemiştir. Ergenlerin sigara içme girişiminden sonra çok az bir kesimi bırakmaya çalışmaktadır, %7'lik bir kesimi de kendi başlarına bırakabilmektedir. %12'lik bir kesim yardım arar ama yardım arayanların bile başarı oranları düşüktür. Kaygı, İki uçlu bozukluk (Bipolar), duygu-durum ve madde kullanım bozukluklarına sahip hastalarda sigara içme sıklıklarının 2 ile 4 kat daha yüksek olduğu görülmüştür. Psikiyatrik bozukluklara sahip olan insanlarda genel nüfusa kıyasla nikotine bağımlılık şiddetinin daha yüksek olduğu ve sigarayı bırakma oranlarının da daha düşük olduğuyla birlikte depresme dönemlerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu çalışmadan da elde edilen bulgularla desteklenmiştir. Sigaranın içerisinde yer alan nikotin beyin belirli kimyasal hücrelerle bağlantı kurarak dopamin nörotransmitterinin salınımını arttırmaktadır. Bu da kısa vadede bireylerde zevk, motivasyon ve uyarı sağlar ancak uzun sürede dikkat ile beraber odaklanmayı olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Ayrıca beyin yapısında farklılıklara yol açarak başat olarak dikkat ile bilişsel işlevlerle bağlantılı olan frontal korteks ve benzeri bölümlerde dezorganizasyona yol açması dikkat dağınıklığına neden olabilmektedir (Karabulut ve Evren, 2022).

ICD 10 Tütün tüketiminde Dünya Sağlık Örgütü'nün (1992) Milletlerarası Bozukluk Sınıflaması'nda; Her gün tüketenler (gün içinde en az bir tane ya da daha fazla), ağır içiciler (gün içinde 20 ya da daha fazla), ara sıra içenler (gün içinde bir sigaradan daha az), bırakmış olanlar (geçmişte gün içinde en az bir tane en az altı ay sigara içmiş ve bırakmış olanlar), diğer içmeyenler (geçmişte içmeyi denemiş ya da denememişler ile şu an tüketmeyenler) olarak sınıflandırma yapılmış olup DSM-V TR – Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabında Tütünle İlişkili Bozukluklar 'Tütün Kullanım Bozukluğu' başlığında hastalık olarak tanımlanmış ve şu şekilde kodlanmıştır; On iki aylık bir süre zarfında, çoğu zaman istendiğinden daha büyük veya daha uzun zamanlı tütün alımı, tütün kullanımını terk etme veya kontrolde tutabilmek için devamlı arzu ya da sonuçsuz gayretler, tütün elde etmek, tüketmek ya da etkilerinden korunmak amaçlı gerekli uygulamalara fazla vakit harcamak, tütün tüketimine dayanamama ya da tütün tüketimini fazlasıyla arzulama ya da

zorlanmış hissetme, iş ortamında, okulda ya da ev içi konumun gereği olan başat yükümlülüklerini tamamlamayla sonuçlanan, tekrarlanan tütün tüketimi, tütünün sonuçlarının sebebiyet verdiği tekrarlayıcı toplumsal/kişilerarası sıkıntıların varlığına karşın tütün tüketimini devam ettirme, tütün tüketimi nedenli önem arz eden birtakım toplumsal, işle alakalı organizasyonların ya da eğlenme-dinlenme organizasyonlarının bırakılması ya da azaltılması, tekrarlayıcı biçimde risk arz eden hadiselerde tütün tüketme, yüksek olasılıkla tütünün sebebiyet verdiği veya alevlendirdiği, devamlı veya tekrarlı bedensel ya da ruhsal sıkıntısının olmasına rağmen tütün tüketmeye devam edilmesi durumudur. Yoksunluk ortaya çıkması (tütüne özgün esriklik sendromu ve/veya yoksunluk kriterlerinden kurtulma ya da kaçınma amaçlı tütün alınması) en az iki tanesiyle beliren, klinik bağlamda gözle görülür bir soruna ya da işlevsellikte düşmeye neden olan sorunlu tütün tüketimi olarak tanımlanıp tanı kriterleri olarak yer almıştır. Dikkatsizlik için de *belirtilerden en az 6'sı, en az 6 ay süreyle, uyumsuzluk yaratıcı olması ile gelişim seviyesiyle ters seviyede devam etmesiyle* "Genellikle dikkatini detaylara verememe veya okul ödevlerinde, işlerinde ya da başka uygulamalarda dikkatsizce yanlışlıklar yapmak, üstlenmiş olduğu sorumluluklarda/etkinliklerde dikkat kayması, direkt kendisiyle kurulan iletişimde dinlemiyormuş gibi görünebilme, talimatları takip etmeme ve okul ödevlerini, küçük işleri/iş ortamındaki sorumlulukları bitiremememe, üstlenmiş olduğu vazifeleri ve uygulamaları dizaynda zorluk yaşama, devamlı zihinsel gayret gerektiren vazifelerden kaçınma ve bu tür şeylerden hoşlanmama veya bunlarda bulunmaya karşı hevesiz olma durumuyla birlikte üstlendiği vazifeler veya uygulamalar için ihtiyaçlı olanları kaybetme, dikkati dış uyarıcılar ile rahatlıkla kayma veya uygulamalarda genellikle unutkan olma durumlarıdır (Amerikan Psikiyatri Derneği, 2021; Dünya Sağlık Örgütü, 1992).

Algı ise duyuşsal verilerin anlamsal bağllık oluşturacak biçimde işlemlenerek tanınıp kavranması sürecine kadar olan aşamaların bütününe denir. Dokunsal, işitsel ve görsel olmak üzere çokça dış uyaranların beyinde karşılığının bulunup yorumlanmasıyla birlikte beynin birden fazla bölgesinin uyumlu bir bütünlük içinde çalışmasını gerektirmektedir (Schacter vd., 2011). Bilişsel bir reterdasyonun seviyesinin değerlendirilmesi adına yapılan test, beynin farklı bir işlemi hakkında da veriler vermektedir. Bu bağlamda algının değerlendirilmesinde birbiriyle örtüşen oryantasyon, hafıza(bellek) ve dikkat gibi birçok fonksiyonun da incelenmesine yol açar (Şahin, 2014).

Bir uyarının ne olduğuna karar verme süreci algıdır, bu uyarın ses, ışık, görüntü, nesne, kişi vd. olabilmektedir. Algılama duyuşla başlamakta olup duyum, dışsal uyarıcı ile ilgili ilk farkındalıktır. Dışsal uyarıcılar duyu sistemini harekete geçirmekle birlikte beyin tarafından anlamsız bilgi parçacıklarına çevrilen elektrik sinyallerini üretmektedir. Duyum, dış dünyadaki uyarıcıların sinir akımı halinde beynimize ulaşmasıdır. Algılama duyuş organlarımız aracılığı ile elde edilen duyuşların farklı şekillerde birleşip anlam kazanıp yorumlanması durumudur (Hoşgör, 2016). Bu bağlamda ortaya çıkan ürün algıdır. Algı bozuklukları algılama işlemlerinin yapılamadığı, gerçeği değerlendirebilme yeteneğinin bozuk olması durumlarında ortaya çıkan duyuşsal, görsel veya dokunsal yanılsamaların olması durumlarıdır. Algısal bozukluklarının nedenleri çok çeşitli ve karmaşıktır. Algıda bozulmalar, kişinin dış dünyayı algılama- duyuşsal bilgileri işleme koyma ve yorum yapma becerisinde problemler yaşamasıdır. Bu durum duyuşsal verilerin anormal biçimlerde işlemlenmesi ya da yorumlanması şeklinde görünebilir. Buna örnek olarak renk ya da seslerin farklı algılanması gibi durumlarda o renk yerine farklı bir renk ya da o rengi olduğundan daha canlı daha soluk şekillerde veyahut da ses seviyelerinde farklılıklar (yüksek-düşük şekillerde) ve sese anlam katma konularında sorunlar yaşamaları algıda bozukluklar olduğuna işaret edebilir. Algısal bozukluklar genel olarak psikiyatrik hastalıklarla bağdaştırılır lakin bazı zamanlarda nörolojik hastalıklar ya da beyin yaralanmaları gibi fiziki nedenlerden kaynaklanıyor olabilmektedir. Algı bozuklukları çok çeşitlidir. Var olmayan

duyusal kazanımların olduğu halisünasyonlar kişilerde görsel, işitsel, tatsal, kokusal, dokusal veya kişi algıları şeklinde yanıltıcı deneyimler yaşanmasına yol açar. Halisünasyonlar bazı zamanlarda uyuşturucu madde kullanımı, yüksek ateş ya da beyin yaralanmaları sebebiyle olabilmektedir. Gerçek duyusal verilerin farklı ve yanlış bir biçimde yorumlanması sonucunda yanıltan algılar illüzyonlardır. Bu da algı bozukluğu çeşitlerindedir. Bireyin bir deneyiminde veya nesneye karşı gerçek dışı farklılıklar yaşaması, bu nesnelerin büyüklük/küçüklüklerinde/renklerinde/şekillerinde algılanmış olan farklılıklar algı bozukluklarından dönüştürücü deneyimler kategorisine girmektedir. Bireyin görsel ya da duyusal yaşanmışlıklarını parçalanmış ve/veya bölünmüş bir şekilde algılamaları, nesnenin parçalarını bütünleştirememeye ya da bütün bir resim oluşturamama biçiminde ortaya çıkan algı bozuklukları bozulmuş algısal bütünlüktür (Hoşgör, 2016).

DSM-V-TR’de uyarıcı esikliği başlığında, gerçeği değerlendirme eylemi sorunlu olmadığında meydana gelen varsanların varlığı durumlarda veya deliryum geçirmezken meydana gelen duyusal, görsel veya dokusal illüzyonların varlığında saptayıcı olarak kullanılabilmesi bağlamında sigara bağımlılığı olan kişilerin dikkatsizlik ve algı bozuklukları düzeyinin riskli gruplar arasında olduğu düşünülerek alan yazını doğrultusunda bu araştırmanın amacı, sigara bağımlılığının dikkatsizlikle ilişkisinin incelenmesi ve sigara bağımlılığının algı bozuklukları ile ilişkisinin araştırılmasıdır (Amerikan Psikiyatri Derneği, 2021). Bu amaç doğrultusunda; sigara bağımlılığı ile dikkatsizlik ve algı bozuklukları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığına cevap aramıştır. Bunun yanında yetişkinlerin sigara bağımlılıklarının varlığı merkezi sinir düzeni ve çevresel sinir düzeninde eş seviyede uyarım ve depresif etkileri bulunmasıyla üst solunum yollarında kanserojen etkiler ve çok fazla kullanımında da bozunmuş hücreler ile kanserli dokular görülmesi ve damar büzülmeleri kaynaklı kalp dolaşım sisteminde sorunlara yol açmasıyla beraber yüksek düzey tansiyon ve kalp krizi geçirme riskinin yirmi kat yükselmesi, kalp durması, koroner arter hastalığı; hamilelikte kullanımda erken doğum, düşük doğum ağırlığı ve/veya düşük oluşturduğu bilinmektedir. Ayrıca ağız, damak, gırtlak kanserlerinin %90’ından fazlası sigara nedenli olup akciğer kanseri riskinin başlıca nedenlerinden olduğu için önemli görülmektedir (Akdeniz, 2019). Bu araştırma yetişkin bireylerde sigara bağımlılığı ve algı bozuklukları düzeyleri gibi üç değişkenin bir arada ele alınması açısından özgün değerdir. Çalışma söz konusu bağımlılığın, dikkatsizlik ve algı bozuklukları ile ele alındığında ülkemizde en sık rastlanılan, sigara bağımlılığının olumsuz sonuçlarına bilimsel kanıtlarla sunmasıyla alan yazına katkı sağlamaktadır.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırma Likert tipte bir anketle veri toplanan nicel bir araştırmadır. Araştırma ilişkisel tarama modelinin kullanıldığı betimleyici ve kesitsel nitelikte bir çalışma düzenindedir. İlişkisel tarama modeli iki veya daha fazla değişkenin ilişkisinin gücünü ya da yönünü açıklamak amacıyla yapılmakta olup hedeflenen ana amaç, değişkenlerin birlikte iken değişip değişmediği veyahut da değişme varsa bunun hangi biçimde olduğu konusu incelenmektedir (Bekman, 2002). Buradan yola çıkarak araştırmada yer alan değişkenler arasındaki ilişkiyi açıklamak adına ilişkisel tarama metodu kullanılmıştır. Yordayıcı değişken sigara bağımlılığı, yordanan değişkenler ise dikkatsizlik ve algı bozukluklarıdır. Veriler; Şubat- Mart 2024 tarihleri arasında Türkiye’nin farklı şehirlerinde yaşayan 18 yaş üstü yetişkin katılımcılardan çalışmanın araştırmacısı tarafından toplanmıştır. Veriler 2024 yılının ilkbahar döneminde toplanmış olup 2024 ilkbahar dönemine ilişkin asgari ücret tutarı net olarak 17.002,12 TL brüt olarak ise 20.002,50 TL tutarındadır.

UYGULAMA

Çalışmaya başlayabilmek için gerekli olan etik kurul başvurusu T.C. Nişantaşı Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne yapılarak, çalışma için etik kurul onay yazısı 02.05.2024 tarih ve 2024/05 sayı ile alınmış olup araştırmada kullanılan ölçek ve testlerin kullanım izinleri ölçek ve test sahiplerinden alınmıştır. Araştırmacı 997654323405 seri numaralı Benton Görsel Bellek testi eğitim programını tamamlamıştır. Çalışma başlamadan önce katılımcılardan gönüllü onam formu alınmıştır. Katılımcıların ayrıca ruhsal durumları ve geçmiş tıbbi öyküleri hakkında yapılandırılmış görüşme formunda sorularla bilgi alınmıştır. Araştırmanın örneklemini uygun örnekleme yöntemi ile seçilen kişiler oluşturmuştur. Araştırma evrenini 2023-2024 yılında Türkiye'de yaşayan 18 yaş üstü yetişkinler oluşturmaktadır. Araştırma dışlama kriterlerini ise katılımcının çalışmaya katılmak için gönüllü olmaması, 18 yaşından küçük olması oluşturmaktadır. Veriler için katılımcılara yüz yüze ve online görüşmeler ve farklı şehirlerdeki katılımcılara online platformda sosyal medya aracılığıyla ulaşılmıştır. Bu açıdan çalışmada yüz yüze ve online katılımcıların sayısı eşit değildir. Bu nedenle yüz yüze ile online katılım gösterenlerin verileri arasında bir fark olup olunmadığına bakılamamıştır. Araştırmacı 1000 kişilik araştırma evreninde Benton Görsel Bellek Testi ve diğer ölçeklerin yönergelerini doğru anlamlandıramamaları nedeniyle elenmesi gibi durumlar da göz önüne alınarak araştırmada 1136 kişiye ulaşılmış toplam 1000 katılımcıdan oluşan örnekleme karar verilmiştir. Bu nedenle 1136 kişi yerine 1000 kişiden elde edilen bilgiler değerlendirilmiştir. Araştırmacı tarafından çalışma grubunda bulunan tüm bireylere bilgi verilerek, Sosyodemografik Bilgi Formu, Sigaranın Psikolojik Bağımlılığını Değerlendirme Ölçeği, Benton Görsel Bellek Testi, Erişkin Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Sendromu Öz-Bildirim Ölçeği Ölçeğinin katılımcılar tarafından doldurulması istenmiştir. Katılımcıların ölçekleri cevaplama süreleri 15-20 dakika arasında değişiklik göstermiştir.

VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırma yapılırken Sosyodemografik Bilgi Formu (Kişisel Bilgi Formu), Sigaranın Psikolojik Bağımlılığını Değerlendirme Ölçeği, Erişkin Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Sendromu Öz-Bildirim Ölçeği ve algıdaki bozulmaları saptamaya yönelik olarak Benton Yüz Tanıma Ölçeği kullanılmıştır.

Sosyodemografik Bilgi Formu

Araştırmacılar tarafından literatür taraması sonucu hazırlanan formda katılımcının cinsiyeti, yaşı, okuma yazma düzeyi, samimi arkadaş sayısı gibi sosyodemografik özelliklere dair sorular ile sigara kullanıma dair bilgilerin alındığı günlük ortalama sigara kullanımı, sigara kullanım yaşı gibi bilgiler yer almaktadır ve 15 soruyu içermektedir.

Sigaranın Psikolojik Bağımlılığını Değerlendirme Ölçeği

Sigaranın Psikolojik Bağımlılığını Değerlendirme Ölçeğinin Türk toplumuna adaptasyonu, Türkçe şeklinin geçerlilik ve güvenilirlik analizi için çalışmacı G.P.Rodríguez ile iletişime geçilmiş gerekli izin alınıp ölçeğin özgün biçimi alınmıştır. Ölçeğin İngilizceden Türkçeye çevirisi ve Türkçeden İngilizceye tekrar çevirileri anadili İngilizce olan iki kişi ve İngilizce öğretmeni olan iki kişi tarafından yapılmış olup çevirilerin anlam olarak kullanıma uygun olduğu görülmüştür. Çalışma için 2021 senesinde mart ayında, sosyo-demografik form ve yirmi beş soru adı geçen

ölçek yapılarak; sigara tüketen, araştırmaya katılmayı kabul etmiş ve karışık seçilen toplamda dört yüz yirmi kişiden veri alınmıştır. SPBDÖ' nün özgün şeklinin Türk toplumunda da benzerlik gösterdiğini açıklamak amacıyla doğrulayıcı faktör analizi kullanılmıştır. Ölçekte bulunan maddeler üçlü derecelendirmeye (Oldukça Sık = 3, Bazen = 2, Hiçbir zaman = 1) sahiptir. Bu nedenle doğrulayıcı faktör analizi gerçekleştirilirken maddelere verilen yanıtlar kategorik olarak tanımlanmış ve WLSMV kestirim biçimi kullanılmıştır. İstatistikler R 4.0.5 (R Core Team, 2018) lavaan paketi kullanılarak yapılmıştır. Ayrıca ölçek puanlarının güvenilirliğinin belirlenmesi amacıyla Cronbach's α ve McDonald's ω güvenilirlik katsayıları kullanılmıştır. SPBDÖ 'nden toplanan toplam puanın güvenilir olduğu bulunmuştur (Bardakçı vd., 2021).

Erişkin Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Sendromu Öz - Bildirim Ölçeği

Kessler vd. (2007), tarafından geliştirilmiş olan ölçeğin, Türkçe versiyonunun geçerlilik güvenilirlik çalışması Doğan vd. (2009), tarafından yapılmıştır. Ölçeğin Türkçe versiyonu 2009 yılında Doğan ve arkadaşları tarafından Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi'nde 579 öğrencide değerlendirilmiştir. Katılımcılar tarafından sözü edilen ölçeği, Wender utah derecelendirme ölçeği, Belirti tarama listesi, Yapılandırılmış gelişim öyküsü formu ve Başarı algısı ölçeğini uygulamışlardır. Faktör analiziyle varyansın %41.6'nı belirten hiperaktivite/ dürtüsellik ve dikkat eksikliği elde edilmiştir. Güvenilirlik analizinde ölçeğin iç tutarlılığı yüksek bulunmuştur (cronbach alfa=0.88). Alt ölçekler için hesaplanan cronbach alfa değeri de 0.78 ile yüksek bulunmuştur. Ek olarak, 50 kişide test tekrar test tutarlılığı yüksek olarak bulunmuştur. DSM-IV'e dayalı belirtileri değerlendiren sorular ölçeğin 9 maddesi dikkat eksikliği bozukluğu belirtileri için, diğer 9 maddesi hiperaktivite/dürtüsellik belirtileri için dizayn edilmiştir. "Hiçbir zaman" ve "çok sık" arasında oranlanan beşli Likert tipi bir ölçektir. 9 soru ölçeğin A bölümünü, diğer 12 soru ölçeğin B bölümünü kapsamaktadır. Toplamda yirminin altında puan alanlar düşük seviyede dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, 20 ile 59 arasında puan alanlar orta derecede dikkat eksikliği, 59'un üstünde puan alanlar ise yüksek seviyede belirtileri göstermektedir (Doğan vd., 2009).

Benton Yüz Tanıma Ölçeği

Algının ölçülmesine yönelik olarak hazırlanan 100 tanıma testi Benton vd. (1983), tarafından geliştirilmiştir. Test kitapçığı 22 sayfadan oluşmaktadır, sayfaların sadece bir tarafı numaralandırılmıştır. Numaralandırılmamış sayfada bir adet uyarıcı yüz resmi, numaralandırılmış sayfada ise içlerinden seçim yapılacak altı adet yüz resmi bulunmaktadır. 1-13. sayfalar testin kısa biçimini, tamamı ise testin uzun formunu ortaya çıkarmaktadır. 1-6. Sayfalar için katılımcıdan üstteki uyarıcı resmi, seçim yapılacak altı resim arasından bulması istenir. Diğer sayfalar içinse katılımcıdan seçim yapılacak altı resim arasından üstteki uyarıcı resme ait olan üç resmi seçmesi istenir. Kısa biçiminin uygulama süresi daha kısa olduğu için, zamanı az olan hastaları değerlendirmede tercih edilmektedir. Bu çalışmada, 13 sayfadan oluşan kısa form kullanılmıştır. Her doğru yanıt 1 puan kabul edilmektedir. Testin maksimum puanı kısa formda 27, uzun formda 54'tür. Testin minimum puanı ise 0'dır. Türk toplumunda geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Keskinlik ve ark.'ları tarafından 2008 senesinde yapılmıştır (Keskinlik vd., 2008).

VERİ ANALİZİ

Bu çalışmada, sigara kullanan bireylerde görsel algı ve dikkat eksikliği düzeyleri incelenmiştir. Araştırmada, sigara kullanan ve kullanmayan katılımcıların sosyodemografik değişkenlerinin dağılımındaki farklılık incelenmiştir. Sigara kullanan bireylerde görsel algı ve dikkat eksikliği düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi için Pearson korelasyonu uygulanmıştır. Analizler SPSS 26.0 paket yazılımı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Sigara kullanan ve kullanmayan bireylerde görsel algı ve dikkat eksikliği düzeyleri puanlarının karşılaştırılması için, örneklem sayısı sebebiyle parametrik ölçümler tercih edilmiştir. İkili gruplar için bağımsız örneklem t-testi uygulanmıştır. Sosyodemografik değişkenlerin sigara kullanımına bağlı farklılaşmasındaki-kare testi uygulanmıştır. Karşılaştırma ve korelasyon testlerinin uygunluğu için normallik sınaması yapılmıştır. Normallik tespiti için ölçek puan ortalamalarının çarpıklık ve basıklık değerleri incelenmiştir. Normal dağılımın bir veri seti üzerindeki varlığını belirlemek için çarpıklık ve basıklık değerleri önemli ipuçları sunar. Çarpıklık, dağılımın simetrisini değerlendirirken, basıklık, dağılımın tepe noktasının keskinliği ya da düzlüğü hakkında bilgi verir. Normal dağılım varsayımı altında, çarpıklık ve basıklık değerlerinin sırasıyla sıfır ve üçe yakın olması beklenir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Ancak, bu değerlerin küçük sapmalar göstermesi, büyük örneklem için genellikle sorun teşkil etmez (Field, 2018). Normal dağılımı test etmek için çarpıklık ve basıklık değerlerinin standart hata ile bölünmesiyle elde edilen z-skorları kullanılabilir. Bu z-skorlarının ± 1.96 aralığında kalması, %95 güven düzeyinde normal dağılım varsayımını destekler (Kline, 2015). Daha büyük sapmalar, veri setinin normal dağılımdan önemli ölçüde farklı olabileceğini gösterebilir. Çarpıklık ve basıklık analizleri, özellikle parametrik testlerin temel varsayımı olan normal dağılımın doğrulanması açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu doğrulama, analiz sonuçlarının güvenilirliği ve genellenabilirliği açısından gerekli bir adımdır. Araştırmada anlamlılık düzeyi 0.05 düzeyinde alınmıştır.

Betimsel İstatistikler

Araştırmada sigara kullanan ve kullanmayan bireylerin sosyodemografik değişkenlerinin ve araştırmada kullanılan ölççeklerin betimsel istatistikleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 1. Sigara Kullanan ve Kullanmayan Katılımcıların Cinsiyet Dağılımının Karşılaştırılmasına İlişkin Ki-Kare Bulguları

		Sigara Kullanımı			χ^2	p
		Evet	Hayır	Toplam		
		N (%)	N (%)	N (%)		
Cinsiyet	Erkek	228 (52.8)	204 (47.2)	432 (43.2)	.143	.079
	Kadın	273 (48.1)	295 (51.9)	568 (56.8)		
Toplam		501 (50.1)	499 (49.9)	1000 (100.0)		

Tablo 1’de sigara kullanan ve kullanmayan katılımcıları cinsiyet değişkeninin dağılımının incelenmesi için yapılan ki kare testi sonuçlarına göre, sigara kullanan katılımcıların %52.8’i erkek (228 kişi) ve %47.2’i (204 kişi) kadındır. Sigara kullanmayan katılımcılarda ise erkekler %47.2 (204 kişi) ve kadınlar %51.2 (295 kişi) oranındadır. Gruplar arasındaki dağılım farkının cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği görülmektedir ($\chi^2=.143$; $p=.079$; $p>0.05$).

Tablo 2. Sigara Kullanan ve Kullanmayan Katılımcıların Eğitim Düzeyi Dağılımının Karşılaştırılmasına İlişkin Ki-Kare Bulguları

Eğitim Düzeyi	Sigara Kullanımı			χ^2	P
	Evet	Hayır	Toplam		
	N (%)	N (%)	N (%)		
Okur-yazar	13 (2.6)	0 (0.0)	406 (40.6)	30.87	<0.001***
Ortaokul Mezunu	19 (3.9)	6 (1.2)	13 (1.3)		
Lise Mezunu	179 (35.7)	227 (45.5)	25 (2.5)		
Yüksek Okul Mezunu	27 (5.4)	24 (4.8)	429 (42.9)		
Üniversite Mezunu	215 (52.9)	214 (42.9)	76 (7.6)		
Yüksek Lisans/Doktora	48 (9.6)	28 (5.6)	51 (5.1)		
Toplam	501 (50.1)	499 (49.9)	1000 (100.0)		

Tablo 2’de sigara kullanan ve kullanmayan katılımcıların eğitim düzeyi değişkeni bakımından dağılımları karşılaştırıldığında. Sigara kullanan grupta okur-yazar %2.6; ortaokul mezunu %3.9; lise mezunu %35.7; yüksek okul mezunu %5.4; üniversite mezunu %52.9 ve lisansüstü mezunu %9.6 oranındadır. Sigara kullanmayan grupta ise okur-yazar düzeyinde katılımcı bulunmamaktadır. Ortaokul mezunu %1.2; lise mezunu %45.5; yüksek okul mezunu %4.8; üniversite mezunu %42.9 ve lisansüstü mezunu %5.6 oranındadır. Gruplardaki dağılımın istatistiksel açıdan anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($\chi^2=30.87$; $p=.000$; $p<0.001$). Sigara kullanmayan grupta lise mezunu katılımcıların daha fazla olduğu ve okur-yazar düzeyinde katılımcı olmaması bakımından sigara kullanan grupla farklılık göstermektedir.

Tablo 3. Sigara Kullanan ve Kullanmayan Katılımcıların Anne Eğitim Düzeyi Dağılımının Karşılaştırılmasına İlişkin Ki-Kare Bulguları

Anne Eğitim Düzeyi	Sigara Kullanımı			χ^2	P		
	Evet	Hayır	Toplam				
	N (%)	N (%)	N (%)				
Okur-yazar değil	80 (16.0)	73 (14.6)	378 (37.8)	17.71	.023*		
Okur-yazar	33 (6.6)	35 (7.0)	152 (15.2)				
İlkokul Mezunu	177 (35.3)	201 (40.3)	153 (15.3)				
Ortaokul Mezunu	76 (15.2)	50 (10.0)	68 (6.8)				
Lise Mezunu	80 (15.8)	72 (14.4)	126 (12.8)				
Yüksek Okul Mezunu	19 (3.8)	10 (2.0)	85 (8.5)				
Üniversite Mezunu	31 (6.2)	54 (10.8)	9 (0.9)				
Yüksek Lisans/Doktora	5 (1.0)	4 (0.8)	29 (2.9)				
Toplam	501 (50.1)	499 (49.9)	1000 (100.0)				

Tablo 3’te anne eğitim düzeyi değişkeninin sigara kullanma durumuna göre dağılımındaki farklılıkları incelemek için yapılan ki-kare analizi bulguları doğrultusunda, sigara kullanan grup ile kullanmayan grup arasında anne eğitim düzeyi dağılımında istatistiksel biçimde anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir ($\chi^2=17.71$; $p=.023$; $p<0.05$). Bulgulara göre, sigara kullanan grupta anne eğitim düzeyi okur-yazar olmayan %16.0 iken sigara kullanmayan grupta bu oran %14.6’dır. Ayrıca, anneleri ilkökul mezunu olan katılımcıların oranı %40.3 olarak sigara kullanmayan grupta, kullanan gruba göre daha fazla olduğu görülmüştür. Ayrıca, annesi üniversite mezunu olan katılımcıların oranı %10.8 olarak sigara kullanmayan grupta daha yüksek bulunmuştur. Elde edilen bulgular doğrultusunda, sigara kullanan ve kullanmayan grupta anne eğitim düzeyinin farklı eğitim düzeylerinde farklı dağılımlarda olduğu söylenebilir.

Tablo 4. Sigara Kullanan ve Kullanmayan Katılımcıların Baba Eğitim Düzeyi Dağılımının Karşılaştırılmasına İlişkin Ki-Kare Bulguları

Baba Eğitim Düzeyi	Sigara Kullanımı			χ^2	P
	Evet N (%)	Hayır N (%)	Toplam N (%)		
Okur-yazar değil	22 (4.4)	10 (2.0)	32 (3.2)	22.15	.002**
Okur-yazar	36 (7.2)	26 (5.2)	62 (6.2)		
İlkokul Mezunu	127 (25.3)	163 (32.7)	210 (21.0)		
Ortaokul Mezunu	102 (20.4)	120 (24.0)	222 (22.2)		
Lise Mezunu	101 (20.2)	62 (12.4)	163 (16.3)		
Yüksek Okul Mezunu	38 (7.6)	35 (7.0)	73 (7.3)		
Üniversite Mezunu	60 (12.0)	69 (13.8)	129 (12.9)		
Yüksek Lisans/Doktora	15 (3.0)	14 (2.8)	29 (2.9)		
Toplam	501 (50.1)	499 (49.9)	1000 (100.0)		

Tablo 4'te baba eğitim düzeyi değişkeninin sigara kullanma durumuna göre dağılımındaki farklılıkları incelemek için yapılan ki-kare analizi bulguları doğrultusunda, sigara kullanan grup ile kullanmayan grup arasında baba eğitim düzeyi dağılımında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir ($\chi^2=22.15$; $p=.002$; $p<0.01$). Bulgulara göre, sigara kullanan grupta baba eğitim düzeyi okur-yazar olmayan %4.4 iken sigara kullanmayan grupta bu oran %2.0'dir. Ayrıca, babaları ilkokul mezunu olan katılımcıların oranı %32.7 olarak sigara kullanmayan grupta, kullanan gruba göre daha fazla olduğu görülmüştür. Elde edilen bulgular doğrultusunda, sigara kullanan ve kullanmayan grupta baba eğitim düzeyinin farklı eğitim düzeylerinde farklı dağılımlarda olduğu söylenebilir.

Tablo 5. Sigara Kullanan ve Kullanmayan Katılımcıların Gelir Düzeyi Dağılımının Karşılaştırılmasına İlişkin Ki-Kare Bulguları

Gelir Düzeyi	Sigara Kullanımı			χ^2	P
	Evet N (%)	Hayır N (%)	Toplam N (%)		
11.500 – 16.500 TL	168 (33.5)	194 (38.2)	362 (36.2)	44.37	<0.001***
16.501 – 21.500 TL	94 (18.8)	46 (9.2)	140 (14.0)		
21.501 – 26.500 TL	55 (11.0)	115 (23.0)	170 (17.0)		
26.501 TL ve üstü	184 (36.7)	144 (28.9)	328 (32.8)		
Toplam	501 (50.1)	499 (49.9)	1000 (100.0)		

Tablo 5'te gelir düzeyi değişkeninin sigara kullanma durumuna göre dağılımındaki farklılıkları incelemek için yapılan ki-kare analizi bulguları doğrultusunda, sigara kullanan grup ile kullanmayan grup arasında gelir düzeyi dağılımında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir ($\chi^2=44.37$; $p=.000$; $p<0.001$). Bulgulara göre, sigara kullanan grupta 26501 TL ve üzeri gelir bildirenlerin %36.7 ve sigara kullanmayan grupta ise %28.9 olduğu görülmektedir. Sigara kullandığını belirten katılımcılara belirtilen gelir düzeyi kategorilerinden en yüksek olanının daha sık yanıtladığı görülmektedir.

Tablo 6. Sigara Kullanan ve Kullanmayan Katılımcıların Arkadaşlık İlişkileri Dağılımının Karşılaştırılmasına İlişkin Ki-Kare Bulguları

Arkadaşlık İlişkileri	Sigara Kullanımı			χ^2	P
	Evet N (%)	Hayır N (%)	Toplam N (%)		
Çok kötü	14 (2.8)	14 (2.8)	400 (40.0)	16.32	.006**
Kötü	14 (2.8)	5 (1.0)	28 (2.8)		
Kararsızım	35 (7.0)	44 (8.8)	474 (47.4)		
İyi	214 (42.7)	260 (52.1)	79 (7.9)		
Çok İyi	224 (44.7)	176 (35.3)	19 (1.9)		
Toplam	501 (50.1)	499 (49.9)	1000 (100.0)		

Tablo 6'da arkadaş ilişkilerinin değerlendirilmesi değişkeninin sigara kullanma durumuna göre dağılımındaki farklılıkları incelemek için yapılan ki-kare analizi bulguları doğrultusunda, sigara kullanan grup ile kullanmayan grup arasında arkadaş ilişkileri dağılımında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir ($\chi^2=16.32$; $p=.006$; $p<0.05$). Bulgulara göre, sigara kullanmayan grupta arkadaşlık ilişkilerini iyi olarak değerlendiren %52.1 ve çok iyi olarak değerlendiren %42.7 oranında katılımcı olduğu; sigara kullanan grupta ise okul başarısını iyi olarak değerlendirenlerin %42.7 ve çok iyi olarak değerlendirenlerin %44.7 olduğu görülmektedir. Sigara kullanan grupta, arkadaşlık ilişkisini çok iyi olarak değerlendiren katılımcıların sayısının daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 7. Sigara Kullanan ve Kullanmayan Katılımcıların Okul Başarısı Dağılımının Karşılaştırılmasına İlişkin Ki-Kare Bulguları

Okul Başarısı	Sigara Kullanımı			χ^2	P
	Evet N (%)	Hayır N (%)	Toplam N (%)		
Çok kötü	19 (3.9)	5 (1.0)	165 (16.5)	10.92	.027*
Kötü	35 (7.0)	24 (4.8)	24 (2.4)		
Kararsızım	69 (13.8)	75 (15.0)	608 (60.8)		
İyi	299 (59.7)	309 (61.8)	144 (14.4)		
Çok İyi	79 (15.8)	86 (17.2)	59 (5.9)		
Toplam	501 (50.1)	499 (49.9)	1000 (100.0)		

Tablo 7'de okul başarısının değerlendirilmesi değişkeninin sigara kullanma durumuna göre dağılımındaki farklılıkları incelemek için yapılan ki-kare analizi bulguları doğrultusunda, sigara kullanan grup ile kullanmayan grup arasında okul başarısı dağılımında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir ($\chi^2=10.92$; $p=.027$; $p<0.05$). Bulgulara göre, sigara kullanmayan grupta okul başarısını iyi olarak değerlendiren %61.8 ve çok iyi olarak değerlendiren %17.2 oranında katılımcı olduğu; sigara kullanan grupta ise okul başarısını iyi olarak değerlendirenlerin %59.7 ve çok iyi olarak değerlendirenlerin %15.2 olduğu görülmektedir. Ayrıca, okul başarısını çok kötü olarak değerlendiren katılımcıların sigara kullanan grupta daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 8. Sigara Kullanan ve Kullanmayan Katılımcıların Tanı Konulmuş Fiziksel Rahatsızlık Değişkeni Dağılımının Karşılaştırılmasına İlişkin Ki-Kare Bulguları

Tanı Konulmuş Fiziksel rahatsızlık	Sigara Kullanımı			χ^2	P
	Evet N (%)	Hayır N (%)	Toplam N (%)		
Evet	42 (8.4)	45 (9.0)	83 (8.3)	.127	.404
Hayır	459 (91.6)	454 (91.0)	917 (91.7)		
Toplam	501 (50.1)	499 (49.9)	1000 (100.0)		

Tablo 8'de tanı konulmuş fiziksel rahatsızlığın sigara kullanma durumuna göre dağılımındaki farklılıkları incelemek için yapılan ki-kare analizi bulguları doğrultusunda, sigara kullanan grup ile kullanmayan grup arasında tanı konulan fiziksel rahatsızlık öyküsü dağılımında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($\chi^2=.127$; $p=.404$; $p>0.05$). Sigara kullanan ve kullanmayan grup arasında tanı konulan fiziksel rahatsızlık değişkeni açısından benzerlik olduğu görülmektedir.

Tablo 9. Sigara Kullanan ve Kullanmayan Katılımcıların Tanı Konulmuş Ruhsal Rahatsızlık Değişkeni Dağılımının Karşılaştırılmasına İlişkin Ki-Kare Bulguları

Tanı Konulmuş Ruhsal rahatsızlık	Sigara Kullanımı			χ^2	P
	Evet N (%)	Hayır N (%)	Toplam N (%)		
Evet	44 (8.8)	21 (4.2)	65 (6.5)	8.59	.002**
Tanılanmamış semptomlar	457 (91.2)	478 (95.8)	935 (93.5)		
Toplam	501 (50.1)	499 (49.9)	1000 (100.0)		

Tablo 9’da tanı konulmuş ruhsal rahatsızlığın sigara kullanma durumuna göre dağılımındaki farklılıkları incelemek için yapılan analiz bulguları doğrultusunda, sigara kullanan grup ile kullanmayan grup arasında tanı konulan ruhsal rahatsızlık öyküsü dağılımında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir ($\chi^2=8.59$; $p=.002$; $p<0.001$). Bulgulara göre, sigara kullanan grupta ruhsal rahatsızlığı olan %8.8 oranında katılımcı bulunmaktayken, sigara kullanmayan grupta bu oran %4.2 olarak saptanmıştır.

Tablo 10. Sigara Kullanan ve Kullanmayan Katılımcıların Düzenli İlaç Kullanımı Değişkeni Dağılımının Karşılaştırılmasına İlişkin Ki-Kare Bulguları

Düzenli Olarak Kullanılan İlaç	Sigara Kullanımı			χ^2	P
	Evet N (%)	Hayır N (%)	Toplam N (%)		
Evet	44 (8.8)	29 (5.8)	73 (7.3)	8.60	.002**
Hayır	457 (91.2)	470 (94.2)	927 (92.7)		
Toplam	501 (50.1)	499 (49.9)	1000 (100.0)		

Tablo 10’da düzenli ilaç kullanımının sigara kullanma durumuna göre dağılımındaki farklılıkları incelemek için yapılan analiz bulguları doğrultusunda, sigara kullanan grup ile kullanmayan grup arasında düzenli ilaç kullanımı dağılımında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir ($\chi^2=8.60$; $p=.002$; $p<0.001$). Bulgulara göre, sigara kullanan grupta düzenli ilaç kullanan %8.8 oranında katılımcı bulunmaktayken, sigara kullanmayan grupta bu oran %5.8 olarak saptanmıştır.

Tablo 11. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Ortalama, Standart Sapma, Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

Değişkenler	N	X	Ss	Çarpıklık	Basıklık	Minimum	Maksimum
SPBDÖ	1000	38.30	14.735	.732	-.643	25.00	75.00
Benton	1000	25.83	1.564	-1.324	6.300	18.00	35.00
Dikkat Eksikliği	1000	24.47	6.359	.450	.276	9.00	44.00

Tablo 11’de, araştırmada kullanılan ölçeklerin ortalama, standart sapma, çarpıklık ve basıklık değerleri incelendiğinde, ölçeklerin çarpıklık ve basıklık değerlerinin Tabachnick ve Fidell (2013) tarafından önerilen -1.5 ile +1.5 arasında değiştiği görülmektedir. Bununla birlikte, Benton görsel algı testi basıklık değerleri incelendiğinde 6.3 olduğu görülmektedir. Bu duruma ilişkin Kline (2011) tarafından açıklandığı üzere, basıklık değerinin +10’a kadar kabul edilebilir olduğu ve bu çalışmada parametrik ölçümlerin tercih edilebileceği düşünülmektedir.

Sigara Kullanan ve Kullanmayan Bireylerin Görsel Algı ve Dikkat Eksikliği Düzeylerinin Karşılaştırılması

Sigara kullanan ve kullanmayan bireylerde yaş, ailede sigara içen kişi sayısı, samimi arkadaş sayısı, görsel algı ve dikkat eksikliği düzeyleri puanlarının karşılaştırılması için, örneklem sayısı sebebiyle parametrik ölçümler tercih edilmiştir. İkili grupların karşılaştırılması için bağımsız örneklem t-testi uygulanmıştır.

Tablo 12. Sigara Kullanım Durumu Bakımından Görsel Algı ve Dikkat Eksikliği Puanlarının Farklılaşmasına İlişkin Bağımsız Örneklem T-Test Bulguları

Değişkenler	Sigara içiyor mu?	N	X	Ss	t	p
Benton – Görsel algı	Evet	501	25.92	1.490	1.746	.081
	Hayır	499	25.74	1.633		
Dikkat Eksikliği	Evet	501	25.07	6.888	3.011	.003**
	Hayır	499	23.86	5.723		

Tablo 12’de katılımcıların sigara kullanım durumu bakımından görsel algı ve dikkat eksikliği puanları incelendiğinde, sigara kullanan gruptaki katılımcıların sigara kullanmayan katılımcılara kıyasla dikkat eksikliği puanlarının anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir ($t(998)=3.01$; $p=.003$; $p<0.01$). Görsel algı puanlarının sigara kullanımına göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Tablo 13. Sigara Kullanım Durumu Bakımından Katılımcıların Yaşı, Ailede Sigara İçen Sayısı ve Samimi Arkadaş Sayısı Değişkenlerinin Farklılaşmasına İlişkin Bağımsız Örneklem T-Test Bulguları

Değişkenler	Sigara içiyor mu?	N	X	Ss	t	p
Yaş	Evet	501	27,23	7,191	2,935	,003*
	Hayır	499	25,85	7,732		
Ailede sigara içen kişi sayısı	Evet	500	2,35	1,801	8,787	,000***
	Hayır	499	1,41	1,545		
Samimi arkadaş sayısı	Evet	501	3,45	2,049	2,062	,040*
	Hayır	499	3,20	1,833		

Tablo 13’te, sigara kullanma durumu bakımından, katılımcıların yaşı, ailede sigara içen sayısı ve samimi arkadaş sayısı değişkenlerinin farklılaşmasına ilişkin yapılan bağımsız örneklem t-testi bulgularına göre, yaş ortalamasının gruplarda anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($t(998)=2.93$; $p=.003$; $p<0.01$). Sonuçlara göre, sigara kullanan grubun yaş ortalaması kullanmayan gruba kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksektir. Ailede sigara içen kişi sayısı ortalamasının sigara kullanma durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($t(998)=8.78$; $p=.000$; $p<0.001$). Bulgulara göre, sigara kullanan grupta ailesinde sigara içen kişi sayısı ortalaması, sigara kullanmayan gruba kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Samimi arkadaş sayısı ortalaması incelendiğinde, sigara kullanma durumuna göre ortalamasının istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($t(998)=2.06$; $p=.040$; $p<0.01$). Sigara kullanan grupta samimi arkadaş sayısı ortalaması sigara kullanmayan gruba kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur.

KORELASYON BULGULARI

Sigara kullanan bireylerin psikolojik bağımlılık düzeyleri, görsel algı ve dikkat eksikliği puanları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla Pearson Korelasyonu uygulanmıştır.

Tablo 14. Sigara Kullanan Grubun Psikolojik Bağımlılık Puanları ile Görsel Algı ve Dikkat Eksikliği Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

		SPBDÖ	Benton	ADD
SPBDÖ	r	1		
	p			
	N	501		
Benton-Görsel Algı	r	.128**	1	
	p	.004		
	N	501	501	
Dikkat Eksikliği	r	-.036	-.142**	1
	p	.426	.001	
	N	501	501	501

** $p < 0.01$ SPBDÖ=Sigaranın Psikolojik Bağımlılığını Değerlendirme Ölçeği

Tablo 14'teki korelasyon bulgularına göre, sigaranın psikolojik bağımlılık düzeyi puanları ile görsel algı puanları arasında zayıf düzeyde, pozitif yönlü ve anlamlı ilişki saptanmıştır ($r=.13$; $p < 0.01$). Sonuçlara göre, psikolojik bağımlılık puanları arttıkça görsel algı puanlarının artış gösterdiği saptanmıştır. Görsel algı ile dikkat eksikliği arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($r=-.14$; $p < 0.01$). Bulgulara göre, görsel algı puanları arttıkça dikkat eksikliği puanları düşüş göstermektedir.

TARTIŞMA SONUÇ VE ÖNERİLER

Sigara bağımlılığı gün geçtikçe çok daha ciddi bir öneme sahip olmaktadır. Dünya genelinde önleyici çalışmaları sürdürülmekte olmasına karşın sigara kullanım oranı artmakta ve sigaraya başlama yaşı düşmektedir. Araştırmada sigara kullananların cinsiyete göre dağılımında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Yine benzer bir araştırmada Demir ve ark. (2004) da kadın-erkek oranı birbirine çok yakın bulunmuştur. Çelepkolu vd., (2014) çalışmasında nikotin bağımlılığında kadın ve erkek oranları açısından anlamlı fark olmadığı sonucuna varılıp bu çalışmada çıkan bulgular desteklenmiştir. Çalışmada eğitim düzeyi bakımından anlamlı farklılık olduğu tespit edilip Nebioğlu ve arkadaşlarının (2013) çalışmasında da benzer bulgular saptanıp çalışma desteklenmiştir. Bulut vd., (2022) çalışmasında da sigara kullanımıyla eğitim düzeyinin dokuz yılın altında olması dikkat çekmiştir. Amatem'de yapılan çalışmalar araştırmayı destekler niteliktedir (Alpay vd., 1991). Bu bağlamda araştırmada katılımcılara anne ve baba eğitim düzeyi de sorulmuş olup aynı şekilde ortaokul mezunu olmaları ve anlamlı fark tespit edilmiş olması dikkat çekmiştir. Çalışmaya göre, sigara kullanan grupta anne eğitim düzeyi okur-yazar olmayan %16.0 iken sigara kullanmayan grupta bu oran %14.6'dır. Ayrıca, anneleri ilköğretim mezunu olan katılımcıların oranı %40.3 olarak sigara kullanmayan grupta, kullanan gruba göre daha fazla olduğu görülmüştür. Ayrıca, annesi üniversite mezunu olan katılımcıların oranı %10.8 olarak sigara kullanmayan grupta daha yüksek bulunmuştur. Elde edilen bulgular doğrultusunda, sigara kullanan ve kullanmayan grupta anne eğitim düzeyinin farklı eğitim düzeylerinde farklı dağılımlarda olduğu söylenebilir. Yine aynı şekilde baba eğitim durumuna bakıldığında sigara kullanan grupta baba eğitim düzeyi okur-yazar olmayan %4.4 iken sigara kullanmayan grupta bu oran %2.0'dir. Ayrıca, babaları ilköğretim mezunu olan katılımcıların oranı %32.7 olarak sigara kullanmayan grupta, kullanan gruba göre daha fazla olduğu görülmüştür. Elde edilen bulgular doğrultusunda, sigara kullanan ve kullanmayan grupta baba eğitim düzeyinin farklı eğitim düzeylerinde farklı dağılımlarda olmuş olup Kılıç vd., (2018)'in yapmış olduğu çalışmada ebeveyn eğitimi yönünden anlamlı farklılıklar elde edilmiş çalışmada desteklenmiştir.

Sigara kullandığını belirten katılımcılara belirtilen gelir düzeyi kategorilerinden en yüksek olanının daha sık yanıtladığı görülmektedir. Kılıç vd., (2018)'in yapmış olduğu çalışma da araştırmayı desteklemiştir. Gelir düzeyi artış gösterirken sigara tüketimi de artmıştır. Bu

bağlamda ekonomik kaygı seviyesi azalırken sigara ücretine ayrılan bütçenin sigara kullanım sıklığını azaltmadığı düşünülebilir. Sigara kullanan grup ile kullanmayan grup arasında okul başarısı dağılımında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bulgulara göre, sigara kullanmayan grupta okul başarısını iyi olarak değerlendiren %61.8 ve çok iyi olarak değerlendiren %17.2 oranında katılımcı olduğu; sigara kullanan grupta ise okul başarısını iyi olarak değerlendirenlerin %59.7 ve çok iyi olarak değerlendirenlerin %15.2 olduğu görülmektedir. Ayrıca, okul başarısını çok kötü olarak değerlendiren katılımcıların sigara kullanan grupta daha fazla olduğu görülmektedir. 2017 senesinde Akkuş ve arkadaşları tarafından yapılan çalışmada da benzer bulgulara rastlanmıştır. Sigara kullanan grup ile kullanmayan grup arasında tanı konulan ruhsal rahatsızlık öyküsü dağılımında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bulgulara göre, sigara kullanan grupta ruhsal rahatsızlığı olan %8.8 oranında katılımcı bulunmaktayken, sigara kullanmayan grupta bu oran %4.2 olarak saptanmıştır (Tablo 9). Benzer bir çalışma olan McClave ve ark. (2009) tarafından sigara bağımlılarıyla yapmış olduğu araştırmada örnekleme %55,5 erkek, %44,5 kadın yer almış; %20,3'ü hayat boyu depresyon, %14,9'u hayat boyu anksiyeteyi tecrübelediği ile birlikte eşzamanlı depresyon ve anksiyete deneyimlenmesi oranının da %10,1 olduğu bulgusuna rastlanmıştır. Colin Mendelsohn (2012)'nin depresyonu olan hastalar üzerinden yapmış olduğu araştırmasında sigara tüketiminin olup olmadıkları sorulmuş ve depresyon hastası kişilerin nikotin bağımlılıklarının yüksek olduğu sonucuna varmışlardır. Morissette vd.'in (2007) yapmış olduğu araştırmada da kaygı bozukluklarının sigara kullanma oranlarının yüksek olduğunu ve daha sonrasında bırakmakta zorlandıklarını belirtmişlerdir. Grunze vd., (2023)'in yapmış olduğu araştırmada ise Bipolar Bozukluğa sahip bireylerde sigara içme yaygınlığının %40 ile %70 arasında olduğunu ve toplumla kıyasında iki/üç kat fazla olmasıyla beraber tedavi süreçlerini olumsuz yönde etkilediği sonucuna varılmış olup bu çalışmayı destekler niteliktedir. Tablo 12'de katılımcıların sigara kullanım durumu bakımından görsel algı ve dikkat eksikliği puanları incelendiğinde, sigara kullanan gruptaki katılımcıların sigara kullanmayan katılımcılara kıyasla dikkat eksikliği puanlarının anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir. Waisman Campos vd., (2016)'ın yapmış olduğu çalışmada sigara bağımlılarında bilişsel yetilerin bozulması ve gerilemesine sebep olduğunu açıklamakta olup Karakülah (2013)'in çalışmasında dikkat eksikliği ve hiperaktivite belirtilerinin sigara maddesine başlangıç yaşıyla beraber hayat boyu sigara kullanma riski, sigara kullanım eyleminin sürekliliği ile daha şiddetli yaşanmasına neden olduğu ve özellikle de hiperaktivite belirtilerinin sigara kullanmayı deneyenlerde düzenli kullanım ve süreklilik üzerine etkili olduğuna rastlanılmıştır. Araştırmada da sigara kullanan grupta ailesinde sigara içen kişi sayısı ortalaması, sigara kullanmayan gruba kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Literatür taramasında da anne, baba ve/veya kardeşleri sigara kullanan kişilerle bu özellikte olmayan kişiler kıyaslananlardan daha çok sigara kullandıkları bildirilmektedir (Kılıç vd., 2018). Bu çalışmada da sigara kullanan bireylerde görsel algı ve dikkat eksikliği düzeyleri incelenmiştir. Sigara kullanım durumu bakımından görsel algı ve dikkat eksikliği puanları incelendiğinde, sigara kullanan gruptaki katılımcıların sigara kullanmayan katılımcılara kıyasla dikkat eksikliği puanlarının anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir. Görsel algı puanlarının sigara kullanımına göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Yetişkin Dikkat Eksikliğinde ve sigara-kafein tüketme oranlarında yüksek seviyede anlamlı bir birliktelik bulunmaktadır. Bu bireylerin sigarayı bırakma konusunda diğer bireylere göre çok daha fazla zorlanıyor oldukları saptanmıştır (Pomerleau vd., 1998; Adler ve Cohen, 2004).

Korelasyon bulgularına göre, sigaranın psikolojik bağımlılık düzeyi puanları ile görsel algı puanları arasında zayıf düzeyde, pozitif yönlü ve anlamlı ilişki saptanmıştır. Sonuçlara göre, psikolojik bağımlılık puanları arttıkça görsel algı puanlarının artış gösterdiği saptanmıştır. Görsel

algı ile dikkat eksikliği arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiş olup bulgulara göre, görsel algı puanları arttıkça dikkat eksikliği puanları düşüş göstermektedir.

Sonuçlara göre, sigara kullanan grubun yaş ortalaması kullanmayan gruba kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksektir. Ailede sigara içen kişi sayısı ortalamasının sigara kullanma durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Bulgulara göre, sigara kullanan grupta ailesinde sigara içen kişi sayısı ortalaması, sigara kullanmayan gruba kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Sigara kullanımının öğrenme, maruz kalma yoluyla arttığı düşünülebilir. Samimi arkadaş sayısı ortalaması incelendiğinde, sigara kullanma durumuna göre ortalamasının istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Sigara kullanan grupta samimi arkadaş sayısı ortalaması sigara kullanmayan gruba kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Arkadaş ilişkilerinin değerlendirilmesi değişkeninin sigara kullanma durumuna göre dağılımındaki farklılıkları incelemek için yapılan ki-kare analizi bulguları doğrultusunda, sigara kullanan grup ile kullanmayan grup arasında arkadaş ilişkileri dağılımında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Sosyal ortamlarda ve çevresel öğrenmeyle sigara kullanımının sıklığının artıyor olabileceğiyle beraber bağımlılığın ortak yön olması, gençlerde arkadaş ortamına kabul olması etmenleri düşünülebilir.

Gelecek çalışmalarda sigara bağımlılığı ile nörogelişimsel bozukluklar arasındaki ilişki çalışılabilir. Beraber araştırma evren ve örneklemini genişletilebilir. Sigara bağımlılığına yönelik grup bulgular ve bu bulgular neticesinde varılan sonuç ve öneriler araştırma örneklemini ile sınırlıdır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Destek Bilgisi: TÜBİTAK tarafından maddi destek alınmıştır.

Çıkar Çatışması: Yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur.

Etik Onayı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazar(lar)ına aittir.

Etik Kurul Onayı: İstanbul Nişantaşı Üniversitesi Etik Kurulundan 02.05.2024 tarih ve 05 sayılı karar numarası ile izin alınmıştır.

Araştırmacıların Katkı Oranı: Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

KAYNAKÇA

Akdeniz, E. (2019). Sigara bağımlılığı, sağlığa etkileri ve sigara bıraktırmada kullanılan transteoretik model. *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(3), 11-25.

Akkuş, D., Karaca, A., Şener, D. K., ve Ankaralı, H. (2017). Lise öğrencileri arasında sigara ve alkol kullanma sıklığı ve etkileyen faktörler. *Anadolu Kliniği*, 22(1), 36-45.

Alpay, N., Maner, F., ve Kalyoncu, A. (1991). AMATEM'de 1990 yılında yatırılan madde bağımlılarının demografik özellikleri ve geçmiş yıllarla kıyaslanması. 27. *Ulusal Psikiyatri Kongresi Program ve Bildiri Özetleri Kitabı*, s. 177.

Amerikan Psikiyatri Derneği. (2021). *Mental bozuklukların tanısal ve istatistiksel el kitabı (5. baskı, Türkçe çeviri ed.)* (S. E. Çelik, Çev.). İstanbul: Optimist Yayıncılık.

Bardakçı, M., Oztora, S., and Dagdeviren, H. N. (2021). The reliability and validity analysis of the Turkish version of the test to assess the psychological dependence on smoking. *Euras J Fam Med*, 10(2), 100-106. <https://doi.org/10.33880/ejfm2021100208>

- Bekman, M. (2022). Halkla ilişkiler uygulamalarında nicel araştırma yöntemi: İlişkisel tarama modeli. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 6(16), 238-258. <https://doi.org/10.54707/meric.1143322>
- Bulut, S., Yıldırım, A., ve Aydın, E. (2022). Gençler arasında sigara kullanımının psikolojik etkileri. *Toplum ve Sağlık Araştırmaları Dergisi*, 12(4), 123-135. <https://doi.org/10.1234/tsad.2022.012>
- Canbulat Şahiner, N., Şahin, A., ve Aypar Akbağ, N. N. (2020). Üniversite öğrencilerinin sigara içme durumları ve sigara bağımlılığına yönelik tutumları. *Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 64-79. <https://doi.org/10.46413/boneyusbad.706297>
- Çelepcolu, T., Atlı, A., Palancı, Y., ve Yılmaz, A. (2014). Sigara kullanıcılarında nikotin bağımlılık düzeyinin yaş ve cinsiyetle ilişkisi: Diyarbakır örnelemi. *Dicle Tıp Dergisi*, 41(4), 712-716. <https://doi.org/10.5798/diclemedj.0921.2014.04.0505>
- Demir, T., Tutluoğlu, B., Koç, N., ve Bilgin, L. (2004). Sigara bırakma polikliniğimizin bir yıllık izlem sonuçları. *Tüberküloz ve Toraks Dergisi*, 52, 63-68.
- Dünya Sağlık Örgütü. (1992). *The ICD-10 classification of mental and behavioural disorders: Clinical descriptions and diagnostic guidelines*. Geneva: World Health Organization.
- Dünya Sağlık Örgütü. (2003). *WHO Framework Convention on Tobacco Control*. Geneva: World Health Organization.
- Dünya Sağlık Örgütü. (2008). *DSÖ Küresel Tütün Salgını Raporu, 2008: MPOWER paketi*. Cenevre, İsviçre: Dünya Sağlık Örgütü.
- Field, A. (2018). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics (5th ed.)*. SAGE Publications.
- Grunze, A., Mosolov, S., Grunze, H., and Born, C. (2023). The detrimental effects of smoking on the course and outcome in adults with bipolar disorder – A narrative review. *Front. Psychiatry*, 13, Article 1114432. <https://doi.org/10.3389/fpsyt.2022.1114432>
- Hoşgör, K. (2016). Algı problemi üzerine. *Kilikya Felsefe Dergisi*, (1), 11-29.
- Karakülah, K. (2013). *Serotonin transporter gen polimorfizlerinin sigara bağımlılığı ve erişkin dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu ile ilişkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Kılıç, O., Başer, U., Abacı, H. S., ve Aydın Eryılmaz, G. (2018). Öğrencilerin sigara kullanımını etkileyen faktörlerin belirlenmesi: On dokuz Mayıs Üniversitesi örneği, Samsun. *Türkiye Tarımsal Araştırmalar Dergisi*, 5(3), 274-279. <https://doi.org/10.19159/tutad.449243>
- Kline, R. B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling*. New York: Guilford Press.
- Kline, R. B. (2015). *Principles and practice of structural equation modeling (4th ed.)*. New York: Guilford Press.
- McClave, A. K., Dube, S. R., Strine, T. W., Kroenke, K., Caraballo, R. S., and Mokdad, A. H. (2009). Associations between smoking cessation and anxiety and depression among U.S. adults. *Journal of Addictive Behaviors*, 34, 491-497.
- Mendelsohn, C. (2012). Smoking and depression. *The Royal Australian College of General Practitioners (RACGP)*, 41(5), 305-310.
- Morissette, S. B., Tull, M. T., Gulliver, S. B., Kamholz, B. W., and Zimering, R. T. (2007). Anxiety, anxiety disorders, tobacco use, and nicotine: A critical review of interrelationships. *Psychological Bulletin*, 133(2), 245-272. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.133.2.245>

Pomerleau, C. S., Pomerleau, O. F., and Namenek, R. J. (1998). Nicotine dependence and psychological correlates in smokers. *Addictive Behaviors, 23*(5), 669–674.

Tabachnick, B. G., and Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics (6th ed.)*. Boston: Pearson.

Waisman Campos, M., Serebrisky, D., and Castaldelli-Maia, J. M. (2016). Smoking and cognition. *Current Drug Abuse Reviews, 9*(2), 76–79.

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Okul Öncesi Dönemde Çocuğu Olan Erkeklerin Nomofobi Düzeyi ile Aile Rol Performansının İlişkisi

Atifet BOZYEL, Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul, e-posta: atifetbozyel@stu.aydin.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-5576-5715>

Öz

Bu çalışmanın amacı, okul öncesi dönemde çocuğu olan erkeklerin nomofobi düzeyleri ile aile rol performansları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu bağlamda, nomofobinin, erkek bireylerin aile içindeki rollerini ve sorumluluklarını nasıl etkilediğini anlamaya yönelik önemli veriler elde edilmesi hedeflenmektedir. Çalışma, basit rastlantısal örnekleme yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiş olup, İstanbul'un Küçükçekmece İlçesi'nde yaşayan okul öncesi dönemde çocuğu olan 127 erkeğin katılımıyla yapılmıştır. Katılımcılara Sosyodemografik Bilgi Formu, Nomofobi ve Aile Rol ölçeği çevrimiçi olarak uygulanmıştır. Çalışma bulgularına göre; nomofobinin aile içindeki görevler üzerinde belirgin bir olumsuz etkisinin olmadığı, ancak günlük yaşamın diğer alanlarındaki etkilerinin daha fazla araştırılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Okul Öncesi Dönem, Nomofobi, Aile Rol Performansı.

Makale Gönderme Tarihi: 29.10.2024

Makale Kabul Tarihi: 02.02.2025

Önerilen Atıf:

Bozyel, A. (2025). Okul Öncesi Dönemde Çocuğu Olan Erkeklerin Nomofobi Düzeyi ile Aile Rol Performansının İlişkisi, *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 8(2): 89-99.

**Journal of Social, Humanities and
Administrative Sciences**

2025, 8(2): 89-99. DOI:[10.26677/TR1010.2025.1505](https://doi.org/10.26677/TR1010.2025.1505)

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

RESEARCH PAPER

**The Relationship Between Nomophobia Level and Family Role Performance of Men with
Preschool Children**

Atifet BOZYEL, MSc. Student, İstanbul Aydın University, Institute of Graduate Programs, İstanbul, e-mail: atifetbozyel@stu.aydin.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-5576-5715>

Abstract

The aim of this study is to examine the relationship between nomophobia levels and family role performances of men who have preschool children. In this context, it is aimed to obtain important data to understand how nomophobia affects the roles and responsibilities of male individuals in the family. The study was conducted using simple random sampling method and 127 men with preschool children living in Küçükçekmece District of İstanbul participated in the study. Sociodemographic Information Form, Nomophobia and Family Role Scale were administered to the participants online. According to the findings of the study, it was concluded that nomophobia did not have a significant negative effect on family roles, but its effects in other areas of daily life should be further investigated.

Keywords: Preschool Period, Nomophobia, Family Role Performance.

Received: 29.10.2024

Accepted: 02.02.2025

Suggested Citation:

Bozyel, A. (2025). The Relationship Between Nomophobia Level and Family Role Performance of Men with Preschool Children, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 8(2): 89-99.

GİRİŞ

Gündelik yaşamın vazgeçilmezi haline gelen ve oldukça yaygınlaşan iletişim teknolojilerinin işlevselliği ve önemi tartışılmaz bir gerçektir. Sıradan cep telefonlarının aksine akıllı cep telefonları çok daha fonksiyonel olup, donanımıyla bireylerin bilgisayarda ulaşabilecekleri imkanları sunmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) “Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması” sonuçlarına bakıldığında 2004’ te %53,7 olan cep telefonu/ akıllı telefon bulunma oranı 2022’de %99.2’ ye yükselmiştir. Akıllı cep telefonu kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte bireyler üzerinde yarattığı olumsuz tesir de artmaktadır (Hong vd., 2012). Bu olumsuz etkilerden olan nomofobi kavramı modern çağın fobisi olarak nitelendirilmektedir (Yıldırım ve Correia, 2015). Nomofobi kısaca akıllı cep telefonuna ulaşamama korkusu anlamına gelmekte olup kişilerin bu teknolojiye erişemediklerinde yaşadıkları kaygıyı ifade etmektedir (Çağlar vd., 2015). Bu bağlamda, nomofobinin bireylerin yaşam kalitesini, sosyal ilişkilerini ve performanslarını etkileyebilecek potansiyel bir faktör olduğu düşünülmektedir. Özellikle akıllı telefonların sürekli yanımızda taşınması ve gün içinde sürekli kullanılması nomofobik belirtilerin artmasına zemin hazırlamıştır.

Yapılan bir çalışmada bireyleri akıllı telefon kullanımına iten faktörlerin başında sosyalleşme isteği, arkadaşlık ilişkilerinin kurulması, muhabbet etmek veya dedikodu yapma gereksinimi, gönderilerin veya görsellerin hediye gibi algılanması, gibi etkenlerin olduğu bildirilmiştir (Hoşgör vd., 2017). Bu sebeple gerek sosyal ilişkiler gerek aile ilişkileri, yüz yüze iletişim yerine teknolojik cihazlarla yapılan iletişime dönüşmüştür (Özkan, 2013). Bu da aile içi iletişimde problemlere, bir ailenin ferdi olarak ailenin diğer üyelerine karşı olan sorumluluk duygusunun azalmasına ve dolayısıyla da bireylerin aile içindeki görevlerini aksatmalarına neden olabilmektedir.

Aile rol performansı, bireylerin aile içindeki farklı rolleri, örneğin ebeveynlik, evlilik, kardeşlik gibi rolleri ne kadar etkin bir şekilde yerine getirdiğini değerlendiren önemli bir kavramdır. Bu performans, aile üyelerinin sağlıklı ilişkiler kurması, aile içindeki görevleri düzenli ve sorumlulukla yerine getirmesi, iletişim becerilerini kullanması ve duygusal bağları güçlü tutmasıyla ilişkilidir. Aile rol performansı hem bireylerin hem de ailenin genel işleyişi ve huzuru için kritik bir unsurdur.

Modern çağda teknoloji gündelik yaşamın vazgeçilmezi haline gelmiştir ve teknoloji bağımlılığının aile yaşamına da olumsuz etkileri olmuştur. Günümüzde, insan yaşamında oldukça önemli bir yeri olan teknoloji; yaşamı kolaylaştırmayı, kolay erişilebilirlik durumunu bizlere sunmakla beraber bazı problemleri de beraberinde getirmiştir. Yoğun bir şekilde internet ve sosyal medya kullanımıyla bireyler sosyalleşiyor gibi görünseler de tam aksine daha da bireyselleşmişlerdir (Yengin, 2016).

Teknolojik cihazlarla çok uzun vakit geçirilmesi, gereğinden fazla değer ve önem verilmesi, çok tehlikeli bağımlılık türlerinden biri olan akıllı telefon bağımlılığı gibi birçok olumsuzluğu da beraberinde getirmektedir. Akıllı telefon kullanımına bağlı olarak her geçen gün farklı problemler ve sorunlar gündeme gelmektedir ki bu da hem toplum hem aile bütünlüğünü tehdit eden bir unsur olarak nitelendirilmektedir. Aile bireyleri arasında daha sağlıklı bir ilişki kurmak için dijital cihazların kullanımında dikkatli olmak ve zaman yönetiminde dengeyi sağlamak oldukça önemlidir.

Sonuç olarak, bu çalışmanın nomofobi ve aile içi rol performansı arasındaki ilişkiyi anlamak için önemli bir adım olacağı düşünülmektedir. Elde edilen bulgular, dijital çağın getirdiği yeni bağımlılıkların, aile ilişkileri üzerindeki etkilerini anlamak ve gelecekteki müdahaleler için temel oluşturmak açısından değerli olacaktır.

YÖNTEM

Araştırma Tasarımı

Tanımlayıcı ve ilişki arayıcı türde yapılan bu çalışmada; okul öncesi dönemde çocuğu olan erkeklerin nomofobi düzeyi ile aile rol performans ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma Soruları

- Okul öncesi dönemde çocuğu olan erkeklerin nomofobi düzeyi nedir?
- Okul öncesi dönemde çocuğu olan erkeklerin aile rol performans düzeyi nedir?
- Okul öncesi dönemde çocuğu olan erkeklerin nomofobi düzeyinin aile rol performansına etkisi nedir?

Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Çalışma evrenini İstanbul'un Küçükçekmece İlçesi'nde yaşayan okul öncesi dönemde çocuğu olan erkekler oluşturmaktadır. Katılımcılar basit rastlantısal örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Toplamda 127 erkek çalışmaya dahil edilmiştir. Veriler 2023 Ağustos – 2023 Aralık tarihleri arasında toplanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırma için veri toplamada "Kişisel Bilgi Formu", "Nomofobi Ölçeği" ve "Aile Rol Performansı Ölçeği" kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Bireylerin yaş, eğitim, gelir düzeyi, meslek gibi tanıtıcı ve akıllı telefon kullanımıyla ilgili bilgi edinmeye yönelik maddeler içeren toplam 9 sorudan oluşmaktadır.

Nomofobi Ölçeği

Yıldırım ve Correia (2015) tarafından geliştirilmiştir. Çağlar ve arkadaşları (2015) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçek 4 boyutu ele alan 20 maddeden oluşmaktadır. Nomofobinin dört boyutu: Bilgiye erişememe, Rahatlıktan feragat etme, İletişim kuramama ve Çevrimiçi bağlantıyı kaybetme. Tüm maddeler 7'li Likert kullanılarak derecelendirilmiştir. 1 (kesinlikle katılmıyorum) ile 7 (kesinlikle katılıyorum) arasında değişen ölçektir. Orijinal dilden Türkçe'ye yapılan revizyonlarda NMP-Q maddelerinin bazılarında küçük düzeltmeler yapılmıştır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 140 iken en düşük puan 20'dir.

Aile Rol Performansı Ölçeği

Chen ve arkadaşları (2014) tarafından geliştirilmiştir. Türkçe uyarlamasını Akın ve Uğur (2014) yapmıştır. Aile Rol Performansı Ölçeği (Family Rol Performance) 8 madde ve Görev performansı ve İlişki performansı olmak üzere 2 alt boyuttan oluşan bir ölçme aracıdır. Ölçek aile üyelerinin, aile ile ilgili görev ve ilişki performansına yönelik beklentileri karşılama düzeylerine ilişkin 5'li bir derecelendirmeye sahiptir ("1" Hiç uygun değil, "5" Tamamen uygun). Ölçekte ters kodlanan madde bulunmamaktadır. Her iki alt boyut için de ölçekten alınabilecek en yüksek puan 20 iken en düşük puan 4'tür.

Veri Toplama Yöntemi

Araştırmanın örneklem grubunda yer alan erkeklere sosyal medya ağları üzerinden ulaşılmıştır. Çalışmada kullanılan anketin cevaplanma süresi ortalama 10 dakikadır.

Araştırmanın Etik Yönü

Çalışma öncesi; T.C. İstanbul Aydın Üniversitesi etik kurulu başkanlığından Etik Kurul Onayı (Etik Karar No: E-88083623-020-76331) alındı. Çalışmaya katılmayı kabul eden erkeklere, çalışmanın hangi amaçla yapıldığı açıklandı. Katılımın tamamen isteğe bağlı olduğu belirtilerek, katılımcılardan gönüllü olduklarına dair yazılı ve sözlü onam alındı.

BULGULAR

Demografik Özelliklere İlişkin Bulgular

Çalışmaya katılanlara ait demografik özellikleri değerlendirilerek yüzde, frekans olarak tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcılara Ait Demografik Özelliklere İlişkin Bulgular

Özellikler	n	%	
Yaş	25-34	28	22,76
	35-44	72	58,54
	45-+	23	18,70
Meslek	Memur	44	35,77
	İşçi	32	26,02
	Serbest meslek	15	12,20
	Diğer	32	26,02
Gelir	Gelir- giderden az	28	22,76
	Gelir- gider eşit	58	47,15
	Gelir- giderden fazla	37	30,08
Eğitim	Lise ve altı	45	36,59
	Lisans ve üstü	78	63,41
Medeni durum	Evli	118	95,93
	Boşanmış	5	4,07
Çocuk sayısı	1	41	33,33
	2	55	44,72
	3-+	27	21,95
Gün içinde telefonu ortalama kullanma süresi	1- 2 saat	58	47,15
	3- 4 saat	41	33,33
	5 saat ve üzeri	24	19,51
Gün içinde telefonu en çok kullanma amacı	Haberleşme	99	23,35
	Mesajlaşma	58	13,68
	Alışveriş	31	7,31
	Haber/ ekonomi takibi	53	12,50
	Oyun/ eğlence	20	4,72
	Sosyal medya	64	15,09
	Araştırma	51	12,0
	Fotoğraf/ video çekme	34	8,02
	Diğer	14	3,3

Tablo 1'e göre katılımcıların %22,76'sı 25-34 yaş aralığında, %58,54'ünün yaşı 35-44 aralığında, %18,70'i 45 yaş ve üzerinde, %35,57'sinin mesleği memur, %26,02'si işçi, %12,20'si serbest meslek, %26,02'si diğer meslek grubunda, %22,76'sının geliri giderinden az, %47,15'sinin geliri giderine eşit, %30,08'in geliri giderinden fazla, 36,59'unun eğitimi lise ve altı, %63,41'i lisans ve üstü, %95,93'ü evli, %4,07'si boşanmış, %33,33'ünün bir çocuğu var, %44,72'sinin iki çocuğu, %21,95'inin ise üç ve daha fazla çocuğu var, 47,15'i günde 1-2 saat telefon kullanıyor, %33,33'ü 3-4 saat, %19,51'i 5 saat ve daha fazla süre telefon kullanıyor. Katılımcıların %23,35'i telefonu haberleşme için kullanıyor, %13,63'ü mesajlaşma için kullanıyor, %7,31'i alışveriş için kullanıyor, %12,50'si haber ve ekonomi takibi için, %4,72'si oyun ve eğlence için, %15,09'u sosyal medya, %12'si araştırma yapmak için kullanıyor.

Ölçek/Alt Boyutların Güvenirliğine İlişkin Bulgular

Ölçeklere ve Alt boyutlarına ait Cronbach's Alpha katsayıları Tablo 2'de sunulmuştur. Tablo 2'ye göre nomofobi ölçeğinin Cronbach's Alpha katsayısına ($\alpha=0,93$) göre güvenilirliği yüksek seviyede, Aile Rol Performansı Ölçeğinin Cronbach's Alpha katsayısına ($\alpha=0,68$) göre güvenilirliği kabul edilebilir seviyededir.

Tablo 2. Ölçeklerin Cronbach's Alpha katsayısı

Ölçek/Alt Boyutları	Cronbach's Alpha
Nomofobi Ölçeği	0,93
1-Bilgiye erişememe	0,85
2-Rahatlıktan feragat etme	0,83
3-İletişim kuramama	0,93
4-Çevrimiçi bağlantıyı kaybetme	0,92
Aile Rol Performansı Ölçeği	0,68
1-Görev performansı	0,36
2-İlişki performansı	0,83

Ölçeklerin Normalliğine İlişkin Bulgular

Tablo 3. Araştırma Kapsamında Kullanılan Ölçek/Alt Boyutları Puanlarının Betimsel İstatistikleri

Ölçek/Alt Boyutları	Betimsel İstatistikler				
	N	Min	Max	\bar{X}	Ss
Nomofobi Ölçeği	123	20,00	139,00	64,11	26,27
1-Bilgiye erişememe	123	4,00	28,00	14,05	7,01
2-Rahatlıktan feragat etme	123	5,00	35,00	15,20	7,88
3-İletişim kuramama	123	6,00	42,00	23,49	10,70
4-Çevrimiçi bağlantıyı kaybetme	123	5,00	35,00	11,37	7,65
Aile Rol Performansı Ölçeği	123	23,00	40,00	34,86	4,33
1-Görev performansı	123	8,00	20,00	16,50	2,70
2-İlişki performansı	123	11,00	20,00	18,36	2,44

Tablo 3'e göre katılımcılar Nomofobi Ölçeğinden almış oldukları toplam puan 20-139 arasında olup ortalaması $64,11 \pm 26,27$, Aile Rol Performansı Ölçeğinden alınan toplam puan 23-40 arasında olup ortalaması $34,86 \pm 4,33$ 'tür.

Tablo 4. Ölçek/Alt Boyutları Puanlarının Normal Dağılıma Uygunluğuna İlişkin Bulgular

Ölçek/Alt Boyutları	Kolmogorov-Smirnov			Çarpıklık	Basıklık
	Test İstatist.	sd	p		
Nomofobi Ölçeği	0,047	123	1,200*	0,385	-0,170
1-Bilgiye erişememe	0,079	123	0,060*	0,158	-0,969
2-Rahatlıktan feragat etme	0,098	123	0,006	0,650	-0,340
3-İletişim kuramama	0,081	123	0,049	-0,013	-0,971
4-Çevrimiçi bağlantıyı kaybetme	0,202	123	0,001	1,273	0,943
Aile Rol Performansı Ölçeği	0,145	123	0,001	-0,959	0,436
1-Görev performansı	0,101	123	0,004	-0,760	0,808
2-İlişki performansı	0,286	123	0,001	-1,602	1,759

* $p > 0,05$

Tablo 4'e göre Momofobi Ölçek/alt boyut ve Aile Rol Performansı Ölçek/alt boyut toplam puanların normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek için Kolmogorov Smirnov testi sonuçlarına bakılmış, Nomofobi Ölçek toplam puanının ve Bilgiye Erişememe alt boyut puanlarının puanları normal dağılım gösterdiği Aile Rol Performansı ölçek/alt boyut puanlarının puanları normal dağılım göstermediği ($p < 0,05$) anlaşılmaktadır.

Ölçek ve Boyutların Bazı Değişkenlerle Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Tablo 5. Nomofobi ve Aile Rol Performansı Ölçek Toplam Puanlarının Kişilerin Gün İçerinde Telefon Kullanma Sürelerine Göre Karşılaştırılması

Ölçek/Alt Boyut	Telefon Kullanma Süresi	n	$\bar{X} \pm Ss$	F	p	Fark
Nomofobi Ölçeği	1- 2 saat	58	58,42±25,61	3,006	0,053	
	3- 4 saat	41	67,15±27,02			
	5 saat ve üzeri	24	72,67±24,34			
Aile Rol Performansı Ölçeği	1- 2 saat	58	35,18±4,48	1,397	0,251	
	3- 4 saat	41	35,2±3,92			
	5 saat ve üzeri	24	33,55±4,56			

* $p < 0,05$ Tek yönlü Varyans (One-way ANOVA)

Tablo 5'e göre Nomofobi Ölçek toplam puan ortalamaları kişilerin gün içerisinde telefon kullanma sürelerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p > 0,05$). Tablo 5'e göre Aile Rol Performansı Ölçek toplam puan ortalamaları kişilerin gün içerisinde telefon kullanma sürelerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p > 0,05$).

Tablo 6. Nomofobi ve Aile Rol Performansı Ölçek Toplam Puanlarının Kişilerin Gelirine Göre Karşılaştırılması

Ölçek/Alt Boyut	Gelir	n	$\bar{X} \pm Ss$	F	p	Fark
Nomofobi Ölçeği	Giderden az ^(a)	28	65,97±26,52	7,637	0,001*	c>b
	Gidere eşit ^(b)	58	55,63±23,86			
	Giderden fazla ^(c)	37	76±25,43			
Aile Rol Performansı Ölçeği	Giderden az	28	33,9±5,01	1,318	0,272	
	Gidere eşit	58	35,47±4,15			
	Giderden fazla	37	34,65±4,02			

* $p < 0,05$ Tek yönlü Varyans (Oneway ANOVA)

Tablo 6'ya göre Nomofobi ölçek toplam puan ortalaması kişilerin gelirine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($F=7,637$ $p < 0,05$). Geliri giderden fazla olan erkeklerin nomofobilerinin, geliri gidere eşit olanlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Tablo 6'ya göre Aile Rol Performansı Ölçek toplam puan ortalamaları kişilerin gelirine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p > 0,05$).

Tablo 7. Nomofobi ve Aile Rol Performansı Ölçek Toplam Puanlarının Kişilerin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Ölçek/Alt Boyut	Eğitim Durumu	n	$\bar{X} \pm Ss$	t	df	p
Nomofobi Ölçeği	Lise ve altı	45	58,34±21,11	-1,870	121	0,064
	Lisans ve üstü	78	67,44±28,43			
Aile Rol Performansı Ölçeği	Lise ve altı	45	35,29±5,15	0,830	121	0,408
	Lisans ve üstü	78	34,62±3,8			

* $P < 0,05$ Independent sample t-testi

Tablo 7'ye göre Nomofobi Ölçek toplam puan ortalamaları kişilerin eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p > 0,05$). Tablo 7'ye göre Aile Rol Performansı Ölçek toplam puan ortalamaları kişilerin eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p > 0,05$).

Ölçek Puanlarının İlişisine Yönelik Korelasyon Analizi

Tablo 8'e göre katılımcıların Nomofobi Ölçek toplam puanları, ölçek alt boyut toplam puanları arasında pozitif yönde yüksek ilişki, Aile Rol Performans Ölçeğin Görev Performansı puanı arasında negatif yönde çok zayıf ilişki vardır (sırası ile $r:0,742$, $r:0,857$, $r:0,794$, $r:0,762$, $r:-0,231$ $p < 0,05$). Aile Rol Performans Ölçek puanı ile İlişki Performansı puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki yoktur ($p > 0,05$).

Katılımcıların Nomofobi Ölçeğin Bilgiye Erişememe alt boyut toplam puanı, yine ölçeğin Rahatlıktan Feragat Etme alt boyut toplam puanları arasında pozitif yönde orta düzeyde ilişki, İletişim Kuramama ve Çevrimiçi Bağlantıyı Kaybetme alt boyut toplam puanları arasında pozitif yönde zayıf ilişki, Aile Rol Performans ölçek puanı ve Görev Performansı alt boyut puanı arasında negatif yönde çok zayıf ilişki vardır (sırası ile $r:0,582$, $r:0,388$, $r:0,489$, $r:0,-0,216$, $r:-0,244$ $p < 0,05$). Aile Rol Performans Ölçeğin İlişki Performansı puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki yoktur ($p > 0,05$).

Tablo 8. Ölçek/Alt Boyut Toplam Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

	Nomofobi Ölçeği	Bilgiye erişememe	Rahatlıktan feragat etme	İletişim kuramama	Çevrimiçi bağlantıyı kaybetme	Aile Rol Performansı	Görev performansı
Nomofobi Ölçeği	r 1 p						
Bilgiye erişememe	r 0,742** p 0,001	1					
Rahatlıktan feragat etme	r 0,857** p 0,001	0,582**	1				
İletişim kuramama	r 0,794** p 0,001	0,388**	0,560**	1			
Çevrimiçi bağlantıyı kaybetme	r 0,762** p 0,001	0,489**	0,596**	0,396**	1		
Aile Rol Performansı	r -0,168 p 0,064	-0,216*	-0,170	-0,019	-0,176	1	
Görev performansı	r -0,231* p 0,010	-0,244**	-0,237**	-0,113	-0,168	0,859**	1
İlişki performansı	r -0,042 p 0,644	-0,114	-0,039	0,090	-0,126	0,825**	0,418**

** $p < 0,01$ * $p < 0,05$ r .Pearson Korelasyon

Katılımcıların Nomofobi Ölçeğinin Rahatlıktan Feragat Etme alt boyut toplam puanı, ölçeğin İletişim Kuramama alt boyut toplam puanı ile yine ölçeğin Çevrimiçi Bağlantıyı Kaybetme alt boyut puanı arasında pozitif yönde orta düzeyde ilişki, Aile Rol Performans Ölçeğinin Görev Performansı alt boyut puanı arasında negatif yönde çok zayıf ilişki vardır (sırası ile $r:0,560$, $r:0,596$, $r:-0,237$, $p < 0,05$). Aile Rol Performans Ölçek puanı ve İlişki Performansı puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki yoktur ($p > 0,05$).

Katılımcıların Nomofobi Ölçeğinin İletişim Kuramama alt boyut toplam puanı, ölçeğin Çevrimiçi Bağlantıyı Kaybetme alt boyut toplam puanı ile pozitif yönde zayıf ilişki vardır ($r:0,396$, $p < 0,05$). Aile Rol Performans Ölçek/alt boyut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki yoktur ($p > 0,05$). Katılımcıların Nomofobi Ölçeğinin Çevrimiçi Bağlantıyı Kaybetme alt boyut toplam puanı ile Aile Rol Performans ölçek/alt boyut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki yoktur ($p > 0,05$).

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Her yenilik, beraberinde yeni bir yaşam biçimi getirir ve alışkanlık haline getirdiğimiz davranışları geride bırakarak bizi yeni bir düzene doğru yönlendirir (Akman vd., 2018). Bu bağlamda, teknolojiye bağlı olarak gelişen yeni alışkanlıklar, okul öncesi dönemde çocuğu olan erkeklerin nomofobi düzeylerini etkileyebilir ve bu durum onların aile içindeki rol performanslarıyla yakından ilişkili olabilir. Bu çalışmada, erkeklerin dijital bağımlılıklarının, aile içindeki sorumluluklarını yerine getirme yeteneklerine nasıl etki ettiğinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Katılımcıların, günlük telefon kullanım süreleri ile nomofobi ve aile rolü ölçekleri arasındaki ilişki incelenmiş, ancak istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (Tablo 5). Literatürde nomofobi ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, telefon kullanım süresi artıkça nomofobinin de

arttığı sonucuna ulaşılmıştır (Erdem vd., 2016; Hoşgör vd., 2017). Bu bulgular doğrultusunda, mevcut çalışmanın sonuçları, literatürdeki genel eğilimle çelişmektedir. Nomofobi ile telefon kullanım süresi arasında pozitif bir ilişki bulunması beklenirken, çalışmamızda bu ilişki tespit edilememiştir. Bu durum, erkeklerin telefon kullanım alışkanlıklarının Nomofobi düzeylerini etkilemediğini veya bu etkileşimin daha karmaşık dinamiklere sahip olduğunu düşündürmektedir.

Katılımcıların, nomofobi ve aile rol performansı ölçek toplam puanlarının kişilerin eğitim düzeyine göre karşılaştırılması incelendiğinde; istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir (Tablo 7). Literatürde de bu bulgularla uyumlu sonuçlar elde eden çalışmalar mevcuttur (Gezgin vd., 2017). Darvishi ve arkadaşları (2019), çalışmasında ise eğitim durumu yüksek olan katılımcılarda nomofobinin daha yaygın olduğunu belirlemişlerdir. Bazı çalışmalarda yüksek eğitim düzeyinin nomofobinin artışıyla ilişkilendirildiği görülürken, diğerlerinde ise anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Bu durum, eğitim düzeyinin bireylerin teknoloji kullanımı ve bağımlılık düzeyleri üzerindeki etkisini anlamak için daha kapsamlı ve çok yönlü araştırmalara ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Özellikle farklı demografik özellikler ve sosyoekonomik faktörlerin dikkate alındığı daha geniş örneklem gruplarıyla yapılacak çalışmalar, eğitim düzeyinin nomofobi üzerindeki etkisini daha net bir şekilde ortaya koyabilir.

Katılımcıların, nomofobi ölçek toplam puanlarının kişilerin gelirine göre karşılaştırılması incelendiğinde; geliri giderden fazla olan erkeklerin nomofobilerinin, geliri gidere eşit olanlara oranla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Tablo 8). Aile Rol Performansı ölçek toplam puan ortalamaları ise kişilerin gelirine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 8).

Literatürdeki bazı çalışmalar, araştırmanın bulgularının aksine, nomofobi düzeyinin aylık gelirle ilişkisinin anlamlı bir değişiklik göstermediğini ortaya koymuştur (Celep ve Çorumlu, 2022). Kabakçı (2022) çalışmasında ise yüksek gelir düzeyine sahip bireylerin işlevsel telefonlara sahip olmasının, telefon kullanımını artıran ve yoksunluk korkularını tetikleyen faktörlerden biri olabileceğini vurgulamaktadır. Bu bilgiler doğrultusunda maddi imkanların genişlemesiyle birlikte teknolojik cihazların daha yaygın ve işlevsel hale gelmesinin, bireylerin telefonlara olan bağımlılıklarını derinleştirdiği düşünülebilir.

Bu çalışmada, katılımcıların nomofobi ölçeğinden aldıkları toplam puanlar ile alt boyutlar arasındaki ilişki güçlü ve pozitif bulunmuştur. Bu, nomofobi düzeyi arttıkça alt boyutlardaki puanların da paralel olarak yükseldiğini göstermektedir. Ancak nomofobi puanları ile aile rol performansı ölçeğindeki görev performansı arasında zayıf ve negatif bir ilişki saptanmıştır. Yani nomofobi seviyesi arttıkça aile içindeki görevleri yerine getirme performansında hafif bir azalma gözlemlense de bu etki istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç doğurmamaktadır.

Nomofobi düzeyinin artmasının aile içindeki görevleri yerine getirme konusunda belirgin bir olumsuz etki yaratmadığını göstermektedir. Bu bulgular, nomofobinin bireylerin günlük yaşamlarındaki diğer alanlar üzerindeki etkilerini daha derinlemesine incelemek için ek araştırmalara ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktadır.

Özellikle, stres, anksiyete ve sosyal destek gibi diğer psikolojik değişkenlerin nomofobi üzerindeki etkileri araştırılmalı ve bu değişkenlerin aile rol performansı ile ilişkisi incelenmelidir. Ayrıca, nomofobi düzeyinin farklı yaş grupları, cinsiyetler ve sosyoekonomik durumlar arasında nasıl değiştiğini anlamak için çeşitli demografik gruplar üzerinde çalışmalar yapılması faydalı olacaktır.

Çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Çalışma Küçükçekmece ilçesinde gerçekleştirilmiştir. Farklı il ve ilçelerde yapılan çalışmalar eklenerek çalışmanın örneklemini artırılabilir. Başka bir kısıt ise katılımcıların sorulara gerçek dışı yanıt vermiş olma ihtimalleridir. Katılımcılarla görüşme tekniğine dayalı nitel veri toplanarak daha derinlemesine bilgiye ulaşılabilir.

KAYNAKÇA

- Akman, Ç. Negiz, N. Kiriş, Hakan H. ve Akman, E (2018). *Her Şey Dijitalleşiyor, Güncelleme Yapmadan Yaşayamazsınız, Dijital Çağın Etkisinde Yönetim – Siyaset – Kent*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Akın, A. ve Uğur, E. (2014). Aile Rol Performansı Ölçeğinin Türkçeye Uyarlaması, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, *Uluslararası Aile Çocuk ve Eğitim Dergisi*, 2(4), 125-133.
- Celep, E. ve Çorumlu, B. (2022). Nomofobik Eğilimler ve Sosyal Medya Kullanım Yoğunluğunun Kompulsif Çevrimiçi Satın Alma Davranışı ile Olan İlişkisinin Belirlenmesi: Bir Uygulama, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 14(2), 1339-135.
- Chen, Yu. P., Shaffer, M., Westman, M., Chen, S., Lazarova, M. and Reiche, S. (2014). Family Role Performance: Scale Development and Validation. *Applied Psychology: An International Review*, 63(1), 190-218.
- Çağlar, Y., Sümer, E., Adnan, M. ve Yıldırım, S. (2015). Büyüyen Bir Korku: Türk Üniversite Öğrencilerinde Nomofobi Yaygınlığı, *SAGE Journals*, 32(5), 1322-1331.
- Darvishi, M., Noori, M., Nazer, M. R., Sheikholeslami, S. and Karimi, E. (2019). Investigating Different Dimensions of Nomophobia Among Medical Students: A Cross-Sectional Study, *Open Access Macedonian Journal of Medical Sciences*, 7(4), 573-578.
- Erdem, H., Kalkın, G., Türen, U. ve Deniz, M. (2016). Üniversite Öğrencilerinde Mobil Telefon Yoksunluğu Korkusunun (Nomofobi) Akademik Başarıya Etkisi, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(3). 923- 936.
- Gezgin, D. M., Şahin, Y. L. ve Yıldırım, S. (2017). Sosyal Ağ Kullanıcıları Arasında Nomofobi Yaygınlığının Çeşitli Faktörler Açısından İncelenmesi, *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 7(1), 1-15.
- Hong, F.Y., Chiu, S. I. and Huang, D. H. (2012). A Model of The Relationship Between Psychological Characteristics, Mobile Phone Addiction and Use of Mobile Phones by Taiwanese University Female Students, *Computers in Human Behavior*, 28(6), 2152-2159.
- Hoşgör, H., Tandoğan, Ö. ve Gündüz Hoşgör, D. (2017). Nomofobinin Günlük Akıllı Telefon Kullanım Süresi ve Okul Başarısı Üzerindeki Etkisi: Sağlık Personeli Adayları Örneği, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(46), 573-595.
- [https://Data.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2022-45587](https://Data.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2022-45587), (Erişim Tarihi: 04.12.2022).
- Kabakcı, M. (2022). Üniversite Öğrencilerinde Akıllı Telefondan Yoksun Kalma Korkusu, Yüksek Lisans Tezi, Gelişim Üniversitesi, İstanbul.
- Özkan, Ö. (2013). *İnternet Kullanımıyla İlgili Değişkenlerin Cinsiyet, Kişilik Özellikleri, Yaşam Doyumu ve Bağlanma Stilleri Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üni. Sos Bilim Enstitüsü Psikol Anabilim Dalı, Ankara.
- Yengin, D. A. (2016). Sosyal Medya ve Akıllı Mobil Teknoloji: Akıllı Sosyal Yaşamlar, *Turkish Online J. Des. Art Commun*, 6(2), 105-13.
- Yıldırım, C. and Correia, A.P. (2015). Exploring the dimensions of nomophobia: Development and validation of a self-reported questionnaire, *Computers in Human Behavior*, 49, 130-137.

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Tokat İl Merkezi ve Kırsal Alanlarda Suçun Mekansal ve Zamansal Dağılımı

Doç. Dr. Hüseyin MERTOL, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tokat,
e-posta: huseyin.mertol@gop.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8048-0814>

Yunus ERGÜN, Bağımsız Araştırmacı, e-posta: yunus.ergun_12@hotmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2986-6073>

Öz

Bu çalışma, 2017-2021 yılları arasında Tokat il merkezi ve çevresindeki kırsal alanlarda işlenen suçların mekânsal ve zamansal dağılımını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Suç, evrensel bir olgu olarak coğrafi bağlamda mekânsal ve zamansal dinamikleriyle birlikte ele alınmıştır. Çalışmanın alanı, jandarma sorumluluk bölgesindeki kırsal yerleşim bölgelerini kapsamakta olup, bu bölgelerde meydana gelen suçlara ağırlık verilmiştir. Yöntem olarak, ilgili kurumlardan temin edilen veriler Microsoft Excel ve ArcGIS 10.8 programı kullanılarak işlenmiş ve suç desenleri haritalar üzerinde görselleştirilmiştir. CBS araçları, suçların mekânsal analizine imkân tanımış ve bu sayede suç ile mekân arasındaki ilişki daha iyi anlaşılmıştır. Araştırma bulguları, kent merkezlerinde suç oranlarının kırsal alanlara göre daha yüksek olduğunu ve bu durumun şehirleşme ve sanayileşme gibi faktörlerden kaynaklandığını göstermektedir. Kentlerdeki karmaşık sosyo-kültürel dinamikler ve nüfus yoğunluğu suç oranlarını artırırken, kırsal alanlarda suç oranları daha düşük olmakla birlikte göz ardı edilemeyecek seviyededir. Bu mekânsal ve zamansal analiz, suçun coğrafi dağılımını ve farklı coğrafi bağlamlarda sosyal, ekonomik ve çevresel faktörlerin suç üzerindeki etkisini anlamaya katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Suç, Mekânsal Dağılım, Zamansal Dağılım, Tokat, Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS), Kırsal Alan.

Makale Gönderme Tarihi: 06.11.2024

Makale Kabul Tarihi: 05.02.2025

Önerilen Atf:

Mertol, H. ve Ergün, Y. (2025). Tokat İl Merkezi ve Kırsal Alanlarda Suçun Mekansal ve Zamansal Dağılımı, *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 8(2): 100-122.

Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences

2025, 8(2): 100-122. DOI:[10.26677/TR1010.2025.1506](https://doi.org/10.26677/TR1010.2025.1506)

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

RESEARCH PAPER

Spatial And Temporal Distribution of Crime in Tokat City Center and Rural Areas

Associate Prof. Dr. Hüseyin MERTOL, Tokat Gaziosmanpaşa University, Faculty of Arts and Sciences, Tokat, e-mail: huseyin.mertol@gop.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8048-0814>

Yunus ERGÜN, Independent Researcher, e-mail: yunus.ergun_12@hotmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2986-6073>

Abstract

This study aims to analyze the spatial and temporal distribution of crime in Tokat city center and surrounding rural areas between 2017 and 2021. Crime, a universal phenomenon, is examined within the context of its relationship with geography, focusing on its spatial and temporal dynamics. The study area includes the rural regions under the jurisdiction of the gendarmerie, with particular emphasis on crimes committed in these areas. Methodologically, data were obtained from the relevant institutions and processed through Microsoft Excel and ArcGIS 10.8 to visualize and analyze crime patterns. The GIS tools allowed for the creation of crime maps, enabling a clearer understanding of the relationship between crime and space. The findings indicate that urbanization and industrialization are major factors contributing to higher crime rates in city centers compared to rural areas. While urban areas experience more complex socio-cultural dynamics and increased crime rates, the rural areas exhibit relatively lower rates of crime, although not negligible. This spatial and temporal analysis of crime contributes to a better understanding of how social, economic, and environmental factors influence crime distribution in different geographic contexts.

Keywords: Crime, Spatial Distribution, Temporal Distribution, Tokat, Geographic Information Systems (GIS), Rural Area.

Received: 06.11.2024

Accepted: 05.02.2025

Suggested Citation:

Mertol, H. and Ergün, Y. (2025). Spatial And Temporal Distribution of Crime in Tokat City Center and Rural Areas, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 8(2): 100-122.

GİRİŞ

Suç, evrensel ve genel bir olgudur. Her bilim dalı kendine özgü özellikler nedeniyle suçu farklı şekilde tanımlamaktadır. Hatta aynı bilim dalında bile suçun farklı tanımları mevcuttur. Özellikle sosyolojik yaklaşımlar, suçu farklı açılardan ele alır ve bu nedenle ortak bir tanım bulunmamaktadır. Suç, "topluma zarar veren veya tehlikeli kabul edilen eylem, davranış veya tavır" olarak tanımlanabilir (Dönmezer, 1994). Tarih boyunca toplumlara zarar verdiği kabul edilen davranışlara kanun koyucuları tarafından ceza yaptırımları uygulanmıştır (Dönmezer, 1994). Ceza hukukuna göre, suç kanunlar tarafından ceza yaptırımı ile tehdit edilen her türlü hareket olarak tanımlanmaktadır (Demirbaş, 2005). Kriminolojide ise suç; yasal, siyasal, sosyolojik ve psikolojik bakışa göre dört farklı açıdan ele alınır. Paul W. Tapan, suçu "ceza yasasının kasıtlı ihlali" olarak tanımlanmaktadır. Siyasal bakışa göre ise suç, güçlü gruplar tarafından yasa dışı ilan edilen davranışları ifade etmektedir. Sosyolojik bakışa göre, suç toplumsal sistemin korunması için baskılanması gereken davranışları ifade ederken, psikolojik bakışa göre suç, sosyal uyumsuzluğun bir şeklidir (Uzundemir, 2021). Durkheim'e göre, suç toplumsal yaşamın normal, zorunlu ve yararlı bir parçasıdır. Suç, toplumsal normlara uyumsuzluk olarak ortaya çıkmakta ve zamana bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Bazı davranışlar zamanla suç kapsamından çıkarılabilirken, bazıları ise suç olma niteliğini korumaya devam etmektedir. Örneğin, Covid-19 pandemisi sırasında sokağa çıkmak belirli dönemlerde suç olarak kabul edilmiş, ancak pandemi sona erdiğinde bu durum ortadan kalkmıştır. Öte yandan, adam öldürme ve hırsızlık gibi suçlar her zaman suç olarak kalmıştır.

Suçun tanımsal bir faaliyet olduğu ve belirli bir durumda suç olarak kabul edilen bir davranışın başka bir durumda suç olmadığı ifade edilmektedir (Güven, 2018). Türkiye'de bir fiilin suç olarak kabul edilmesi için kanunen belirtilmesi gerekmekte ve bu durum 1961 Anayasası ile kurumsallaşmıştır. Suç olgusu insanlık tarihi kadar eskidir ve insanın kurmuş olduğu toplumsal düzende her zaman var olacaktır. Toplumlar sürekli değişir, ancak toplumdaki değişme hızı ile bireyin değişme hızı aynı değildir. Bu dengesizlik çeşitli sorunların kaynağını oluşturur ve suç da bu sorunlardan biridir (Sargın ve Temurçin, 2011). Suçun işlenmediği bir toplumsal düzen hayaldir; insanların içindeki ihtiraslar ve toplum içindeki sosyal çelişkiler sürdükçe suç da var olacaktır (Dönmezer, 1994). Bu nedenle amaç, suçluyu yakalamaktan ziyade suçu önlemek ve azaltmak olmalıdır. Suç, işlendiği mekân, zaman ve etkilendiği dinamiklerle coğrafi bir olaydır. Coğrafi mekânların özellikleri suçu ve türünü etkilemektedir (Yılmaz, 2006; Aliagaoglu ve Alaeddinoğlu, 2005). Suçun mekânsal kimliği coğrafya ile ilişkisini ortaya koymaktadır (Karakaş, 2005a: 59; Yılmaz ve Ergün, 2006: 230-235). Bu noktada coğrafya bilimi, suçun nerede yer aldığı, nasıl dağılım gösterdiği ve neden belirli alanlarda arttığını veya azaldığını anlamak açısından önemlidir. Her toplum, düzeni sağlamak için çeşitli kurallar oluşturmuştur. Bu kurallar din, gelenek, örf, âdet, ahlak veya hukuk kuralları şeklinde olmaktadır. Kuralların olduğu her yerde bu kurallara karşı çıkanlar ve sapmalar mutlaka olacaktır. İnsan, istek ve arzularını karşılamak için toplumsal kurallarla çatışmak zorunda kalabilir ve bu durum suç olgusunu ortaya çıkarmaktadır. Suç konusu, kriminoloji, psikoloji, psikiyatri, biyoloji, hukuk, tarih, antropoloji, sosyoloji ve coğrafya gibi birçok disiplinin ilgisini çeker ve bu disiplinler suç olgusunu kendi yöntemleriyle incelemektedir (İçli, 2001; Kızmaz, 2003; Evcim, 2011).

Suç konusundaki araştırmalar, suçun nedenleri, işleniş biçimleri, suçlunun demografik ve sosyolojik özellikleri ile cezaların etkinliği üzerine yoğunlaşmaktadır (İçli, 2001). Modernleşme, endüstrileşme, sosyal hareketlilik, kentleşme, aile yapısı, kültürel yapı, din, yerleşim yeri, sınıfsal konum, işsizlik ve yoksulluk gibi birçok değişken suçun oluşumunda rol oynamaktadır (Kızmaz, 2003). Suç kavramı, insan ve mekânın karşılıklı ilişkilerini inceleyen coğrafyayı da ilgilendirmektedir. Suç, belirli bir mekânda meydana gelmekte ve mekânı değiştirebilmektedir.

Örneğin, kentlerde surlarla çevrili alanlar veya sitelerde yüksek duvarlar, güvenlik önlemleri gibi mekâna yansıyan bu görünümün suç olgusunun mekânsal etkilerini göstermektedir. Bu durum, kentlerde suç algısını ve önyargıları da etkilemektedir. Genellikle düşük gelir grubunun yaşadığı gecekondu bölgelerinde hırsızlık ve şiddet suçları yaygınken, üst gelir grubunda beyaz yaka suçları daha sık görülmektedir (Avaner ve Ocaklı, 2024). Teknolojik gelişmelerle birlikte bilişim suçları gibi yeni suç türleri de ortaya çıkmaktadır. Coğrafya bilimi suçu, suçun meydana geldiği yer, sebep-sonuç ilişkisi ve dağılışı açısından incelemektedir. Bu çalışmada, Tokat'ta 2017-2021 yılları arasındaki suçlar yer ve zaman bağlamında analiz edilmiştir. Tokat il merkezine bağlı merkez köylerde, jandarma sorumluluk alanında işlenmiş suçlar sayısal olarak incelenmiştir. Polis kayıtlarında suçlar; şahsa karşı işlenen ve mala karşı işlenen suçlar olarak ikiye ayrılmaktadır (Uzun, 2008). Şahsa karşı işlenen suçlar; öldürme, yaralama, tehdit gibi kişiye yönelik suçları kapsarken, mala karşı işlenen suçlar hırsızlık, gasp gibi eylemleri içermektedir.

Araştırma alanı olarak kırsal alana daha fazla ağırlık verilmiş ve jandarma sorumluluk bölgesindeki suç oranları analiz edilmiştir. Şehirleşme ve endüstrileşme ile birlikte kentlerde suç oranları artmaktadır (Gökulu, 2010). Kentlerin karmaşık yapısı, farklı sosyokültürel grupların varlığı ve değişen aile yapısı, kentlerde suç oranlarının artışına neden olabilmektedir. Türkiye'de 1998 yılında suçların %91'i, 1999 yılında ise %88'i polis sorumluluk bölgesinde meydana gelmiştir (Karasu, 2008). Bu durum, kırsal alanlarda suçun daha az işlendiğini göstermektedir. Araştırmamız, Tokat kırsalındaki suçların zamansal ve mekânsal dağılımını açıklamaya çalışmakta ve beş bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde konu açıklanmış, araştırmanın amacı, önemi ve varsayımları belirtilmiştir. İkinci bölümde ilgili yayınlar incelenmiş ve kuramsal temel oluşturulmuştur. Üçüncü bölümde araştırma yöntemi, veri toplama araç ve teknikleri açıklanmıştır. Dördüncü bölümde Tokat kırsalında 2017-2021 yılları arasındaki suçlar analiz edilmiştir.

YÖNTEM

Veri Kaynakları

Eldeki çalışmanın temel verisini Tokat şehrinin 2017-2021 yılları arasında jandarma sorumluluk bölgesi içinde kalan alanda meydana gelen suçlar oluşturmaktadır. Bu istatistikler suçun çeşitli değişkenler açısından zamansal ve mekânsal dağılımı hakkında bilgi edinmek için başvurulan önemli kaynaklardan biridir. Çalışmada kullanılmış olan suç istatistikleri Tokat İl Jandarma Komutanlığı'ndan alınmıştır. Ele alınan kırsal alanlarda işlenmiş suçlar 2017 yılının ilk gününden başlayarak 2021 yılının son gününü kapsayacak şekilde jandarma sorumluluk bölgesinde meydana gelen ve ilgili kurum tarafından kayda geçen olayları göstermektedir. Çalışma alanında karşımıza çıkan suçlar genel itibarıyla şunlardır: Tehdit, Şüpheli Ölüm, Ses ve Gaz Fişegi Atabilen Silah Kullanımı, Emre Aykırı Davranış, Kasten Yaralama, Trafik Kazası Sonucu Taksirle Yaralama, Kişilere ve Kamuya Ait Mala Zarar Verme, Hakkı Olmayan Yere Tecavüz, Kasten Öldürme, Taksirle Yaralama, Trafik Kazası Sonucu Taksirle Öldürme, Kötü muamele, Çocukların Cinsel İstismarı, Dolandırıcılık, Aile Hukukundan Kaynaklanan Yükümlülüğün İhlali.

Veri Toplama Süreci

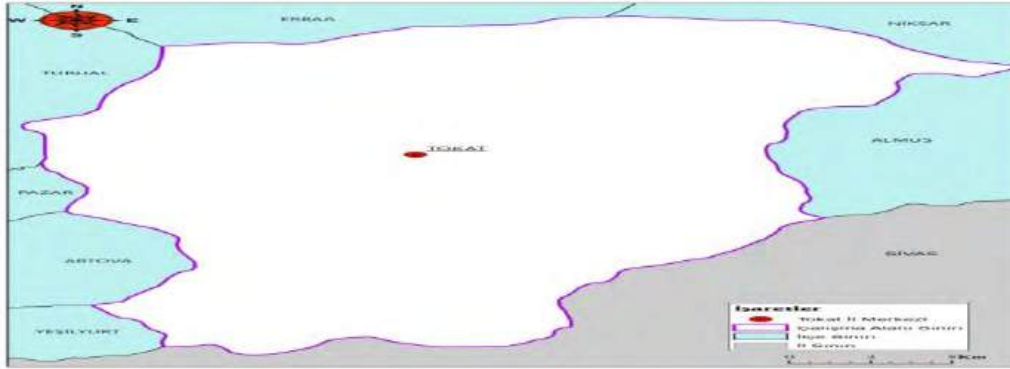
Verilerin temin edilmesi aşamasında ilk olarak, verilerin araştırmacıya verilebilmesi için ilgili kurumlara Enstitü tarafından izin dilekçesi yazdırılmış, elde edilen veriler araştırma amacına uygun olarak yeniden düzenlenmiştir. Jandarma teşkilatı suçları kayda geçirirken sınıflama yapmamakta olayın işlenme tarihine göre bu verileri düzenlemektedir. Ham verilerin kullanılabilir hale getirilmesi için ilk olarak suçlar gruplara ayrılarak tarih sırasına göre Excel formatında tablo olarak düzenlenmiştir.

Verilerin Analizi

İlk olarak, araştırma sürecinde elde edilen veriler düzenlenmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda araştırmanın bulguları saptanmış ve bu bulgular arasındaki sebep-sonuç ilişkileri açıklanmış ve yorumlanmıştır. Çalışma kapsamında öncelikle Tokat İl Jandarma Komutanlığı'ndan 2017-2021 yılları arasındaki sürece ait suç miktarları alınmıştır. Alınan bu veriler Microsoft Excel'de tablo haline getirildikten sonra ArcGIS 10.8 Programı kullanılarak her suç türüne göre ayrı ayrı haritalar oluşturulmuştur. Elde edilen tabloların yorumlanması ile sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. CBS birçok türdeki bilgiyi belli bir mekânsal çatıda birleştirmeyi kolaylaştırmakta ve daha iyi mekânsal analizlere imkân sağlamaktadır. ArcGIS 10.8 programı ile mekânsal istatistik teknikleriyle desteklendiğinde suç örüntüsünün analizindeki etkinliği daha da artmaktadır (Uzun, 2008).

BULGULAR

Farklı coğrafi görünümünün belirgin olarak ortaya çıktığı şehirlerde, bu görünlüme bağlı farklı arazi kullanım kalıpları oluşmaktadır. Bu da beşeri ve günlük faaliyetleri etkilemektedir (Aliagaoglu, 2007: 45). Şehirler, Beşeri Coğrafyanın alt dalı olan Yerleşme Coğrafyasının inceleme alanına girmekte ve şehirlerde çevre kirliliği, gecekondulaşma, trafik, işsizlik, göç gibi sorunlar incelenmektedir.

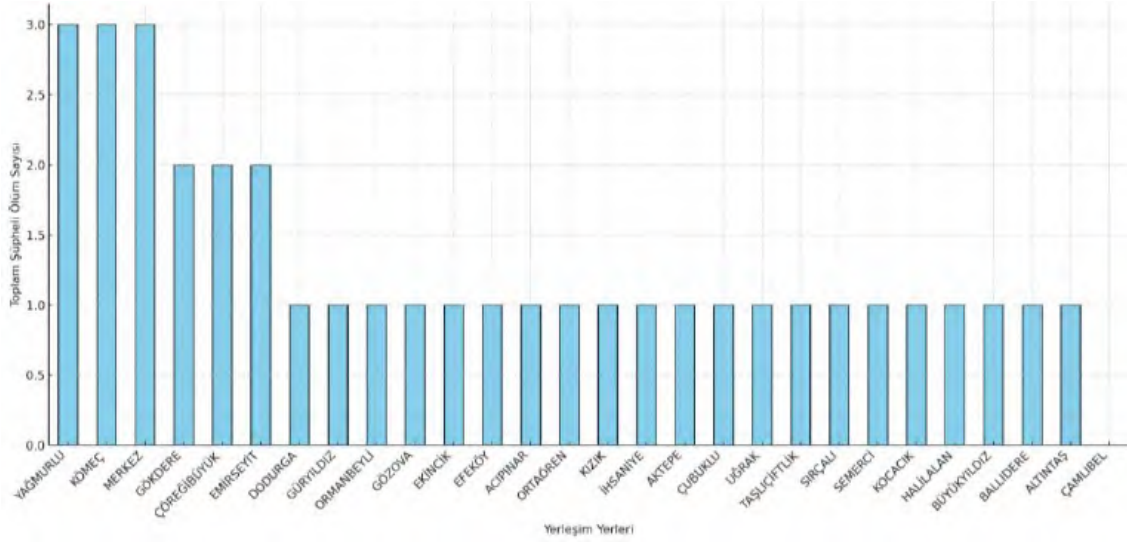

Şekil 1. Araştırma Sahası Lokasyon Haritası

Şekil 2. Şüpheli Ölüm Haritası

Tokat, Karadeniz Bölgesi'nde Samsun, Ordu, Sivas, Yozgat ve Amasya ile çevrili olup, tarihsel olarak ticaret yolları üzerinde merkezi bir konuma sahiptir (Şekil 1). Gelişimini bu konumuna borçlu olan şehir, 19. yüzyıla kadar önemli bir ticaret merkeziydi (Akyüz ve Ceylan, 2020). Tokat, vadi boyunca 7 km güney-kuzey, 1-2 km doğu-batı doğrultusunda yayılmıştır ve Yeşilirmak Vadisi boyunca gelişimini sürdürmüştür.

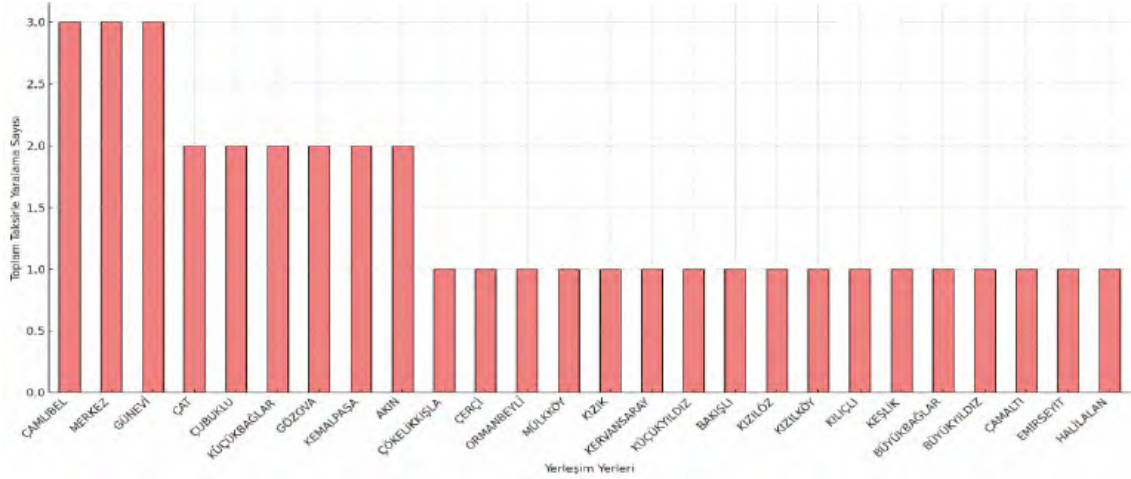

Tablo 1. Şüpheli Ölümlerin Yerleşim Yerine Göre Dağılımı (2017-2021)

Şekil 2, 'Şüpheli Ölüm Haritası' başlıklı olup, 2017-2021 yılları arasında Tokat'taki şüpheli ölümlerin dağılımını mekânsal olarak göstermektedir. Mekânsal analiz, şüpheli ölüm vakalarının belirli bölgelerde yoğunlaştığını ve bu yoğunluğun çeşitli sosyo-ekonomik ve demografik faktörlerle ilişkili olabileceğini göstermektedir. Bu paternler, belirli bölgelerde şüpheli ölümlerin daha fazla meydana geldiğini ve bunun nüfus yoğunluğu, sosyo-ekonomik durum veya sağlık ve acil hizmetlere erişim yetersizliği gibi faktörlerle bağlantılı olabileceğini düşündürmektedir. Şüpheli ölümlerin coğrafi kümelenmesi, suç dağılımını anlamada mekânsal bağlamın önemini vurgulamaktadır. Bu yoğunlaşma, yoksulluk, sosyal hizmetlerin eksikliği veya yüksek düzeyde sosyal stres gibi alta yatan sorunlara işaret edebilir.

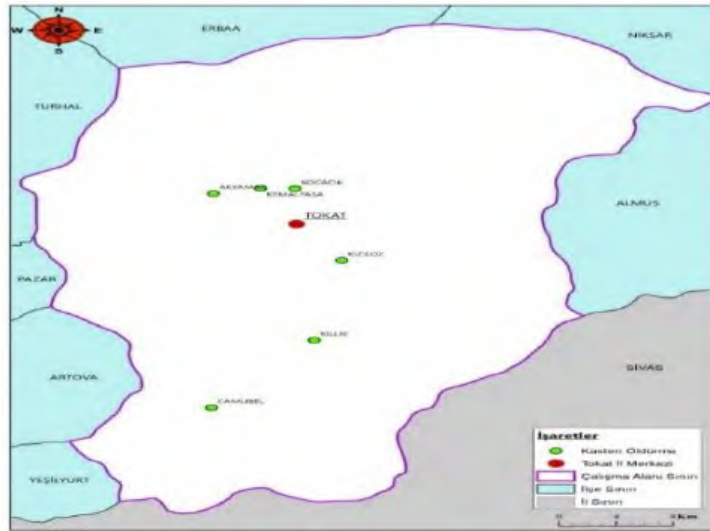

Şekil 3. Taksirle Yaralama Haritası

Tablo 2. Taksirle Yaralamaların Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı (2017-2021).

Şekil 3, 'Taksirle Yaralama Haritası' başlıklı olup, 2017-2021 yılları arasında Tokat'ta meydana gelen taksirle yaralama vakalarının mekânsal dağılımını göstermektedir. Harita, taksirle yaralama vakalarının yoğunlaştığı bölgeleri ve bu yoğunluğun olası nedenlerini ortaya koymaktadır. Bu tür yaralama olaylarının yoğun görüldüğü bölgelerde, trafik kazaları, iş kazaları veya diğer ihmalkâr davranışların daha yaygın olabileceği gözlemlenmektedir. Mekânsal dağılım, bu tür olayların özellikle belirli trafik yoğunluğu yüksek bölgelerde veya sanayi ve iş sahalarına yakın yerlerde daha fazla olduğunu göstermektedir. Bu durum, trafik güvenliği ve iş güvenliği önlemlerinin eksikliği gibi faktörlerin etkili olabileceğini düşündürmektedir.

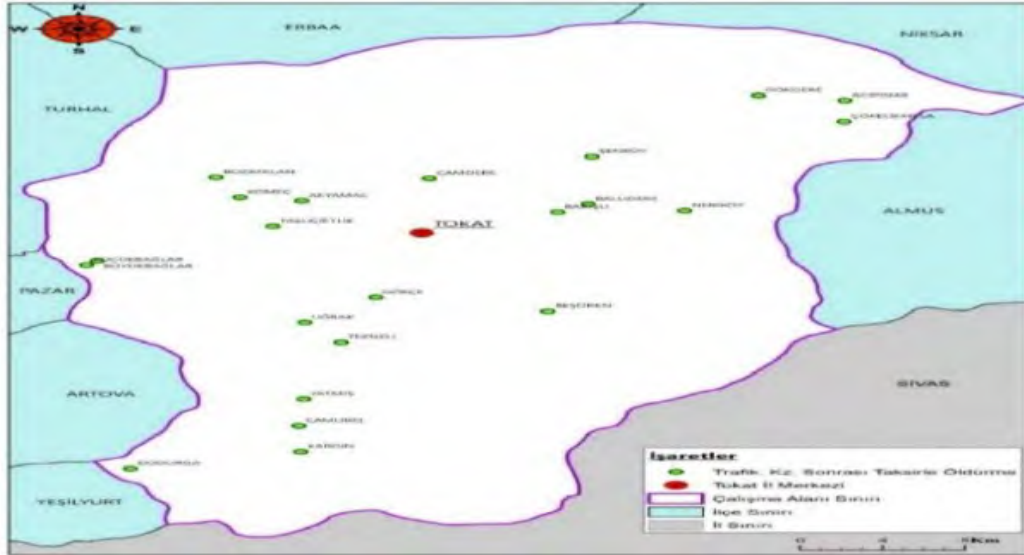
Şekil 4. Kasten Öldürme Haritası

Şekil 4, 'Kasten Öldürme Haritası' başlıklı olup, 2017-2021 yılları arasında Tokat'ta meydana gelen kasten öldürme vakalarının mekânsal dağılımını göstermektedir. Harita, bu tür suçların yoğunlaştığı bölgeleri ve bu yoğunluğun altında yatan olası sosyo-ekonomik ve demografik faktörleri analiz etmektedir. Kasten öldürme vakalarının belirli bölgelerde yoğunlaştığı görülmekte ve bu bölgelerdeki sosyal ve ekonomik problemler, suça zemin hazırlayan önemli etkenler olarak değerlendirilmektedir. Kasten öldürme vakalarının daha fazla görüldüğü bölgeler genellikle düşük sosyo-ekonomik düzey, işsizlik, yoksulluk ve sosyal baskıların yoğun

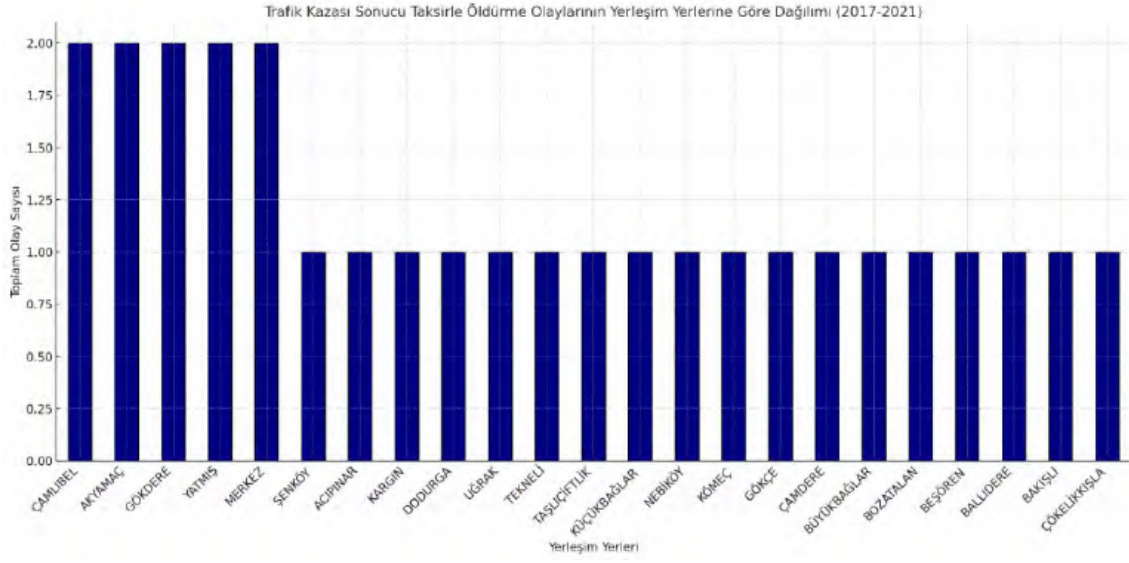
olduğu alanlar olarak dikkat çekmektedir. Bu durum, suçun sadece bireysel değil, aynı zamanda toplumsal bir problem olduğunu ve bu vakaların meydana gelmesinde çeşitli sosyal dinamiklerin etkili olduğunu göstermektedir.

Tablo 3. Kasten Öldürme Olaylarının Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı (2017-2021)

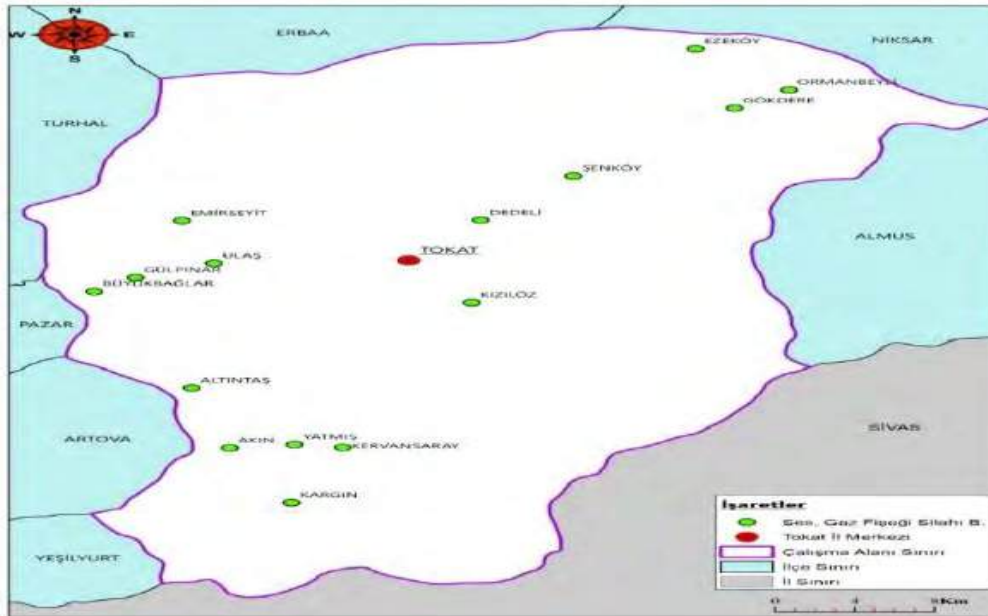

Şekil 5. Trafik Kazası Sonrası Taksirle Öldürme Haritası

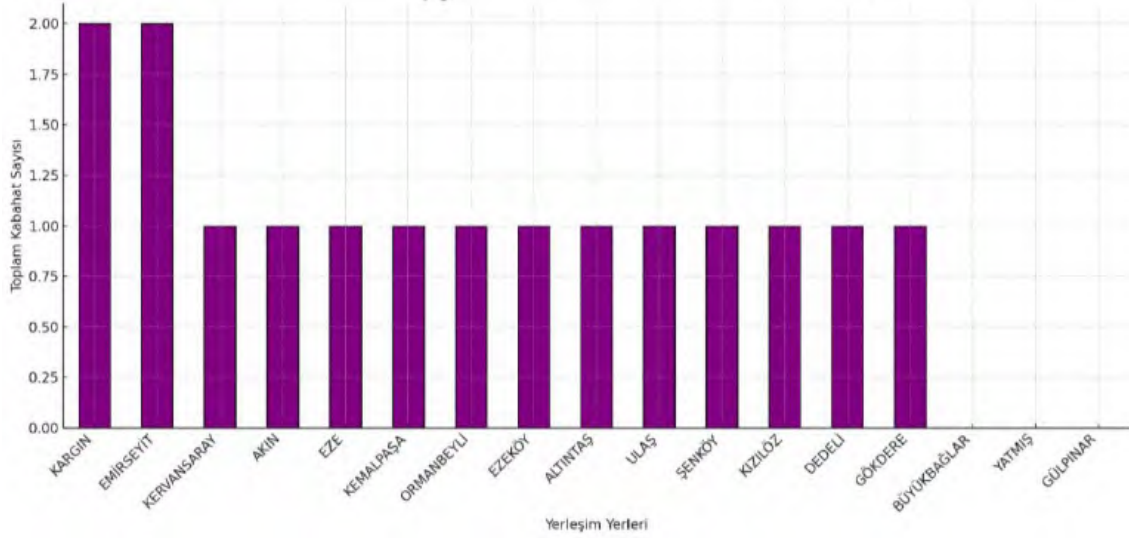

Tablo 4. Trafik Kazası Sonucu Taksirle Öldürme Olaylarının Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı (2017-2021)

Şekil 5, 'Trafik Kazası Sonrası Taksirle Öldürme Haritası' başlıklı olup, 2017-2021 yılları arasında Tokat'ta meydana gelen trafik kazası sonrası taksirle öldürme vakalarının mekânsal dağılımını göstermektedir. Harita, trafik kazalarından kaynaklanan ölüm vakalarının hangi bölgelerde yoğunlaştığını ve bu yoğunluğun olası nedenlerini ortaya koymaktadır. Mekânsal dağılım incelendiğinde, bu tür vakaların özellikle ana yollar, kavşaklar ve trafik yoğunluğu yüksek bölgelerde daha fazla görüldüğü tespit edilmiştir. Bu durum, trafik güvenliği önlemlerinin yetersizliği, yollarda fiziki eksiklikler, sürücü hataları ve trafik kurallarına uyumsuzluk gibi faktörlerin bu bölgelerde kazaların ve ölümlerle sonuçlanan olayların artmasına neden olduğunu göstermektedir. Ayrıca, bu tür vakaların yoğunlaştığı bölgelerde yaya geçitlerinin eksikliği veya yol işaretlerinin yetersizliği gibi altyapı sorunları da önemli bir etken olabilir.

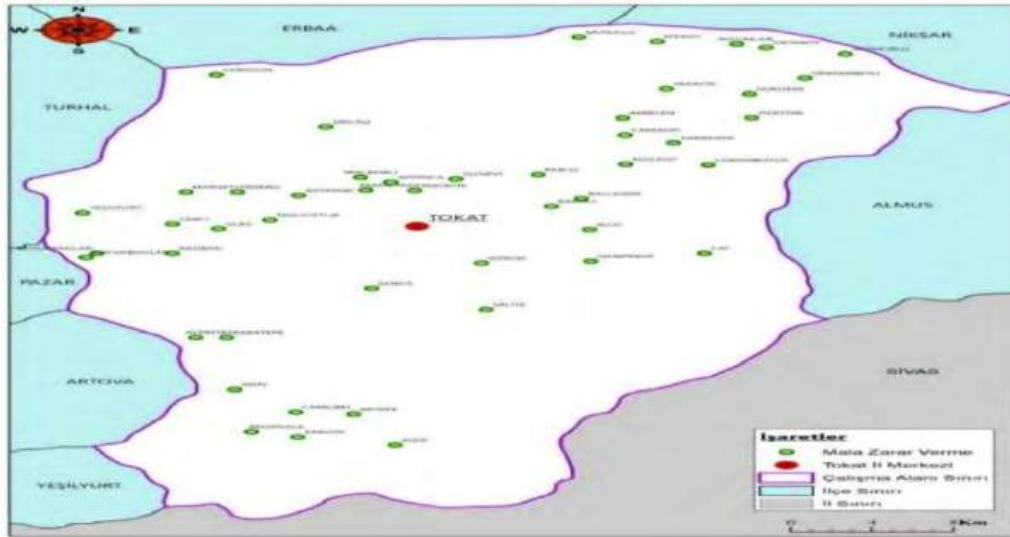

Şekil 6. Ses ve Gaz Fişegi Atabilen Silahlar Hakkında Kanundaki Kabahatler Haritası

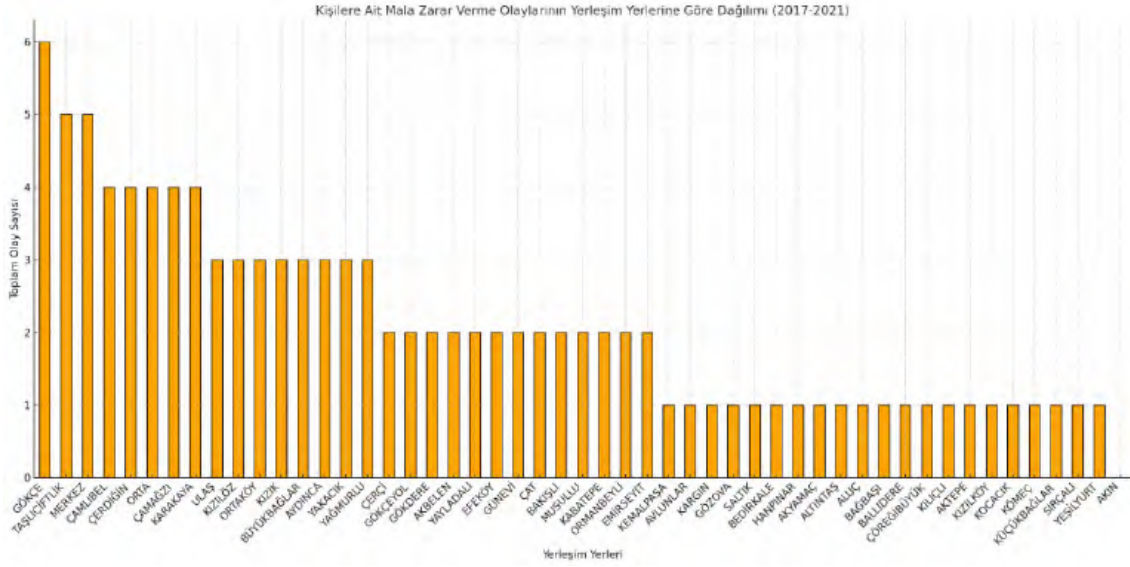

Tablo 5. Ses ve Gaz Fişegi Atabilen Silahlar Hakkında Kabahatlere İlişkin Yerleşim Yeriine Göre Dağılımı (2017-2021)

Şekil 6, 'Ses ve Gaz Fişegi Atabilen Silahlar Hakkında Kanundaki Kabahatler Haritası' başlıklı olup, 2017-2021 yılları arasında Tokat'ta ses ve gaz fişegi atabilen silahların kullanımıyla ilgili kabahatlerin mekânsal dağılımını göstermektedir. Bu harita, ses ve gaz fişegi silahlarıyla ilgili olayların yoğunlaştığı bölgeleri ve bu olayların olası nedenlerini analiz etmektedir. Mekânsal analiz sonucunda, bu tür kabahatlerin özellikle kent merkezinde ve nüfusun yoğun olduğu bölgelerde daha fazla görüldüğü tespit edilmiştir. Bu durum, şehir merkezlerinde yoğun insan faaliyetleri, sosyal gerilimler ve bu tür silahların kolay erişilebilirliği ile ilişkilendirilebilir. Ayrıca, bu tür kabahatlerin artış göstermesi, bireylerin güvenlik kaygıları ve kendi kendini koruma eğilimlerinin artmasından kaynaklanıyor olabilir.

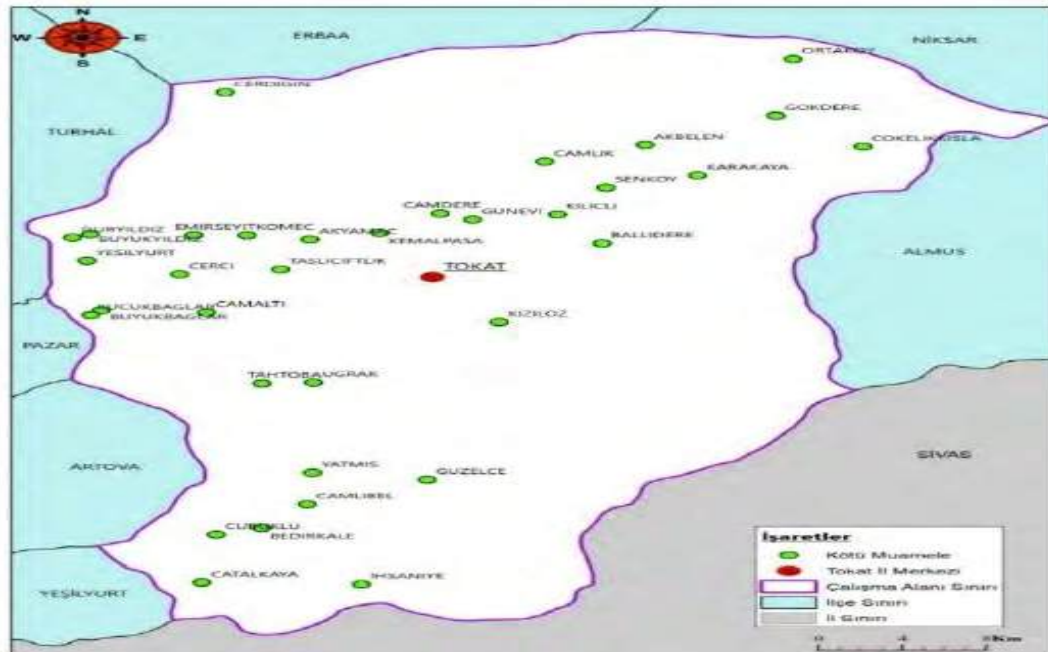

Şekil 7. Mala Zarar Verme Haritası

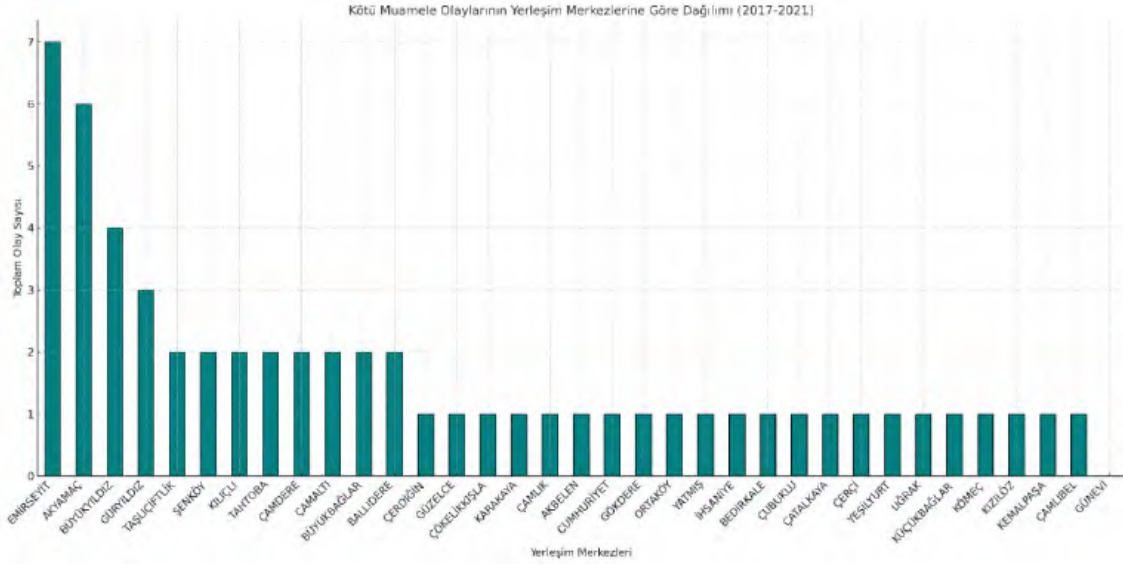

Tablo 6. Kişilere Ait Mala Zarar Verme Olaylarının Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı (2017-2021)

Şekil 7, 'Mala Zarar Verme Haritası' başlıklı olup, 2017-2021 yılları arasında Tokat'ta mala zarar verme suçlarının mekânsal dağılımını göstermektedir. Harita, mala zarar verme olaylarının hangi bölgelerde yoğunlaştığını ve bu yoğunluğun altında yatan olası sebepleri analiz etmektedir. Mekânsal analiz sonuçlarına göre, mala zarar verme suçlarının özellikle kent merkezinde ve ticari faaliyetlerin yoğun olduğu bölgelerde daha sık meydana geldiği görülmektedir. Bu durum, bu tür bölgelerde sosyal etkileşimlerin yoğunluğu, mülkiyet çatışmaları ve ekonomik nedenlerle zarar verme eğilimlerinin artmasından kaynaklanıyor olabilir. Kent merkezinde yoğun ticari faaliyetlerin bulunması, mülke zarar verme olaylarının özellikle bu bölgelerde daha fazla yaşanmasına zemin hazırlamaktadır.

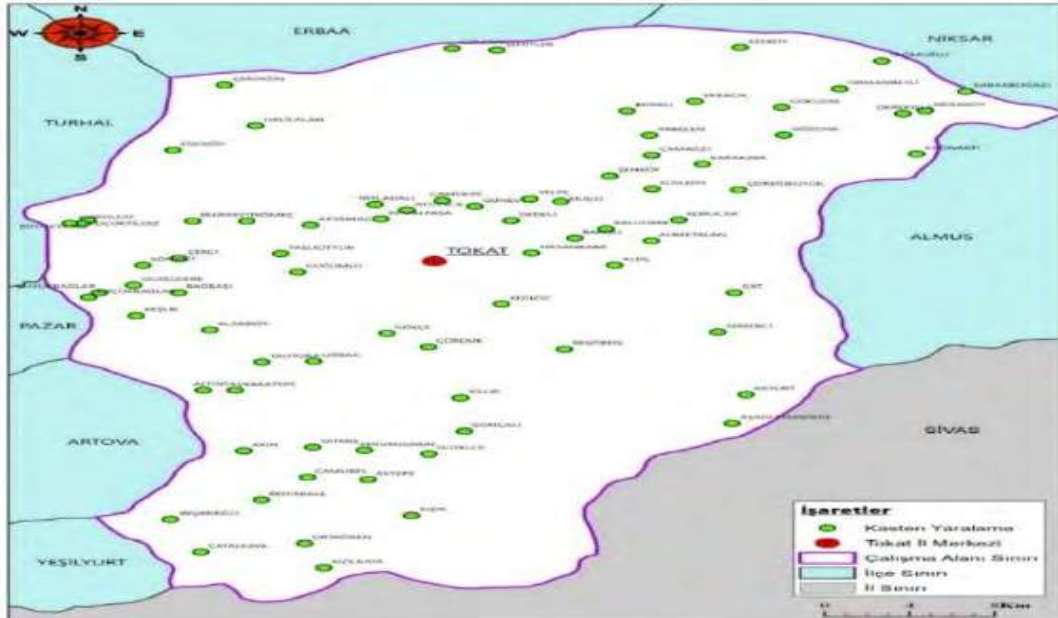

Şekil 8. Kötü Muamele Haritası

Tablo 7. Kötü Muamele Olaylarının Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı (2017-2021)

Şekil 8, 'Kötü Muamele Haritası' başlıklı olup, 2017-2021 yılları arasında Tokat'ta kötü muamele vakalarının mekânsal dağılımını göstermektedir. Bu harita, kötü muamele olaylarının yoğunlaştığı bölgeleri ve bu yoğunluğun olası sebeplerini analiz etmektedir. Harita, kötü muamele vakalarının özellikle nüfus yoğunluğu yüksek ve ekonomik açıdan dezavantajlı bölgelerde daha fazla görüldüğünü ortaya koymaktadır. Bu durum, sosyo-ekonomik eşitsizliklerin, toplumsal gerilimlerin ve yetersiz sosyal destek sistemlerinin bu tür olayların artmasına yol açabileceğini göstermektedir. Ekonomik zorluklar, işsizlik ve sosyal dışlanma gibi faktörler, bireylerin stres seviyelerini artırarak kötü muameleye eğilimi yükseltebilir.

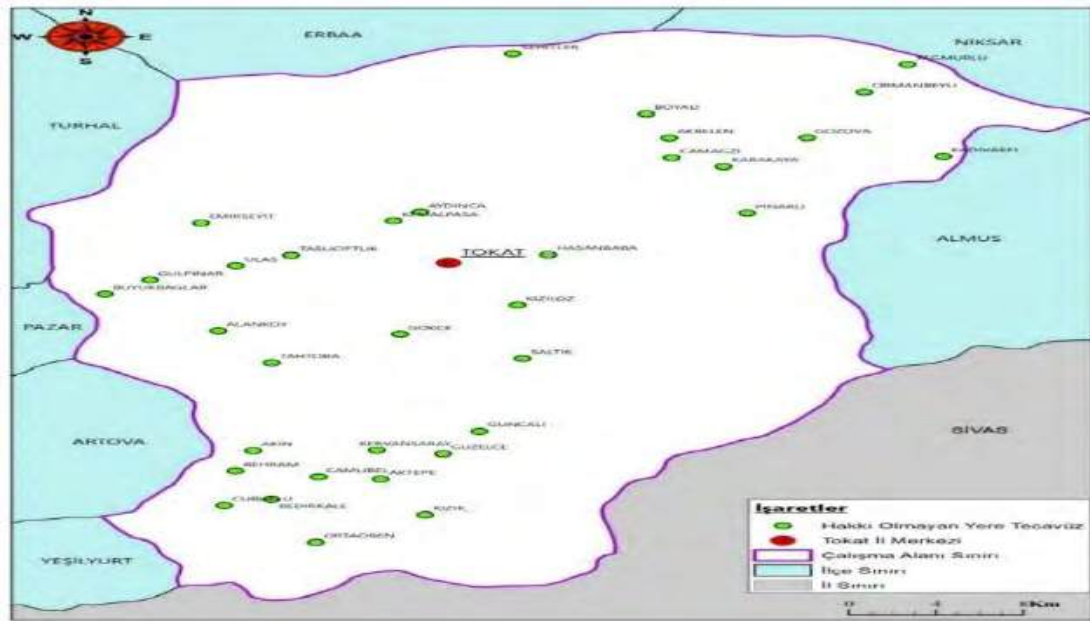

Şekil 9. Kasten Yaralama Haritası

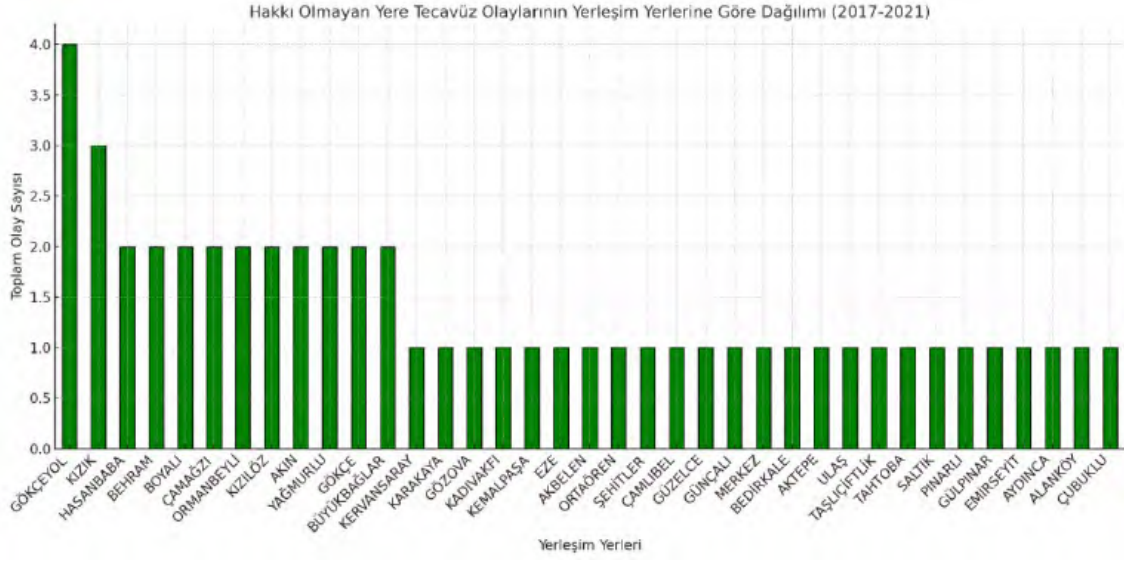

Tablo 9. Kamuya Ait Mala Zarar Verme Olaylarının Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı (2017-2021).

Şekil 10, 'Kamu Malına Zarar Verme Haritası' başlıklı olup, 2017-2021 yılları arasında Tokat'ta kamu malına zarar verme vakalarının mekânsal dağılımını göstermektedir. Bu harita, kamuya ait mülklere yönelik zarar verme olaylarının yoğunlaştığı bölgeleri ve bu olayların olası nedenlerini analiz etmektedir. Mekânsal analiz sonuçlarına göre, kamu malına zarar verme olaylarının özellikle kent merkezinde ve kamu binalarının, parkların veya diğer kamuya açık alanların yoğun olduğu bölgelerde daha fazla meydana geldiği tespit edilmiştir. Bu durum, kamuya ait mülklerin sıkça kullanılması ve toplumsal gerilimlerin bu alanlarda daha fazla kendini göstermesi gibi faktörlerle ilişkilendirilebilir. Kamu alanlarında meydana gelen vandalizm olayları, genellikle bireylerin sosyal hoşnutsuzlukları veya çeşitli grup çatışmalarının sonucu olarak ortaya çıkabilmektedir.

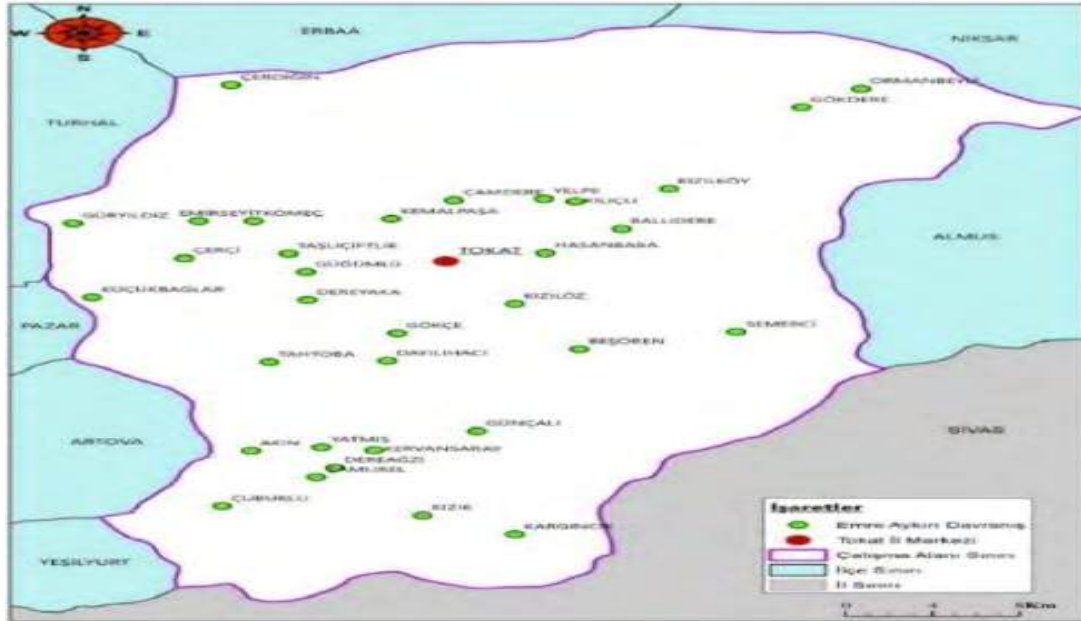

Şekil 11. Hakkı Olmayan Yere Tecavüz Haritası

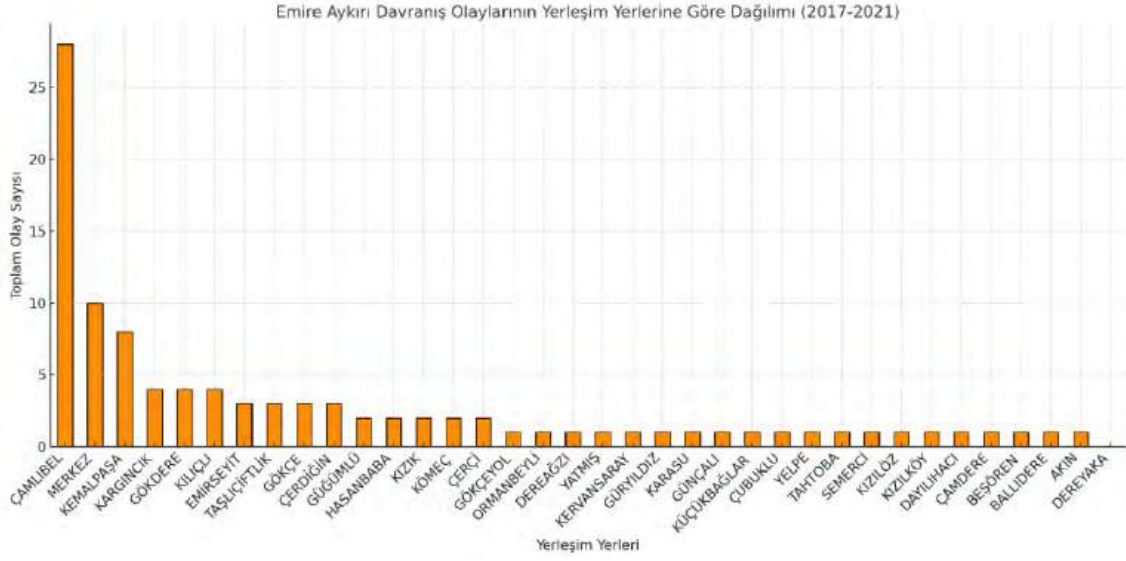

Tablo 10. Hakkı Olmayan Yere Tecavüz Olaylarının Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı (2017-2021).

Şekil 11, 'Hakkı Olmayan Yere Tecavüz Haritası' başlıklı olup, 2017-2021 yılları arasında Tokat'ta hakkı olmayan yere tecavüz vakalarının mekânsal dağılımını göstermektedir. Bu harita, özellikle mülkiyet ihlalleriyle ilgili olayların yoğunlaştığı bölgeleri ve bu yoğunluğun altında yatan olası sebepleri analiz etmektedir. Mekânsal analiz sonuçlarına göre, hakkı olmayan yere tecavüz vakalarının daha çok kırsal alanlarda ve tarım arazilerinin yoğun olduğu bölgelerde meydana geldiği tespit edilmiştir. Bu durum, kırsal kesimde mülkiyet sınırlarının net olmaması, arazi kullanım anlaşmazlıkları ve tarım arazilerinin değerlendirilmesiyle ilgili çekişmeler gibi faktörlerin bu olayların artmasına neden olduğunu göstermektedir. Tarım arazileri üzerinde sınır ihtilafları ve bu araziler üzerindeki hak iddiaları, bu tür vakaların yoğunlaşmasının başlıca sebepleri arasında yer alabilir.

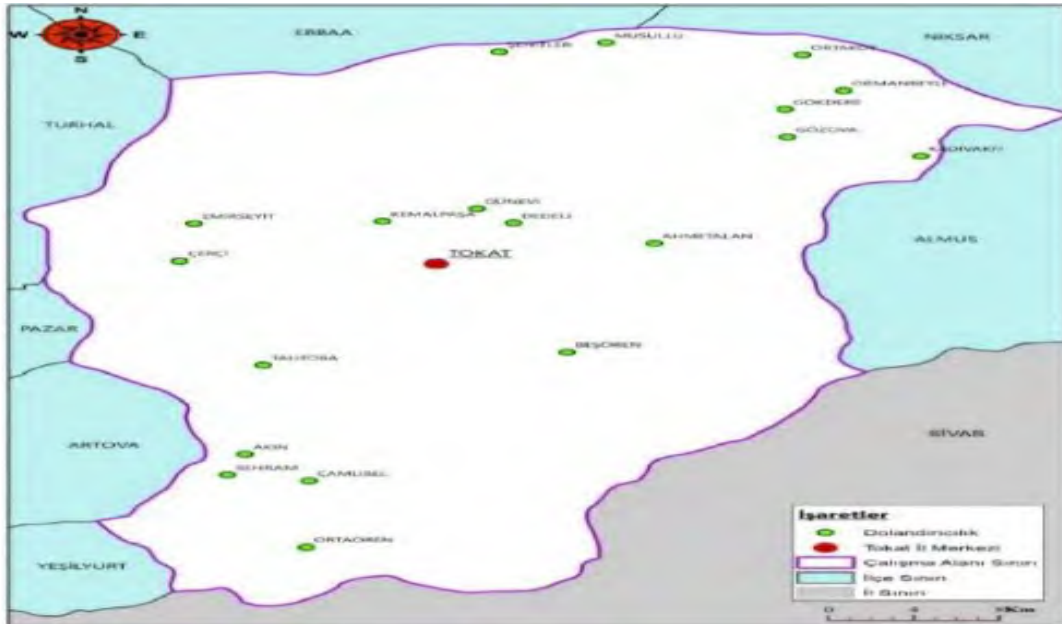

Şekil 12. Emire Aykırı Davranış Haritası

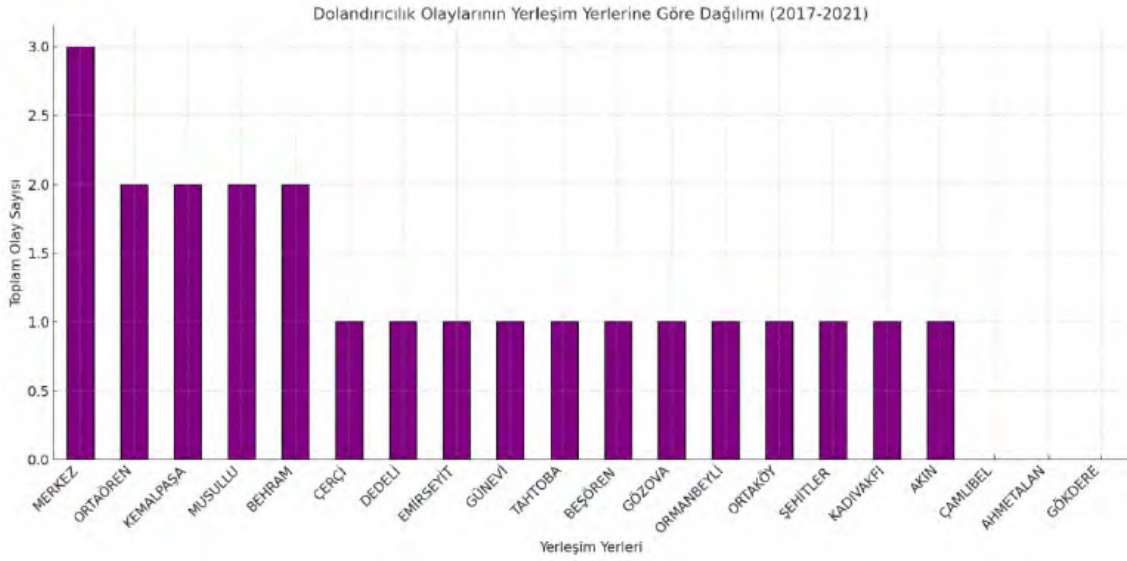

Tablo 11. Emire Aykırı Davranış Olaylarının Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı (2017-2021).

Şekil 12, 'Emire Aykırı Davranış Haritası' başlıklı olup, 2017-2021 yılları arasında Tokat'ta emirlere aykırı davranış vakalarının mekânsal dağılımını göstermektedir. Bu harita, kamu düzenine aykırı eylemlerin yoğunlaştığı bölgeleri ve bu yoğunluğun olası sebeplerini analiz etmektedir. Mekânsal analiz sonuçlarına göre, emirlere aykırı davranışların daha çok kent merkezlerinde ve nüfusun yoğun olduğu bölgelerde yoğunlaştığı belirlenmiştir. Bu durum, kentlerdeki sosyal gerilimlerin, bireylerin otoriteye karşı tepkilerinin ve nüfus yoğunluğunun artmasıyla birlikte kamu düzenine aykırı eylemlerin daha sık yaşanmasına zemin hazırladığını göstermektedir. Özellikle toplumsal kurallara ve yasal düzenlemelere karşı direniş, bu tür vakaların yoğunlaşmasına yol açan temel faktörlerden biridir.

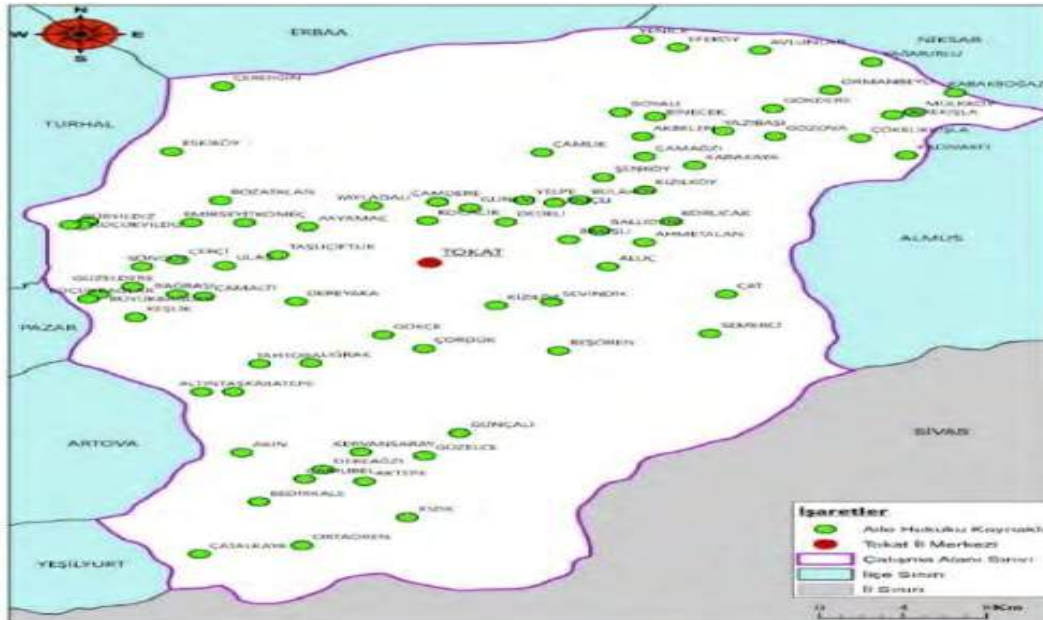

Şekil 13. Dolandırıcılık Haritası

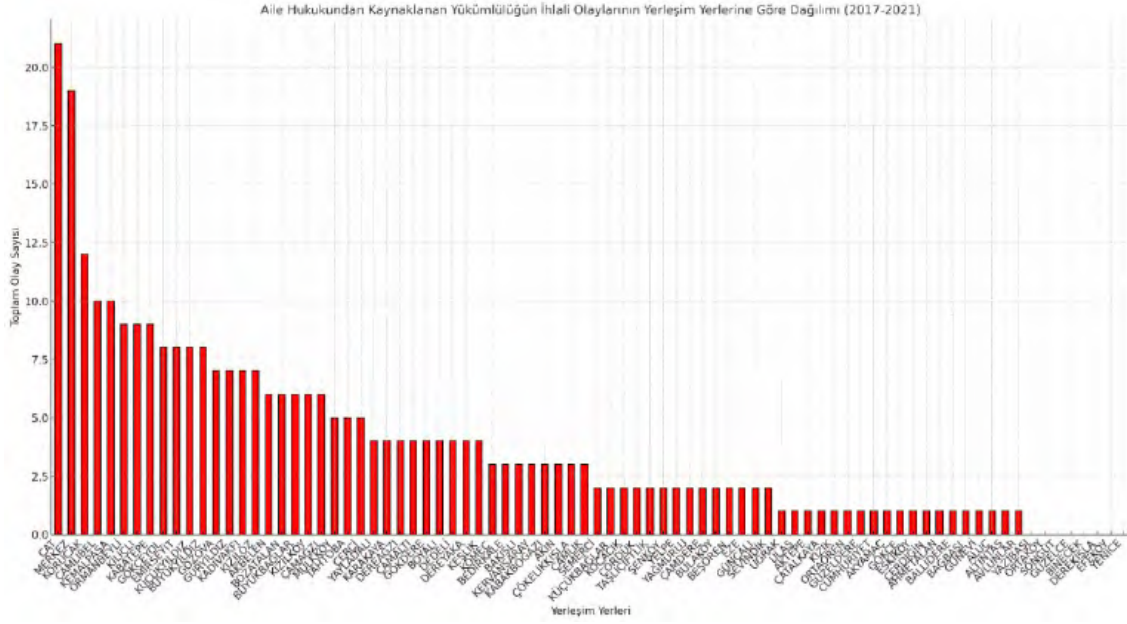

Tablo 12. Dolandırıcılık Olaylarının Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı (2017-2021).

Şekil 13, 'İzinsiz Kazı Yapma Haritası' başlıklı olup, 2017-2021 yılları arasında Tokat'ta izinsiz kazı yapma vakalarının mekânsal dağılımını göstermektedir. Bu harita, izinsiz kazı faaliyetlerinin yoğunlaştığı bölgeleri ve bu yoğunluğun altında yatan olası nedenleri analiz etmektedir. Mekânsal analiz sonuçlarına göre, izinsiz kazı vakalarının özellikle tarihi ve arkeolojik değeri yüksek olan bölgelerde yoğunlaştığı belirlenmiştir. Bu durum, bu alanlarda kaçak kazı faaliyetlerinin kültürel mirasa zarar verme potansiyelini ve bu tür suçların ekonomik getirilerle motive edildiğini göstermektedir. Tarihi eserlerin bulunma olasılığı yüksek olan bölgelerde, define avcılarının yasadışı kazı yapma eğiliminin daha fazla olduğu görülmektedir.

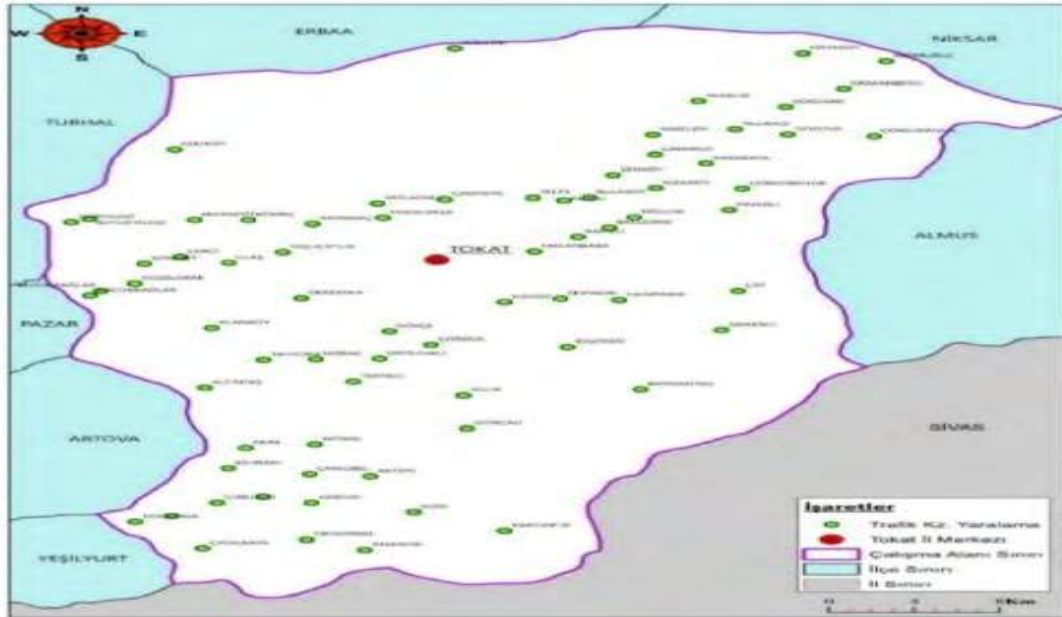

Şekil 14. Aile Hukukundan Kaynaklanan Yükümlülüğün İhlali Haritası

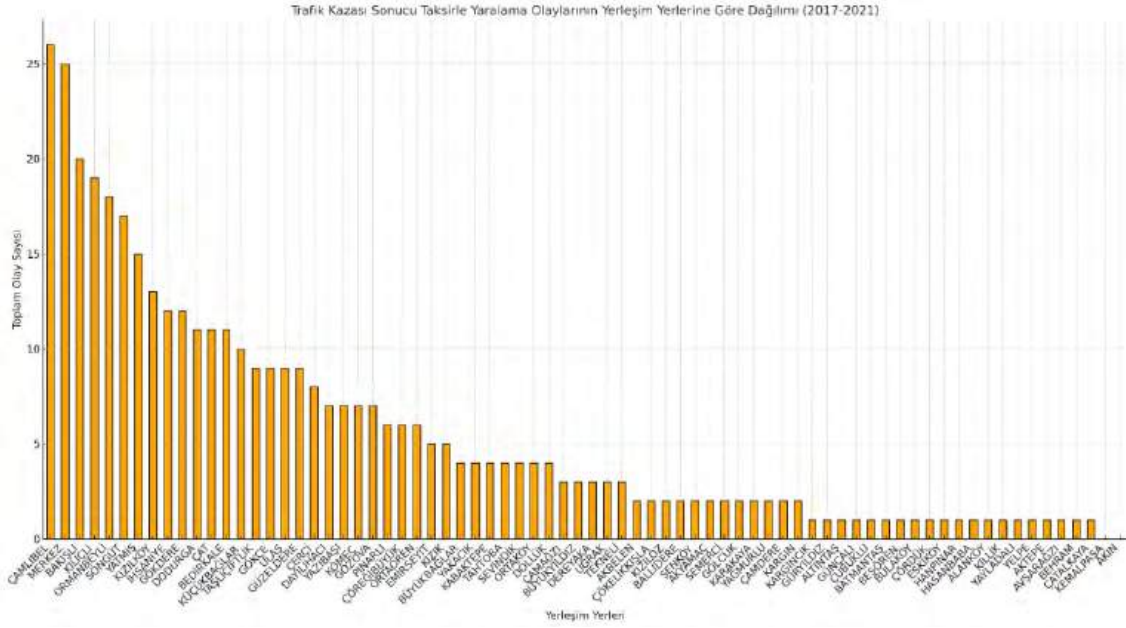

Tablo 15. Aile Hukukundan Kaynaklanan Yükümlülüğün İhlali Olaylarının Yerleşim Yeriine Göre Dağılımı (2017-2021).

Şekil 14, 'Trafik Güvenliğini Tehlikeye Sokma Haritası' başlıklı olup, 2017-2021 yılları arasında Tokat'ta trafik güvenliğini tehlikeye sokan vakaların mekânsal dağılımını göstermektedir. Bu harita, trafik güvenliğini tehlikeye atan olayların yoğunlaştığı bölgeleri ve bu yoğunluğun olası nedenlerini analiz etmektedir. Mekânsal analiz sonuçlarına göre, trafik güvenliğini tehlikeye sokan vakaların özellikle ana arterler, kavşak noktaları ve yoğun trafik akışına sahip bölgelerde yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Bu durum, trafik yoğunluğunun yüksek olduğu alanlarda sürücü hataları, trafik kurallarına uymama ve yetersiz yol altyapısının bu tür olayların artmasına neden olduğunu göstermektedir. Özellikle kavşaklar ve trafiğin sıkıştığı bölgeler, sürücülerin daha fazla hata yapma eğiliminde oldukları ve bu nedenle de trafik güvenliğinin tehlikeye girdiği yerlerdir.

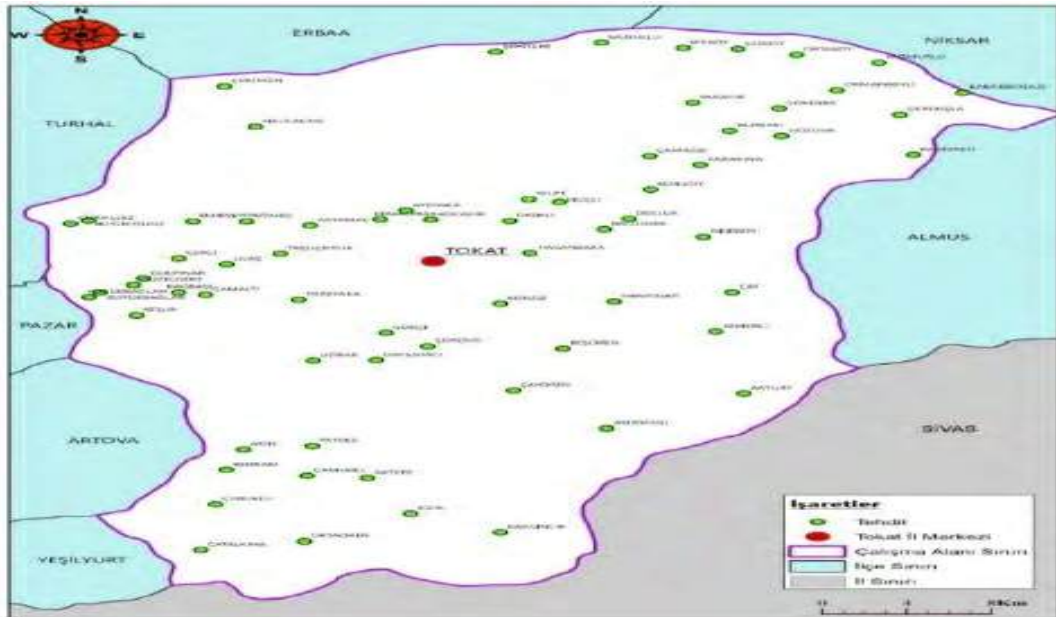

Şekil 15. Trafik Kazası Sonucu Taksirle Yaralama Haritası

Tablo 14. Trafik Kazası Sonucu Taksirle Yaralama Olaylarının Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı (2017-2021).

Şekil 15, 'Uyuşturucu Madde Kullanımı ve Ticaretine İlişkin Suç Haritası' başlıklı olup, 2017-2021 yılları arasında Tokat'ta uyuşturucu madde kullanımı ve ticareti ile ilgili suçların mekânsal dağılımını göstermektedir. Harita, bu tür suçların yoğunlaştığı bölgeleri ve bu yoğunluğun altında yatan olası sosyo-ekonomik ve çevresel faktörleri analiz etmektedir. Mekânsal analiz sonuçlarına göre, uyuşturucu madde kullanımı ve ticaretine ilişkin suçların özellikle kent merkezinde ve sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı bölgelerde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu durum, kentsel alanda uyuşturucu maddelere erişimin daha kolay olması, genç nüfusun fazla olması ve işsizlik gibi sosyo-ekonomik sorunların bu tür suçların artmasına katkı sağladığını göstermektedir. Ayrıca, yoğun nüfuslu bölgelerde uyuşturucu ticaretinin karlılığı ve talebin yüksek olması da bu suçların bu bölgelerde yoğunlaşmasına neden olmaktadır.

Şekil 16. Tehdit Haritası

ortaya koymaktadır. Kırsal alanlarda ise, mülkiyetle ilgili ihtilaflar ve ekonomik zorluklar, suç oranlarını belirleyen temel faktörlerdir. Bu durum, suçun yalnızca bireysel bir davranış olmadığını, aynı zamanda sosyal ve ekonomik bağlamdan etkilendiğini göstermektedir. CBS kullanılarak elde edilen bulgular, suçların mekânsal dağılımını daha iyi anlamamıza ve suçun yoğunlaştığı bölgelerde hedefe yönelik müdahaleler geliştirmemize olanak tanımaktadır. Bu bağlamda, suçun mekânsal analizi, toplum güvenliğini artırmaya yönelik stratejilerin geliştirilmesinde önemli bir araçtır.

Kent merkezlerinde, özellikle suçun yoğunlaştığı bölgelerde güvenlik önlemlerinin artırılması gerekmektedir. Güvenlik kameralarının yaygınlaştırılması, polis devriyelerinin artırılması ve toplumsal bilinçlendirme kampanyaları gibi önlemler, suç oranlarını azaltmaya katkı sağlayabilir. Kırsal bölgelerde mülkiyet sınırlarının belirginleştirilmesi ve mülkiyet ihtilaflarının çözülmesi, bu alanlardaki suç oranlarını azaltmada etkili olabilir. Bu bağlamda, yerel yönetimler ve ilgili kurumlar, kırsal alanlardaki mülkiyet sorunlarına yönelik hukuki düzenlemeler yapmalıdır. Sosyo-ekonomik olarak dezavantajlı bölgelerde, sosyal destek ve eğitim programlarının artırılması, suçun önlenmesinde önemli bir rol oynayabilir. Özellikle genç nüfusa yönelik rehabilitasyon ve eğitim programlarının geliştirilmesi, suç eğilimlerini azaltmada etkili olabilir. Suçların mekânsal analizinde CBS araçlarının kullanımı yaygınlaştırılmalı ve bu tür analizler, suçun yoğunlaştığı bölgelerde etkili müdahalelerin geliştirilmesinde kullanılmalıdır. Bu sayede, suçun önlenmesine yönelik stratejilerin daha etkili bir şekilde uygulanması sağlanabilir. Genel olarak, bu araştırma, suçun mekânsal ve zamansal analizinin, toplum güvenliğini artırmaya yönelik stratejilerin geliştirilmesinde ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Suçun önlenmesi ve azaltılmasına yönelik çalışmaların, sosyal ve ekonomik koşulları iyileştirmeye yönelik politikalarla desteklenmesi gerekmektedir.

Bu araştırma, suçun mekânsal ve zamansal analizinin toplum güvenliğini artırmaya yönelik stratejilerin geliştirilmesinde ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Suçun önlenmesi ve azaltılmasına yönelik çalışmaların, sosyal ve ekonomik koşulları iyileştirmeye yönelik politikalarla desteklenmesi gerekmektedir. Gelecek çalışmalar için Tokat il merkezi ve çevresindeki kırsal alanlarda suçun nedenleri ve sonuçlarına yönelik daha detaylı karşılaştırmalı araştırmalar yapılması önerilmektedir. Özellikle kırsal ve kentsel alanlardaki sosyo-ekonomik, kültürel ve demografik faktörlerin suç üzerindeki etkilerinin derinlemesine analiz edilmesi önemli olacaktır. Ayrıca, suçun mekânsal ve zamansal dağılımını daha geniş bir zaman diliminde inceleyen çalışmalar, uzun vadeli eğilimlerin ve dinamiklerin daha iyi anlaşılmasını sağlayabilir. Coğrafi Bilgi Sistemleri'nin (CBS) yanında yapay zeka tabanlı analizlerin de kullanılması, suçun öngörülebilirliğini artırabilir ve etkili müdahaleler için daha güçlü bir temel oluşturabilir. Son olarak, suçun önlenmesine yönelik uygulamaların etkisini değerlendiren ve bu uygulamalara ilişkin saha çalışmalarına dayalı ampirik araştırmaların yapılması, politikaların etkinliğini artırmada faydalı olacaktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Destek Bilgisi: Herhangi bir kurum ve/veya kuruluşun destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması: Yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur

Etik Onayı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazar(lar)ına aittir.

Etik Kurul Onayı: Çalışma kamuya açık ikincil verilerin kullanılmasıyla oluşturulmuştur.

Araştırmacıların Katkı Oranı: Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

KAYNAKÇA

Akyüz, H., ve Ceylan, M. A. (2020). Osmanlı Döneminde Tokat Şehrinin Fonksiyon Özellikleri. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(2): 110-130.*

Aliağaoğlu, A., ve Alaeddinoğlu, F. (2005). Erzurum Şehrinde Mala Karşı İşlenen Suçlar: Coğrafi Bir Yaklaşım. *Polis Bilimleri Dergisi, 7(1):17-42.*

Avaner, T., ve Ocaklı, L. (2024). Kent Güvenliği ve Düzensiz Göç Üzerine Bir Değerlendirme: İzmir'de Zenofobi ve Suç Korkusu. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 13(4): 1504-1529.*

Demirbaş, T. (2005). *Kriminoloji*. Ankara: Seçkin Yayınları.

Dönmezer, S. (1994). *Kriminoloji* (8. Baskı). İstanbul: Beta Yayınları.

Evcim, H. (2011). *Sosyolojik Açından Afyonkarahisar İlinde Suç ve Suçluluk: Yaralama ve Cinayet Suçları*, Yüksek Lisans Tezi, Kocatepe Üniversitesi, İzmit.

Gökulu, G. (2010). Kent Güvenliği, Kentleşme ve Suç İlişkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 24(1): 209-226.*

Güven, O. Ö. (2018). Suçun Sosyolojisi ve Haber Söyleminde Temsili. *Gaziantep University Journal of Social Sciences, 17(1): 176-195.*

İçli, G. T. (1993). *Türkiye'de suçlular (Sosyal kültürel ve ekonomik özellikleri)*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

İçli, T. G. (2001). *Kriminoloji*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.

Karakaş, E. (2005). Uygulamalı Coğrafyada Suç Harita Tipleri I: Veri Kaynakları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 15(1), 57-69.*

Karasu, M. A. (2008). Türkiye'de Kentleşme Dinamiklerinin Suça Etkisi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 57(4), 255-281.*

Kızmaz, Z. (2003). Ekonomik Yapı ve Suç: Bazı Araştırma Bulgularına Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13(2), 279-304.*

Sargın, S., ve Temurçin, K. (2011). *Türkiye'nin Suç Haritası*. Polis Akademisi Yayınları. Ankara.

Uzun, A. (2008). *Tokat Şehrinde Mala Karşı İşlenen Suçlar (2006): Coğrafi Bir Yaklaşım*, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.

Uzundemir, E. (2021). *Bir Dışlama Pratiği Olarak Homofobi ve 2000 Sonrası Türk Oyun Yazarlığına Yansımaları*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Yılmaz, A., ve Ergün Günay, S. (2006). Türkiye'de Şehir Asayiş Suçları Dağılımı ve Başlıca Özellikleri. *Milli Eğitim, 35(170): 230-249.*

Yılmaz, G. (2006). Suç ve Mekân: Suçun Temsili Üzerine Düşünceler. *Mimarlık Dergisi*, 328: 41-46.

ARAŞTIRMA MAKALESİ

**Algılanan Ebeveynlik Tutumları ile Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişkide
Aleksitiminin Aracı Rolü**

Dr. Öğr. Üyesi Evin AYDIN YÖNTEM, İstanbul Okan Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri
Fakültesi, İstanbul, e-posta: evin.aydin@okan.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-3995-7377>

Dr. Hivren ÖZKOL COP, Bağımsız Araştırmacı, e-posta: hivren@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-4076-8500>

Öz

Bu araştırmanın temel amacı, algılanan ebeveynlik tutumları ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide aleksitiminin aracılık rolünü test etmektir. Çalışmaya 595 katılımcı dahil edilmiştir ve katılımcılara sosyodemografik bilgi formu, Young Ebeveynlik Ölçeği, Kısa Semptom Envanteri ve Toronto Aleksitimi Ölçeği uygulanmıştır. Ölçekler, çevrimiçi ve yüz yüze yöntemlerle toplanmıştır. Veriler Pearson korelasyon analizi ve yol analizi ile incelenmiştir. Obsesif ve bozuk ebeveynlik alt boyutları oluşturulmuş ve bu boyutlar üzerinden dört yapısal model test edilmiştir. Analiz sonuçları, aleksitiminin ebeveynlik tutumlarının psikolojik belirtiler üzerindeki etkisinde anlamlı bir aracılık rolü olduğunu göstermiştir. Ayrıca, ebeveynlik biçimleri ile aleksitimi ve psikolojik belirtiler arasında pozitif ilişkiler saptanmıştır. Araştırma sonuçları, kuramsal ve kavramsal çerçeve içinde tartışılmış, araştırmacılar ve klinisyenler için önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Aleksitimi, Algılanan Ebeveynlik Tutumları, Psikolojik Belirtiler.

Makale Gönderme Tarihi: 14.10.2024

Makale Kabul Tarihi: 03.02.2025

Önerilen Atıf:

Aydın Yöntem, E. ve Özkol Cop, H. (2025). Algılanan Ebeveynlik Tutumları ile Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişkide Aleksitiminin Aracı Rolü, *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 8(2): 123-142.

**Journal of Social, Humanities and
Administrative Sciences**

2025, 8(2): 123-142. DOI:[10.26677/TR1010.2025.1507](https://doi.org/10.26677/TR1010.2025.1507)
ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

RESEARCH PAPER

**The Intermediate Role of Alexitimia in The Relationship Between Perceived
Parenting Attitudes and Psychological Symptoms**

Assistant Prof. Dr. Evin AYDIN YÖNTEM, İstanbul Okan University, Faculty of Humanities and Social Sciences, İstanbul, e-mail: evin.aydin@okan.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-3995-7377>

Dr. Hivren ÖZKOL COP, Independent Researcher, İstanbul, e-mail: hivren@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-4076-8500>

Abstract

The main aim of this research is to test the mediating role of alexithymia in the relationship between perceived parenting styles and psychological symptoms. A total of 595 participants were included in the study, and they were administered a sociodemographic information form, the Young Parenting Scale, the Brief Symptom Inventory, and the Toronto Alexithymia Scale. The scales were collected through both online and face-to-face methods. Since normal distribution was achieved, parametric tests were used. Relationships were examined using Pearson correlation analysis and path analysis. Obsessive and maladaptive parenting subdimensions were created, and four structural models were tested based on these dimensions. The analysis results indicated that alexithymia plays a significant mediating role in the effect of parenting styles on psychological symptoms. Additionally, positive relationships were found between parenting styles, alexithymia, and psychological symptoms. The results of the study were discussed within a theoretical and conceptual framework, and various recommendations were made for researchers and clinicians.

Keywords: Alexithymia, Perceived Parenting Styles, Psychological Symptoms.

Received: 14.10.2024

Accepted: 03.02.2025

Suggested Citation:

Aydın Yöntem, E. and Özkol Cop, H. (2025). The Intermediate Role of Alexitimia in The Relationship Between Perceived Parenting Attitudes and Psychological Symptoms, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 8(2): 123-142.

GİRİŞ

Duygular, bireyin tüm yaşamını etkileyen ve insan davranışlarının temelini oluşturan bir unsurdur. Duygular, organizmada bir dizi iç değişimi başlatır ve bu değişimler belirli eylemlere veya davranışlara yol açar. (Damasio, 2000). Bebeklik döneminde oluşmaya başlayan duygular, kişinin temel gereksinimlerine ne derecede ulaştığı ile doğrudan ilgilidir. Bireyin çevresi ile sürekli iletişimde olması sayesinde duygular ve davranışlar şekil alır (Argun, 2005). Örneğin; insanlar bir tehditle karşılaştıklarında korku duygusu hissederler ve bu duygu onları kaçma davranışına yöneltir. Kaçma davranışı hayatta kalmaya yardımcı olur (Dökmen, 2000). Sağlıklı ve dengeli ilişkiler kurmak için en önemli etmen, bastırılmış duygu ve isteklerin farkına varabilmek ve onları ifade edebilmektir. Doğal bir şekilde duygularını fark edip ifade edebildiğinde insan, içindeki büyük potansiyele erişme şansını artırır ve kendi olmasına olanak sağlamış olur (Koçak, 2002). Kişinin, kendisinin ve başkalarının duygularının farkında olması psikososyal ve fiziksel iyi oluşun önemli bir unsurudur (Eid ve Boucher, 2012). 1940'lı yılların sonlarına doğru bazı hastaların somatik belirtiler göstermesi üzerine duyguları ifade etme konusunda çalışmalar başlamıştır (Taylor vd., 1991). Duyguları ifade etme ve psikolojik sağlık arasında önemli bir ilişki bulunduğunu açığa çıkaran birçok araştırmanın sonucunda; duyguları ifade etme çalışmalarının ruh sağlığı çalışmalarındaki önemi vurgulanmıştır (Smith ve Brown, 2021; Kuzucu, 2011; Yalçın ve Hamarta, 2013). Bu yıllardan sonra aleksitimi kavramı üzerinde daha yoğun şekilde çalışılmaya başlanmıştır.

Aleksitimi kavramı duygu düzenleme ile ilişkili olup duyguları fark etme, ayırt etme, tanımlama ve ifade etmede güçlüğü ifade etmektedir. Aleksitimi Sifneos tarafından ilk defa ortaya konduğunda daha çok psikosomatik bozukluklarla ilişkilendirilmiştir. Günümüzde ise hem tanım kapsamı genişlemiş hem de psikosomatik bozuklukların yanı sıra depresyon, anksiyete, bağımlılık, yeme bozuklukları, travma sonrası stres bozukluğu gibi pek çok bozuklukla ilgili olduğu bulgulanmıştır (Motan ve Gençöz, 2007; Honkalampi vd., 2000; Allen vd., 2011). Kapsam olarak günümüzde farklı bileşenlerle tanımlanmaktadır. Bunlar duyguları fark etme, ayırt etme ve söze dökme güçlüğü, hayal kurma, düşlem yaşamada kısıtlılık, işe vuruk düşünme, dış merkezli, uyum sağlamaya yönelik bilişsel yapı olarak ifade edilebilir. Buna ek olarak, duyguların dışavurumunda ebeveyn tutumlarının da önemli bir rolü olduğu ifade edilebilir (Motan ve Gençöz, 2007).

Ebeveyn kavramı, temel anlamda çocuğa bakım vermekle sorumlu olan kişileri ifade ederken ebeveynlik biçimi; ebeveynin çocuğa bakım verme, denetleme, sevmeye, ilgilenme, yakınlık kurma gibi alanlardaki tutumuna işaret eder. Ebeveynlik biçiminin çocuk tarafından nasıl algılandığı çocuk üzerinde belirleyici etkilere sahiptir. Pek çok kuramsal yaklaşım ve araştırma, bu belirleyici etkilere odaklanarak ve algılanan ebeveynlik biçiminin kişinin yetişkinliğinde ruh sağlığı üzerinde olumlu ve/veya olumsuz etki yarattığını ortaya koymaktadır (Bowlby, 2012; Young, Klosko ve Weishaar, 2003; Lima, Mello ve Mari; 2010; Tütüncü, 2020). Algılanan ebeveyn tutumlarının depresyon (Sadowski vd., 1999; Tut, 2021), anksiyete (Shute, Maud ve Maclachlan; 2019; Demirsu, 2018), somatizasyon (Kaya ve Gündüz; 2019), yeme bozuklukları (Cerniglia vd., 2017; Erol, Toprak ve Yazıcı; 2002), bağımlılık (Ahmadi vd., 2014) ve olumsuz benlik algısı (Saydam ve Gençöz, 2005; Yılmaz, 2001) gibi hayatın günlük akışını büyük oranda etkileyen ve işlevselliği düşüren pek çok psikopatoloji ile ilişkili olduğuna dair çalışmalar mevcuttur.

Ebeveynlik boyutlarının çocuk ve ergenlerin dışa vuran psikolojik semptomları üzerindeki etkisiyle ilgili 1435 çalışmanın değerlendirildiği meta analiz çalışmasında ebeveynlik biçiminin etkisinin yüksek olduğu saptanmıştır (Pinquart, 2017). Buna göre ebeveyn sıcaklığı, davranışsal kontrol, özerklik verilmesi psikolojik semptomlarla negatif ilişki gösterirken; katı, psikolojik kontrol sağlayan, aşırı izin verici ve ihmalkâr ebeveynlik biçimiyle pozitif yönde anlamlı ilişki

göstermiştir. Yordayıcılığı en yüksek değişkenler katı ve psikolojik kontrol içeren ebeveynlik olarak saptanmıştır.

Başka bir meta analiz çalışmasında algılanan ebeveynlik biçimlerinin depresyon, anksiyete ve intihar düşünceleri ile ilişkisi 2010-2019 yılları arasında yapılan toplam 848 çalışma arasından seçilen 59 çalışma ile değerlendirilmiştir (Gorostiaga vd., 2019). Çalışmada ebeveyn sıcaklığının, davranışsal kontrolün ve özerklik vermenin genç yetişkinlerde semptomlarla negatif ilişkili olduğu; bunun aksine psikolojik kontrol ve ebeveynlerin sert kontrolü, ergen kaygısı, depresyon ve intiharla pozitif ilişkili olduğu bulgusu elde edilmiştir. Algılanan ebeveynlik biçiminin benlik saygısına ve psikolojik problemlere etkisini cinsiyete göre inceleyen bir çalışmada, olumlu ebeveynlik biçiminin, kadınlarda daha yüksek benlik saygısı ve daha düşük psikolojik problemle ilişkili olduğu bulunmuştur (Szkody, Steele ve McKinney, 2020).

Literatürde aleksitimi ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkiyi de inceleyen çalışmalar mevcuttur (Roh vd., 2011; Ziótkowski vd., 2015). Kaya ve Aksoy'un (2022) yaptığı çalışmada normal bireylerdeki aleksitimi ile psikolojik belirtiler ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkileri incelemiştir ve aleksitimi puanı yüksek olan grubun, psikolojik semptomları daha fazla sergilediği ve kaçınmacı ile kaygılı bağlanma puanlarının daha yüksek olduğu bulgulanmıştır. Başka bir çalışmada aleksitimi, öfke ve öfke ifade tarzlarının psikolojik belirtileri yordama gücünü incelenmiştir ve bulgular, aleksitimi, sürekli öfke ve içte tutulan öfkenin bir araya gelerek psikolojik belirtileri pozitif yönde yordadığını göstermektedir (Karaca ve Çelik, 2021). Ayrıca aleksitimik özellikler gösteren bireylerin normal bireylere göre daha fazla bedensel şikayetleri olduğu gözlemlenmiştir. Yetişkinlerde genel popülasyonda aleksitiminin görülme sıklığı %6 ile %17 arasında değişmektedir (Kokkonen vd., 2001; Hintikka vd., 2001; Franz vd., 2008). Madde kullanan bireylerde aleksitiminin görülme sıklığının ise %43,5 ile %67 arasında olduğu saptanmıştır (Taylor vd., 1990; Havi Land vd., 1994). Diğer bir araştırmada Tepei (2014) tarafından ayakta ve hastanede yatarak tedavi gören depresif bozukluk tanısı konmuş 63 kadın hastanın psikolojik dayanıklılıkları ile aleksitimi düzeyleri incelenmiştir. Araştırmada, aleksitiminin varlığı ve oranı bireyin etkili duygu düzenleme becerisini bozarak pozitif baş etme mekanizmalarını negatif yönde etkilediği bulunmuştur.

Literatürde psikolojik belirtilerin etiolojisiyle ilgili çalışmalarda genetik, çevre, çocukluk çağı deneyimlerinin yanı sıra maruz kalınan ve algılanan ebeveyn tutumları sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada, ebeveyn tutumlarının psikopatoloji ile ilişkisi ele alınmış ve bu iki değişkenin arasında aleksitimin aracı değişken rolü incelenmiştir. Psikoterapilerde bilişler ve davranışlar üzerine sıkça çalışılırken duygular üzerine yapılan çalışmaların eksik kaldığı düşünüldüğünden dolayı aleksitimi kavramı bu çalışmada aracı değişken olarak seçilmiştir. Bireylerin psikolojik belirtilerinin gelişiminde ve sürdürülmesinde duyguların da oldukça önemli olduğu düşünüldüğünden aleksitiminin aracılık etkisinin araştırılmasının dikkate değer olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Algılanan ebeveyn biçimleri ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişkiye aleksitimin aracı rolünü inceleyen bu çalışma ile söz konusu değişkenlerin ilişkisini açıklayan yeni bir model üzerinde çalışılmış ve böylelikle literatüre katkı sağlamasının yanı sıra klinik uygulamalar için pratik sağlaması amaçlanmıştır.

Bu araştırmanın temel amacı algılanan ebeveynlik tutumları ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide aleksitiminin aracı rolünü incelemektir. Bu amaç doğrultusunda araştırmanın problem cümlesi şu şekildedir: Algılanan ebeveynlik tutumları ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide aleksitiminin anlamlı düzeyde aracı rolü bulunmakta mıdır?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırmada Young Ebeveynlik Ölçeği alt boyutları üzerinden obsesif ebeveynlik ve bozuk ebeveynlik olmak üzere iki üst boyut oluşturulmuştur. Değişime kapalı/duyguları bastıran, koşullu/başarı odaklı, koruyucu/evhamlı ve kuralcı/ kalıplayıcı alt boyutları obsesif ebeveynlik üst boyutunu; cezalandırıcı, kötümser/endişeli, aşırı izin verici/sınırsız, sömürücü/istismar edici, duygusal yoksun bırakıcı küçümseyici/kusur bulucu ise bozuk ebeveynlik üst boyutunu oluşturmaktadır. Young Ebeveynlik Ölçeği ilişkin bozuk ebeveynlik ve obsesif ebeveynlik ayrımı Gürsoy (2020) tarafından yapılmış ve klinik olan ve klinik olmayan yetişkin örneklemelerinde, ebeveynlik biçimi alanları ve kaygı ilişkisinde, erken dönem uyumsuz şema alanlarının aracılık rolleri çalışmasında kullanılmış ve test edilmiştir. Araştırmada oluşturulan obsesif ve bozuk ebeveynlik üst boyutları ile 4 yapısal model test edilmiştir. Model 1’de bozuk ebeveynlik (anne) tutumlarının psikolojik belirtiler üzerindeki etkisinde aleksitiminin aracı rolüne ilişkin yapısal model, Model 2’de obsesif ebeveynlik (anne) tutumlarının psikolojik belirtiler üzerindeki etkisinde aleksitiminin aracı rolüne ilişkin yapısal model, Model 3’te bozuk ebeveynlik (baba) tutumlarının psikolojik belirtiler üzerindeki etkisinde aleksitiminin aracı rolüne ilişkin yapısal model ve Model 4’te obsesif ebeveynlik (baba) tutumlarının psikolojik belirtiler üzerindeki etkisinde aleksitiminin aracı rolüne ilişkin yapısal model test edilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmaya 293’ü (%49,2) erkek, 302’si (%50,8) kadın toplamda 595 katılımcı dahil edilmiştir. Araştırma örneklem grubuna ilişkin bilgiler Tablo 1’de özetlenmektedir.

Tablo 1. Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri

Değişken	Gruplar	F	%
Cinsiyet	Kadın	302	50,8
	Erkek	293	49,2
Yaş	18-25	164	72,3
	26-35	209	17,5
	36 ve Üstü	219	10,2
Eğitim Durumu	İlk/Orta/Lise	57	27,7
	Lisans	304	35,3
	Lisansüstü	159	37,0
Gelir Düzeyi	Düşük	106	17,8
	Orta	443	74,5
	Yüksek	46	7,7
Psikolojik/Psikiyatrik Yardım Alma Durumu	Evet	204	34,3
	Hayır	391	65,7
Medeni Durum	Evli	312	52,4
	Sözlü/Nişanlı	89	15,0
	Bekar	194	32,6

Veri Toplama Araçları

Araştırmada katılımcılardan veri toplamak amacıyla sosyodemografik bilgi formu, Young Ebeveynlik Ölçeği, Toronto Aleksitimi Ölçeği ve Kısa Semptom Envanteri kullanılmıştır.

Young Ebeveynlik Ölçeği

Young ebeveynlik ölçeği birey tarafından algılanan ebeveynlik stillerini ölçmektedir. Ölçek toplam 72 maddeden oluşmakla birlikte erken dönem uyumsuz şemaların temellendiği düşünülen ebeveyn yaklaşımlarına odaklanılarak geliştirilmiştir (Young, 1994). Bu ölçek, YEBÖ-A ve YEBÖ-B olmak üzere anne ve baba için ayrı ayrı uygulanmaktadır. Öz bildirime dayalı olan bu ölçekte birey, soru maddelerini anne ve babasının davranışlarını düşünerek cevaplamaktadır. Likert tipi bir ölçüm aracı olan YEBÖ'nün puanlaması 1-tamamen yanlış ile 6 tamamen uyuyor puan arasında değişim göstermektedir. Çakır, Karaosmanoğlu ve Soygüt (2008) tarafından gerçekleştirilen Türkçe güvenilirlik ve geçerlik çalışmasında araştırma örneklemini üniversite öğrencileri oluşturmuştur. Yürütülen bu araştırma sonucunda YEBÖ-A anne formu ile YEBÖ-B baba formu için ortak 10 faktörlü yapı oluşturulmuştur. Ölçeğin anne formu için Cronbach Alpha katsayısı .53 ile .86 arasında değişim gösterirken, baba formu .61 ile .89 arasında değişim göstermektedir. Ölçeğin genelinde ise Cronbach Alpha katsayısı .90 olarak belirlenmiştir. Mevcut araştırmada, ölçeğin anne formunda kuralcı/kalıplayıcı alt boyutu için .88, küçümseyici/kusur bulucu alt boyutu için .92, duygusal yönden yoksun bırakıcı alt boyutu için .92, sömürücü/istismar edici alt boyutu için .86, aşırı koruyucu/evhamlı alt boyutu için .66, koşullu/başarı odaklı alt boyutu için .77, aşırı izin verici/sınırsız alt boyutu için .73, kötümser/endişeli alt boyutu için .72, cezalandırıcı alt boyutu için .74 ve değişime kapalı/duygularını bastıran alt boyutu için .60 güvenilirlik katsayıları hesaplanmıştır. Ölçeğin baba formu kuralcı/kalıplayıcı alt boyutu için .92, küçümseyici/kusur bulucu alt boyutu için .91, duygusal yönden yoksun bırakıcı alt boyutu için .93, sömürücü/istismar edici alt boyutu için .84, aşırı koruyucu/evhamlı alt boyutu için .64, koşullu/başarı odaklı alt boyutu için .81, aşırı izin verici/sınırsız alt boyutu için .75, kötümser/endişeli alt boyutu için .71, cezalandırıcı alt boyutu için .71, ve değişime kapalı/duygularını bastıran alt boyutu için .65 güvenilirlik bulunmuştur.

Buna ek olarak, araştırma modellerinin test edilmesi için bu alt boyutlar obsesif ebeveynlik ve bozuk ebeveynlik olmak üzere iki üst boyutta toplanmıştır. Ölçeğin anne formunda obsesif ebeveynlik boyutu için .88 ve bozuk ebeveynlik .94 Cronbach Alfa değeri elde edilmiştir. Ölçeğin baba formu obsesif ve bozuk ebeveynlik üst boyutları için Cronbach Alfa değerleri ise sırasıyla .91 ve .93 olarak bulunmuştur.

Toronto Aleksitimi Ölçeği

Ölçeğin orijinal formu Bagby, Parker ve Taylor tarafından 1994 yılında geliştirilmiştir. Toronto Aleksitimi Ölçeğinin Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması Güleç ve arkadaşları tarafından yetişkin örnekleminde (2009) yapılmıştır. Toronto Aleksitimi Ölçeği, likert tipi, 1-5 arasında (1=hiçbir zaman, 2=nadiren, 3=bazen, 4=sık sık, 5=her zaman) puanlanan, toplam 20 maddeden oluşan bir öz bildirim ölçeği olup, kendini değerlendirme esası üzerinden aleksitiminin saptanması amacıyla geliştirilmiştir (Güleç vd., 2004). Bagby ve arkadaşları (1994), gelişimsel çalışmalarda ölçeğin iç tutarlık kat sayısını $r=0.81$ olarak bulmuşlardır. Ayrıca üç haftalık bir süreç içerisinde yapılan test-tekrar test güvenilirliğininin $r=0.77$ olduğunu söylemişlerdir. Faktör analizi çalışmaları üç faktörlü yapının toplam varyansın %31'ini açıkladığını göstermiştir. İlk faktör toplam varyansın %12.6'sını (iç tutarlık, $r=0.78$), ikinci faktör toplam varyansın %10'unu (iç tutarlık, $r=0.75$) ve son olarak üçüncü faktör de toplam varyansın %8.8'ini (iç tutarlık, $r=0.66$) açıklamaktadır (Güleç vd., 2004). Mevcut çalışmada ise Toronto Aleksitimi Ölçeği toplam puanı için .81, duyguları tanımda güçlük alt boyutu için .86, duyguları ifade etmede güçlük alt boyutu için .75 ve dışadönük düşünce alt boyutu için .94 için Cronbach Alfa değerleri bulunmuştur.

Kısa Semptom Envanteri

Derogatis (1992) tarafından genel psikopatoloji değerlendirmesi yapacak kısa, geçerli ve güvenilir olacak bir ölçeğe ihtiyaç duyulması üzerine geliştirilmiş olan Kısa Semptom Envanteri (Brief Symptom Inventor), likert tipi, bireyin kendisini değerlendirdiği bir envanterdir. Şahin ve Durak (1994) tarafından yapılan Türkiye uyarlamasında KSE'nin Anksiyete (12, 13, 28, 31, 32, 36, 38, 42, 43, 45, 46, 47 ve 49 nolu ifadeler), Depresyon (9, 14, 16, 17, 18, 19, 20, 25, 27, 35, 37 ve 39 nolu ifadeler), Olumsuz Benlik (15, 21, 22, 24, 26, 34, 44, 48, 50, 51, 52 ve 53 nolu ifadeler), Somatizasyon (2, 5, 7, 8, 11, 23, 29, 30 ve 33 nolu ifadeler) ve Hostilite (1, 3, 4, 6, 10, 40 ve 41 nolu ifadeler) olmak üzere beş faktörden oluştuğu bulunmuştur. Türkçe uyarlama çalışmasında Cronbach α katsayıları; depresyon .88, anksiyete .87, olumsuz benlik .87, somatizasyon .75, hostilite.76 ve toplam ölçek için .94 şeklindedir. Mevcut çalışmada ise anksiyete boyutu için .90, depresyon boyutu için .92, olumsuz benlik boyutu için .89, somatizasyon boyutu için .85, hostilite boyutu için .81 ve toplam puan için .97 güvenirlik katsayıları bulunmuştur.

İşlem

Gerçekleştirilen araştırmaya İstanbul Arel Üniversitesi Etik Kurulu'ndan 25.08.2022 tarih ve E-69396709-050.01.04-228514 25.08.2022 nolu kararla onaylandıktan sonra başlanmıştır. Çalışma kapsamında kullanılan ölçeklerin izinleri ise veri toplama süreci başlamadan önce ölçeği geliştiren veya ölçeğin Türkçe uyarlama çalışmasını yapan araştırmacılardan mail yolu ile alınmıştır. Katılımcılardan veri toplama ve verilerinin saklanması sürecinde gizlilik ilkesine bağlı kalınarak hareket edilmiştir. Araştırmada kullanılan veriler iki yıl boyunca araştırmacının 'Google Drive' hesabında muhafaza edilecek ve saklama süresinin sonunda silinecektir. Veri toplama süreci 2022-2023 güz ve bahar döneminde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada kullanılan ölçekler çevrimiçi ve yüz yüze şekilde uygulanmıştır. Ölçeklerin oluşturulması için 'Google Dökümanlar' platformu kullanılmıştır. Bu platformda sırasıyla katılımcılara bilgilendirilmiş onam formu, sosyodemografik bilgi formu, Young Ebeveynlik Ölçeği, Toronto Aleksitimi Ölçeği ve Kısa Semptom Envanteri sunulmuştur. Katılımcılar bu form ve ölçekleri bilgisayar üzerinden doldurduktan sonra araştırmacıya göndermişlerdir. Katılımcılara çeşitli sosyal medya platformları (Instagram, Facebook, Whatsap vb.) aracılığıyla araştırmaya katılım linki gönderilmiştir. Katılımcılara ölçekler sunulmadan önce bilgilendirilmiş onam formunda araştırmanın gönüllük esasına bağlı olarak gerçekleştirildiği bilgisi verilmiştir.

Verilerin Analizi

Gerçekleştirilen araştırmada veri analizleri SPSS 25.0 paket programı ve AMOS yazılımı üzerinden gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya ilişkin analizlere başlanmadan önce veri setinde uç değer olup olmadığı kontrol edilmiştir. Araştırmada herhangi bir uç veriye rastlanmamıştır. Daha sonra araştırma değişkenlerinin dağılımını kontrol etmek için çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılmıştır. Araştırma değişkenlerinin çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1.5 ile +1.5 arasında değiştiği gözlenmiştir. Tabachnick ve Fidell 'in (2013) belirttiği üzere basıklık ve çarpıklık katsayılarının + 1,5 ve - 1,5 arasında yer aldığı durumlarda normal dağılım kabul edilmektedir. Bu nedenle araştırma değişkenlerinin normal bir dağılım gösterdiği ifade edilebilir. Araştırma verileri normal bir dağılım gösterdiği için araştırma kapsamında parametrik testler kullanılmıştır. Araştırma değişkenleri arasındaki ilişkileri test etmek amacıyla Pearson korelasyon analizi gerçekleştirilmiş ve aracılık etkisi AMOS yazılımı üzerinden yapılmıştır. Aracılık analizi gerçekleştirilmeden önce çoklu bağlantısallık sorununun olup olmadığını

belirlemek amacıyla VIF değerleri kontrol edilmiş ve tüm VIF değerlerinin 10'dan küçük olduğu bulunmuştur. Bu sonuç, araştırmada çoklu bağılantısallık sorununun olmadığı göstermektedir.

BULGULAR

Araştırmada aracılık analizi gerçekleştirilmeden önce algılanan ebeveyn tutumları, aleksitimi ve psikopatolojik belirtiler arasındaki ilişkilerin tespit edilmesi hedeflenmiş ve bu doğrultuda Pearson korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir (bkz. Tablo 2). Tablo 2'de öncelikle Young Ebeveynlik Ölçeği Anne Formu Boyutları ile aleksitimi toplam puanı ve Kısa Semptom Envanteri toplam puanı arasındaki ilişkiler değerlendirilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, aleksitimi toplam puanı ile Young Ebeveynlik Ölçeği Anne Formu kuralcı /kalıplı (r= .19, p<.01), küçümseyici/kusur bulucu (r= .19, p<.01), duygusal yoksun bırakıcı (r= .23, p<.01), sömürücü/istismar edici (r= .18, p<.01), aşırı koruyucu/evhamlı (r= .14, p<.01), koşullu/başarı odaklı (r= .14, p<.01), aşırı izin verici/sınırsız (r= .31, p<.01), kötümser/endişeli (r= .23, p<.01), cezalandırıcı (r= .20, p<.01), değişkenliğe kapalı/duygularını bastıran (r= .18, p<.01) alt boyutları ile pozitif yönde ve anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Ayrıca aleksitimi toplam puanı ile obsesif ebeveynlik (r= .23, p<.01) ve bozuk ebeveynlik (r= .30, p<.01) üst boyutları arasında da pozitif yönlü ve anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir.

Araştırmada daha sonra Young Ebeveynlik Ölçeği Anne Formu boyutları ile Kısa Semptom Envanteri toplam puanı arasındaki ilişkilere bakılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, Kısa Semptom Envanteri toplam puanı ile Young Ebeveynlik Ölçeği Anne Formu kuralcı /kalıplı (r= .30, p<.01), küçümseyici/kusur bulucu (r= .36, p<.01), duygusal yoksun bırakıcı (r= .26, p<.01), sömürücü/istismar edici (r= .29, p<.01), aşırı koruyucu/evhamlı (r= .12, p<.01), koşullu/başarı odaklı (r= .20, p<.01), aşırı izin verici/sınırsız (r= .33, p<.01), kötümser/endişeli (r= .31, p<.01), cezalandırıcı (r= .30, p<.01), değişkenliğe kapalı/duygularını bastıran (r= .18, p<.01) alt boyutları ile pozitif yönde ve anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Ayrıca Kısa Semptom Envanteri toplam puanı ile obsesif ebeveynlik (r= .31, p<.01) ve bozuk ebeveynlik (r= .39, p<.01) üst boyutları arasında da pozitif yönlü ve anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir.

Tablo 2'de Young Ebeveynlik Ölçeği Baba Formu boyutları ile aleksitimi toplam puanı arasındaki ilişkilere bakılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, aleksitimi toplam puanı ile Young Ebeveynlik Ölçeği Baba Formu kuralcı /kalıplı (r= .27, p<.01), küçümseyici/kusur bulucu (r= .30, p<.01), duygusal yoksun bırakıcı (r= .27, p<.01), sömürücü/istismar edici (r= .21, p<.01), aşırı koruyucu/evhamlı (r= .11, p<.01), koşullu/başarı odaklı (r= .15, p<.01), aşırı izin verici/sınırsız (r= .34, p<.01), kötümser/endişeli (r= .28, p<.01), cezalandırıcı (r= .22, p<.01), değişkenliğe kapalı/duygularını bastıran (r= .23, p<.01) alt boyutları ile pozitif yönde ve anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Ayrıca aleksitimi toplam puanı ile obsesif ebeveynlik (r= .28, p<.01) ve bozuk ebeveynlik (r= .35, p<.01) üst boyutları arasında da pozitif yönlü ve anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir.

Araştırmada daha sonra Young Ebeveynlik Ölçeği Baba Formu boyutları ile Kısa Semptom Envanteri toplam puanı arasındaki ilişkilere bakılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, Kısa Semptom Envanteri toplam puanı ile Young Ebeveynlik Ölçeği Baba Formu kuralcı /kalıplı (r= .31, p<.01), küçümseyici/kusur bulucu (r= .40, p<.01), duygusal yoksun bırakıcı (r= .31, p<.01), sömürücü/istismar edici (r= .30, p<.01), aşırı koruyucu/evhamlı (r= .11, p<.01), koşullu/başarı odaklı (r= .12, p<.01), aşırı izin verici/sınırsız (r= .38, p<.01), kötümser/endişeli (r= .25, p<.01), cezalandırıcı (r= .32, p<.01), değişkenliğe kapalı/duygularını bastıran (r= .21, p<.01) alt boyutları ile pozitif yönde ve anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Ayrıca Kısa Semptom Envanteri toplam puanı ile obsesif ebeveynlik (r= .28, p<.01) ve bozuk ebeveynlik (r= .44, p<.01) üst boyutları arasında da

pozitif yönlü ve anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Ayrıca araştırmada aleksimi toplam puanı ile Kısa Semptom Envanteri toplam puanı arasında da pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = .55, p < .01$)

Tablo 2. Young Ebeveynlik Ölçeği Puanları, Aleksitimi ve Psikopatolojik Belirtiler Arasındaki İlişkilerin İncelenmesine Yönelik Korelasyon Analizi Sonuçları

Young Ebeveynlik Ölçeği Anne Formu Boyutları	Aleksitimi (Toplam)	KSE (Toplam)
Kuralcı /Kalıplayıcı	.190**	.308**
Küçümseyici/Kusur Bulucu	.253**	.369**
Duygusal Yoksun Bırakıcı	.230**	.266**
Sömürücü/İstismar Edici	.189**	.295**
Aşırı Koruyucu/Evhamlı	.142**	.126**
Koşullu/Başarı Odaklı	.145**	.204**
Aşırı İzin Verici/Sınırsız	.315**	.338**
Kötümser/Endişeli	.235**	.314**
Cezalandırıcı	.200**	.303**
Değ. Kapalı/Duy. Bastıran	.185**	.181**
Obsesif Ebeveynlik (BT)	.235**	.317**
Bozuk Ebeveynlik (BT)	.303**	.397**
Young Ebeveynlik Ölçeği Baba Formu Boyutları	Aleksitimi Toplam	KSE Toplam
Kuralcı /Kalıplayıcı	.276**	.314**
Küçümseyici/Kusur Bulucu	.305**	.401**
Duygusal Yoksun Bırakıcı	.274**	.318**
Sömürücü/İstismar Edici	.213**	.300**
Aşırı Koruyucu/Evhamlı	.112**	.111**
Koşullu/Başarı Odaklı	.158**	.120**
Aşırı İzin Verici/Sınırsız	.345**	.384**
Kötümser/Endişeli	.280**	.256**
Cezalandırıcı	.225**	.324**
Değ. Kapalı/Duy. Bastıran	.238**	.213**
Obsesif Ebeveynlik	.280**	.284**
Bozuk Ebeveynlik	.353**	.442**
Aleksitimi (Toplam)	1	.557**

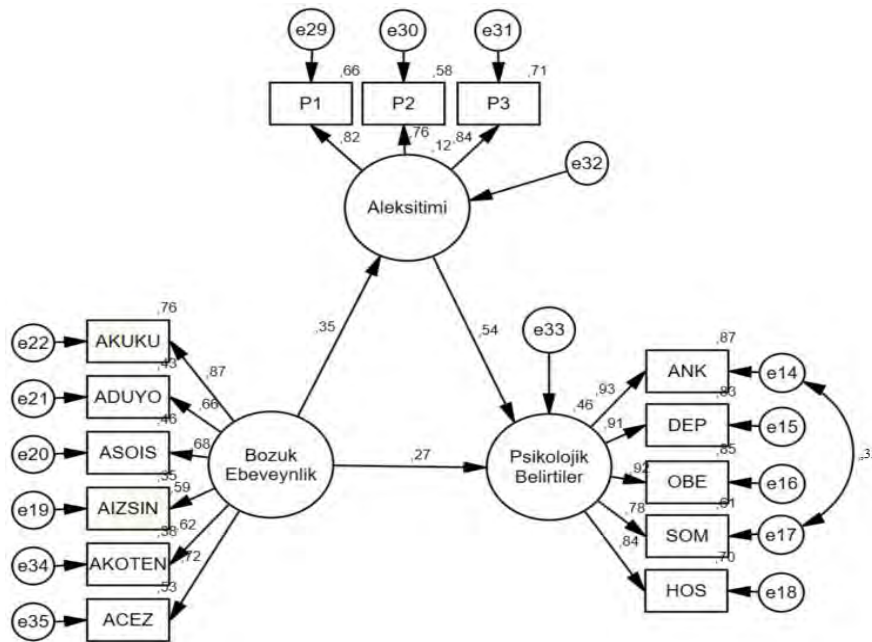
* $p < .05$, ** $p < .01$

Araştırmada değişkenler arasındaki ilişkiler incelendikten sonra yapısal modellere ilişkin analizler gerçekleştirilmiştir. Algılanan ebeveyn tutumlarının psikopatoloji üzerindeki etkisinde aleksitiminin aracı rolüne yönelik bulgular verilmiştir. Bu çalışmada önce ölçme ve sonrasında yapısal model analizi olacak biçimde iki aşamalı yaklaşım kullanılmıştır. Yapısal modeller analiz edilmeden önce ölçüm modelleri kurulmuştur. Tablo 3'te kurulan ölçüm modellerine yönelik uyum iyiliği değerleri verilmiştir. Ölçüm modelinin uyum indeks değerleri incelendiğinde, kurulan ölçüm modellerinin uyum iyiliği değerlerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3. Uyum İndeks Değerleri

İndeksler	Mükemmel Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4
X ² /df	$0 \leq \chi^2/sd \leq 3$	$3 \leq \chi^2/d < 5$	2.108	1.606	2.984	1.667
RMSA	<0.05	<0.08	.043	.032	.057	.034
GFI	>0.95	>0.90	.964	.979	.951	.977
AGFI	>0.95	>0.90	.949	.967	.930	.964
CFI	>0.95	>0.90	.985	.993	.974	.993
NFI	>0.95	>0.90	.972	.983	.961	.983
IFI	>0.95	>0.90	.985	.993	.974	.993
TLI	>0.95	>0.90	.981	.991	.967	.991

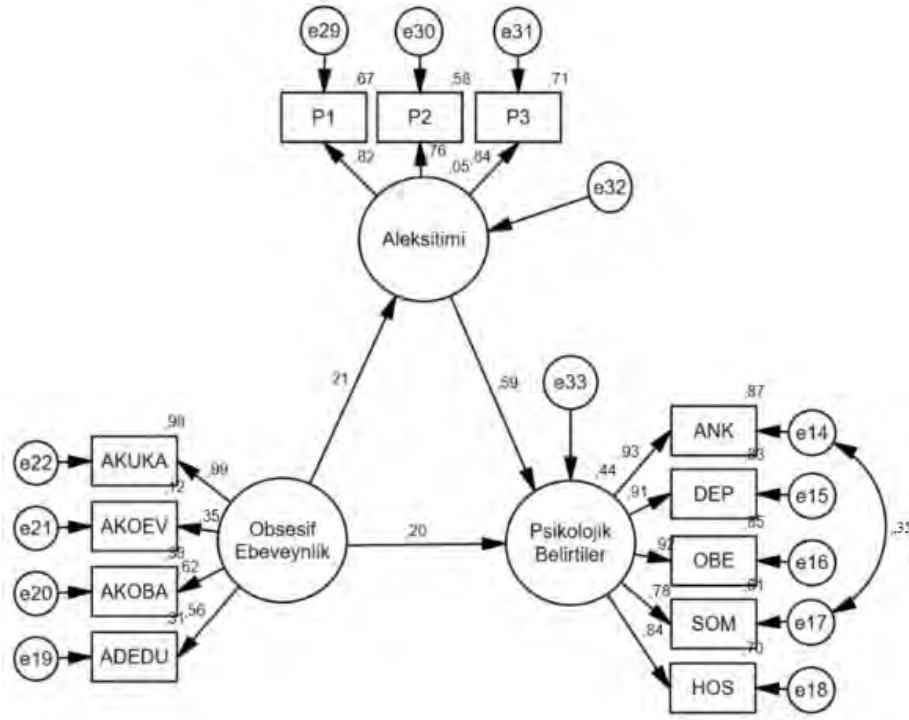
Araştırmada ölçüm modellerinin uyum iyiliği değerlerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu görüldükten sonra yapısal modeller test edilmiştir. Yapısal modellere ilişkin yol analizi sonuçları Şekil 1, Şekil 2, Şekil 3 ve Şekil 4’te sırasıyla gösterilmektedir.

Şekil 1. Bozuk Ebeveynlik (Anne) Tutumlarının Psikolojik Belirtiler Üzerindeki Etkisinde Aleksitiminin Aracı Rolüne İlişkin Yapısal Model (Model 1)

Not: N: 595 ANK: Anksiyete, DEP: Depresyon, OBE: Olumsuz Benlik; SOM: Somatizasyon; HOS: Hostilite; KUKU: Küçümseyici/Kusur Bulucu; DUYO: Duygusal Yoksun Bırakıcı; SOIS: Sömürücü/İstismar Edici; IZSIN: Aşırı İzin Verici/Sınırsız KOTEN: Kötümser/Endişeli; CEZ: Cezalandırıcı; KOEV: Koruyucu/Evhamlı; KOBA: Koşullu/Başarı Odaklı; DEDU: Değişime Kapalı/Duyguları Bastran; P1-P2-P3: Aleksitimi Ölçeği Parselleri

Şekil 1’de obsesif ebeveynlik tutumlarının psikolojik belirtiler üzerindeki etkisinde aleksitiminin aracı rolünün incelenmesine yol analizi sonuçları verilmiştir. Modelin uyum indeks değerleri $X^2/df= 2,108$; $RMSEA= ,043$; $GFI= ,964$; $AGFI=,949$; $CFI= ,985$; $NFI= ,972$; $IFI=,985$; $TLI= ,981$ olarak hesaplanmıştır. Bozuk ebeveynlik tutumlarının psikolojik belirtiler üzerindeki toplam etkisi $\beta=,458$ olarak hesaplanırken aracı değişken modele dahil edildiğinde doğrudan etki katsayısı $\beta=,268$ olarak hesaplanmıştır. Obsesif ebeveynlik tutumunun psikolojik belirtileri üzerindeki dolaylı etkisinin ise anlamlı olduğu görülmüştür ($\beta =,190$; $LLCI =,138$ $ULCI=,241$).

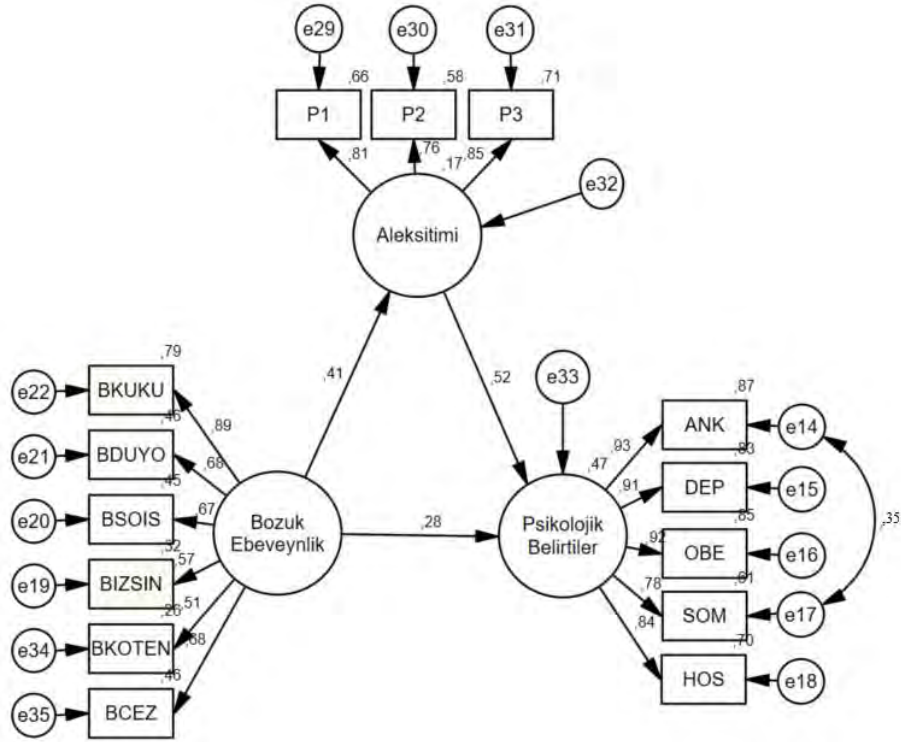

Şekil 2. Obsesif Ebeveynlik (Anne) Tutumlarının Psikolojik Belirtiler Üzerindeki Etkisinde Aleksitiminin Aracı Rolüne İlişkin Yapısal Model (Model 2)

Not. N: 595 ANK: Anksiyete, DEP: Depresyon, OBE: Olumsuz Benlik; SOM: Somatizasyon; HOS: Hostilite; KUKA: Kuralcı/ Kalıplı; KOEV: Koruyucu/Evhamlı; KOBA: Koşullu/Başarı Odaklı; DEDU: Değişime Kapalı/Duygulanı Bastıran; P1-P2-P3: Aleksitimi Ölçeği Parselleri

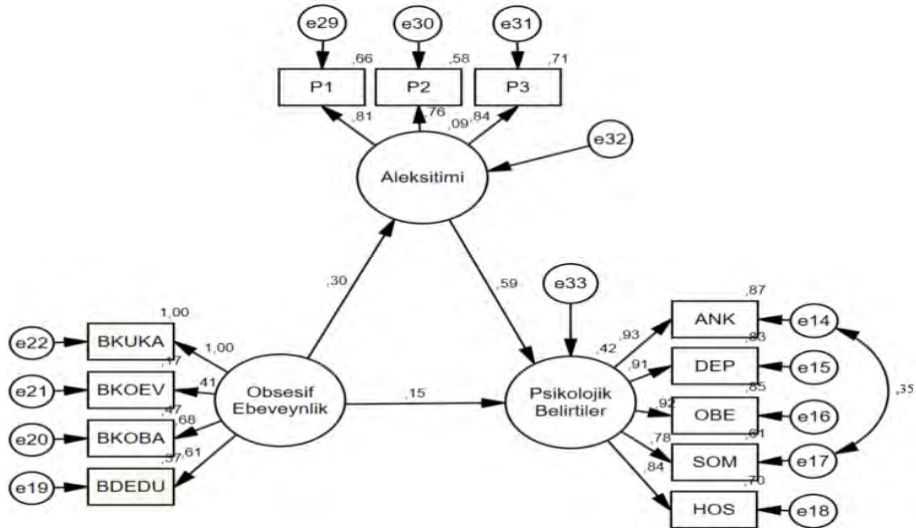
Şekil 2’de obsesif ebeveynlik tutumlarının psikolojik belirtiler üzerindeki etkisinde aleksitiminin aracı rolünün incelenmesine yol analizi sonuçları verilmiştir. Modelin uyum indeks değerleri $\chi^2/df= 1,606$; RMSEA= ,032; GFI= ,979; AGFI=,964; CFI= ,993; NFI= ,983; IFI=,993; TLI= ,99 olarak hesaplanmıştır. Obsesif ebeveynlik tutumlarının psikolojik belirtiler üzerindeki toplam etkisi $\beta=,356$ olarak hesaplanırken aracı değişken modele dahil edildiğinde doğrudan etki katsayısı $\beta=,197$ olarak hesaplanmıştır. Obsesif ebeveynlik tutumunun psikolojik belirtileri üzerindeki dolaylı etkisinin ise anlamlı olduğu görülmüştür ($\beta =,127$; LLCI =,069 ULCI=,186).

Şekil 3’te bozuk ebeveynlik tutumlarının psikolojik belirtiler üzerindeki etkisinde aleksitiminin aracı rolünün incelenmesine yol analizi sonuçları verilmiştir. Modelin uyum indeks değerleri $\chi^2/df= 2,984$; RMSEA= ,057; GFI= ,951; AGFI=,930; CFI= ,974; NFI= ,961; IFI=,974; TLI= ,967 olarak hesaplanmıştır. Bozuk ebeveynlik tutumlarının psikolojik belirtiler üzerindeki toplam etkisi $\beta=,490$ olarak hesaplanırken aracı değişken modele dahil edildiğinde doğrudan etki katsayısı $\beta=,278$ olarak hesaplanmıştır. Bozuk ebeveynlik tutumunun psikolojik belirtileri üzerindeki dolaylı etkisinin ise anlamlı olduğu görülmüştür ($\beta =,212$; LLCI =,160 ULCI=,263).

Şekil 3. Bozuk Ebeveynlik (Baba) Tutumlarının Psikolojik Belirtiler Üzerindeki Etkisinde Aleksitiminin Aracı Rolüne İlişkin Yapısal Model (Model 3)

Not. N: 595 ANK: Anksiyete, DEP: Depresyon, OBE: Olumsuz Benlik; SOM: Somatizasyon; HOS: Hostilitte; KUKU: Küçümseyici/Kusur Bulucu; DUYO: Duygusal Yoksun Bırakıcı; SOIS: Sömürücü/İstismar Edici; IZSIN: Aşırı İzin Verici/Sınırsız KOTEN: Kötümser/Endişeli; CEZ: Cezalandırıcı; KOEV: Koruyucu/Evhamlı; KOBA: Koşullu/Başarı Odaklı; DEDU: Değişime Kapalı/Duyguları Bastıran; P1-P2-P3: Aleksitimi Ölçeği Parselleri

Şekil 4. Obsesif Ebeveynlik (Baba) Tutumlarının Psikolojik Belirtiler Üzerindeki Etkisinde Aleksitiminin Aracı Rolüne İlişkin Yapısal Model (Model 4)

Not. N: 595 ANK: Anksiyete, DEP: Depresyon, OBE: Olumsuz Benlik; SOM: Somatizasyon; HOS: Hostilitte; KUKA: Kuralcı/ Kalıplayıcı; KOEV: Koruyucu/Evhamlı; KOBA: Koşullu/Başarı Odaklı; DEDU: Değişime Kapalı/Duyguları Bastıran; P1-P2-P3: Aleksitimi Ölçeği Parselleri

Şekil 4'te obsesif ebeveynlik tutumlarının psikolojik belirtiler üzerindeki etkisinde aleksitiminin aracı rolünün incelenmesine yol analizi sonuçları verilmiştir. Modelin uyum indeks değerleri $\chi^2/df= 1,667$; $RMSEA= ,034$; $GFI= ,977$; $AGFI= ,964$; $CFI= ,993$; $NFI= ,983$; $IFI= ,993$; $TLI= ,991$ olarak hesaplanmıştır. Bozuk ebeveynlik tutumlarının psikolojik belirtiler üzerindeki toplam etkisi $\beta= ,325$ olarak hesaplanırken aracı değişken modele dahil edildiğinde doğrudan etki katsayısı $\beta= ,147$ olarak hesaplanmıştır. Obsesif ebeveynlik tutumunun psikolojik belirtileri üzerindeki dolaylı etkisinin ise anlamlı olduğu görülmüştür ($\beta = ,178$; $LLCI = ,122$ $ULCI= ,237$).

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırma değişkenleri arasındaki ilişkiler analizler gerçekleştirildiğinde bireylerin hem annelerine yönelik hem de babalarına yönelik algıladıkları ebeveynlik biçimleriyle aleksitimi düzeyleri arasında pozitif yönlü ilişkiler bulunmuştur. Bu sonuç, bireylerin ebeveynlerine yönelik olumsuz alguları yükseldikçe aleksitimi düzeylerinin de artış göstereceğine işaret etmektedir. Ayrıca ebeveynlik biçimleri ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişki incelendiğinde katılımcıların hem annelerine hem de babalarına karşı ebeveynlik biçimi alguları ile psikolojik belirtileri arasında pozitif yönlü ilişkiler tespit edilmiştir. Bu bulgu da benzer şekilde bireylerin ebeveynlerine yönelik olumsuz alguları yükseldikçe psikolojik belirti düzeylerinin artış göstereceğine işaret etmektedir.

Çocukluk çağında maruz kalınan yaşantılar çocuğun gelişim sürecini olumsuz şekilde etkilerken aynı zamanda yaşam boyu etkili olabilecek fiziksel, zihinsel ve duygusal sorunlar ve bozukluklara sebep olabilir (Dye, 2018). Yapılan pek çok çalışma çocukluk çağı yaşantılarının kişinin duygusal, toplumsal ve fiziksel gelişimini olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır (Tanju ve Demirbaş, 2012). Düşük özsaygı, problemlili toplumsal ilişkiler, güvensiz bağlanma gibi bağlanma bozuklukları ve travma sonrası stres bozukluklarının çocukluk çağı yaşantıları ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu yapılan araştırmalarla ortaya çıkarılmıştır (Mullen vd., 1996). Buna ek olarak çocukluk döneminde fiziksel ve duygusal ihmale maruz kalan çocukların yetişkinlik dönemlerinde depresyon ve travma sonrası stres bozukluğu semptomlarını gösterme ve aynı zamanda maddenin kötüye kullanımı ve sigara içme alışkanlığı geliştirme olasılıklarının daha yüksek olduğu da ortaya çıkmıştır (Cohen vd., 2017). Çocukluk çağı yaşantıları da bireylerin ebeveynlik algılarını şekillendirdiğinden dolayı çocukluk çağında daha fazla problem yaşayan bireylerin ebeveynlerine yönelik daha fazla olumsuz algıya sahip olabileceği ve bu nedenle daha yüksek düzeyde psikolojik belirti ya da psikopatoloji geliştirebileceği düşünülmektedir. Körük ve arkadaşları (2016) yaptıkları araştırmada algılanan ebeveynlik biçimlerinin hem anne formu hem de baba formu ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkileri incelemişler ve pozitif yönde ilişkiler tespit etmişlerdir. Luyckx ve arkadaşları (2011) yaptıkları benzer bir çalışmada algılanan ebeveynlik biçimleri ile psikososyal ve psikolojik sağlık düzeyleri arasındaki ilişkileri incelemişler ve negatif yönlü ilişkilerin varlığına ulaşmışlardır. Soygüt ve Çakır (2009) ise yaptıkları çalışmada algılanan ebeveynlik biçimleri ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide şemaların aracı rolünü inceleyen bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Bu araştırma sonuçlarına göre, ebeveynlik biçimleri ile psikolojik belirtiler arasındaki anlamlı bir ilişki vardır ve şemalar bu ilişkide aracı bir rol oynamaktadır. Çalışmada elde edilen bu bulgular literatürdeki bu çalışmalarla uyumludur.

Aleksitimi, duyguların tümünden ifade edilememesi değil, duyguların yeterince ifade edilememesidir (Hogeveen ve Grafman, 2021). Bir olay veya durum karşısında yaşanan duyguları ifade edememe; problemlerin çözümünde etkililiği ve genel uyumu bozabilmektedir (Sechi vd., 2020). Aleksitimik birey ne hissettiğinin farkında değildir; duygularını anlayamaz ve kabul edemez (Gratz ve Roemer, 2004). Çocukluk çağında yaşanan zorlayıcı olayları da bireyin

kabul etmesi oldukça zor olabilmektedir. Bu nedenle çocukluk çağında zorlayıcı olaylar deneyimleyen bireylerin duygularını ifade etmekte daha fazla zorlanması beklenebilmektedir. Bu bağlamda, aleksitimi düzeyi ile ebeveynlik biçimleri arasında pozitif yönlü ilişkiler bulunduğu değerlendirilmektedir. Ayrıca algılanan ebeveynlik biçimlerinin erken dönem uyumsuz şemalar gibi birçok bilişsel işlev ile güçlü ilişkilerinin olduğu bilinmektedir (Basso ve ark., 2019). Bilişsel işlevlerin de duyguları tanımlama, ifade etme ve düzenleme gibi süreçlerde önemli rol oynadığı bilinmektedir. Buna göre, bilişsel duygu düzenlemenin etkileri; fizyoloji, düşünce, davranış ve hisleri içeren duygusal reaksiyonların hepsinde gözlemlenmektedir. Bu reaksiyonlar duygu sürecini tetikleyerek duygusal tepkilerin yoğunluğunu, uyumunu, farkındalığını ve amaç odaklılığını etkilemektedir (Koole, 2009). Kişiler bir olayla karşılaşınca duygusal tepki vermeden önce, durumla ilgili bilişsel stratejiler geliştirmekte ve duygusal tepki vermektedir (Garnefski vd., 2001). Erken dönem uyumsuz şemaların da bilişsel bir süreç olduğu göz önüne alındığında bireylerin duygusal tepkilerini şekillendirebileceğini söylemek mümkündür. Algılanan ebeveynlik biçimlerinin de erken dönem uyumsuz şemalar ile olan güçlü ilişkisi bilindiğinden (Karjouh vd., 2022) dolayı duyguları tanımlama ve ifade etme gibi beceriler ile ilişkili olması anlamlı görülmektedir. Kalantar Hormozi ve arkadaşları (2022) yaptıkları çalışmada algılanan ebeveynlik biçimleri ile aleksitimi düzeyi arasında pozitif yönde ve anlamlı ilişkiler bulmuştur. De Rick ve Vanheule (2006) ile Cuzzocrea ve arkadaşları (2015) yaptıkları araştırmada da benzer şekilde algılanan ebeveynlik biçimleri ve aleksitimi değişkenleri arasında pozitif yönlü ilişkiler olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu araştırmada elde edilen sonuçlar literatürde bulunan çalışmalarla tutarlıdır.

Araştırma sonuçlarına bakıldığında aleksitimi ile psikolojik belirtiler değişkenleri arasında pozitif yönlü ilişkilerin varlığı dikkat çekmektedir. Duygular, bireylerin zorlu yaşam koşullarının getirdiği stres verici olaylar karşısında bir başa çıkma stratejisi olarak da kullanılabilir. Bu durum, Lazarus ve Folkman (1984) tarafından geliştirilen Etkileşimsel Stres ve Başa Çıkma Modeli çerçevesinde ele alınmıştır. Buna göre bireyler, stres durumunun oluşturduğu olumsuz duyguları kontrol altına alıp, olumlu bir yöne odaklayabilmektedirler. Bu süreç, duygu odaklı başa çıkma olarak adlandırılmaktadır (Chang, 1998; Folkman ve Lazarus, 1985). Aleksitimi belirtileri gösteren bireylerde ise duygu tanımlama ve ifade etme konusunda güçlük yaşandığı için duygu odaklı baş etme stratejilerini etkili bir şekilde kullanamayacakları ve bu nedenle psikolojik belirtileri daha şiddetli deneyimleyebilecekleri düşünülmektedir. Gutman ve Laporte (2002) yaptıkları çalışmada aleksitimi ve gösterilen psikolojik belirti düzeylerinde pozitif yönlü ilişki bulunmuştur. Chung ve Chen (2021), Mannarini ve Kleinbub (2022), Vittori ve arkadaşları (2022) ve benzer pek çok literatür çalışmasında aleksitimi ile psikolojik belirtiler arasında pozitif yönlü etkileşimsel ilişkiler ve yordayıcı etkilerin olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Bu çalışmanın araştırma sorusu algılanan anne ve baba tutumlarının psikolojik belirtiler ile olan ilişkisinde aleksitiminin aracı bir rolünün olup olmadığını test etmektir. Bu araştırma sorusunu test etmek için yapısal eşitlik modellemesi kullanılarak dört yapısal model oluşturulmuştur. İlk iki model (Model 1 ve Model 2) anneye yönelik algılanan ebeveynlik biçimlerine yönelik kurulurken, son iki model (Model 3 ve Model 4) babaya yönelik algılanan ebeveynlik biçimlerine yönelik kurulmuştur. Bu modeller test edilmeden önce anne ve babaya yönelik algılanan ebeveynlik biçimleri bozuk ve obsesif ebeveynlik olmak üzere iki üst faktörde birleştirilmiş ve yapılan analizler ile bu üst faktörlerin kabul edilebilir indeks değerlerine sahip olduğu gösterilmiştir. Araştırma modellerinde aracılık etkisini incelemek için ise yol analizi gerçekleştirilmiştir. Yapılan yol analizi sonuçlarında oluşturulan dört model için de aleksitiminin anlamlı bir aracı rolünün olduğu ortaya konmuştur. Bu sonuç algılanan anne ve baba tutumlarının psikolojik belirtileri yordarken aleksitiminin bu yordayıcılık etkisinde aracılığının olduğunu ve araştırma sorusunun karşılandığını göstermektedir.

Çocukluk çağında yaşanan olumsuz deneyimler yetişkinlik çağındaki birçok psikolojik belirtinin meydana gelmesinde ve sürdürülmesinde bir risk faktörüdür (Dorresteijn vd., 2019). Çocukluk çağında yaşanan olumsuz deneyimleri kabul etmek ve duygu dışavurumunu yapmak ise her birey açısından kolay değil hatta çoğu zaman zorlayıcı bir durumdur. Bununla birlikte, çocuklukta yaşanan duyguların dışavurumunu sağlayamamak sahip olunan psikolojik belirtilerin ortadan kalkması ya da düzeylerinin düşmesinde engelleyici bir faktör olabilmektedir (Fang vd., 2020). Çünkü bireylerin görünür davranışlarının diğer deyişle gösterdiği belirtilerin altında çoğu zaman gizil dinamikler bulunmaktadır ve bu gizil dinamiklerin kökeni bireylerin çocukluk çağında ebeveynleri ile kurdukları ilişkilere uzanmaktadır (Everstine ve Everstine, 2019). Psikoterapi sürecinde de danışanların psikolojik belirtileri ile çalışırken bu gizil dinamikleri keşfetmek ve bu gizil dinamiklere yönelik müdahalelerde bulunmak oldukça önemlidir (Summers ve Barber, 2010). Duygu dışavurumunu sağlıklı bir şekilde sağlayamayan bireylerde ise gizil dinamikleri keşfetmek ve psikolojik belirtilerin varlığını ortaya koyarak bu psikolojik belirtilere müdahale etmek de zorlaşmaktadır. Bu durum literatürde aleksitimi değişkenine yönelik yapılan çalışmalar ile de ortaya konmuştur. Aleksitimi, tıbbi olarak açıklanamayan fiziksel semptomların patogeneğinde çok önemli bir rol oynadığı varsayılmaktadır ve psikosomatik hastalık için bir risk faktörü olarak görülmektedir (Kusević ve Marusić, 2014) ancak zamanla gerçekleştirilen çalışmalarda aleksitiminin, somatoform bozukluk, depresyon, panik bozukluk, anksiyete bozuklukları, madde kötüye kullanım bozukluğu gibi pek çok ruhsal sorunla beraber görülebileceği belirlenmiştir (Bankier vd., 2001; Parolin vd., 2018). Aleksitiminin temel özelliklerine bakıldığında duyguların farkına varmada güçlük, hayal kurmada sınırlılık, işlemsel düşünme becerisinde yetersizlik ve dışa odaklı bir bilişsel yapının varlığı dikkat çekmektedir (Preece vd., 2022). Bu özellikler göz önüne alındığında aleksitiminin bireyin hem içsel hem de çevresel özellikleri ile ilişkili olduğu görülmektedir. Bireyin psikolojik belirtileri geliştirme ve sürdürme sürecinde de bireyin hem kendisinden kaynaklanan faktörlerin hem de çevresindeki stres verici unsurların rol aldığı ifade edilebilir (Korenromp vd., 2012). Araştırma modellerinin sonuçları da araştırmacı tarafından ortaya konan bu görüşü destekleyici niteliktedir. Literatürde algılanan ebeveynlik biçimleri ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide aleksitiminin aracı rolünü gösteren bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bununla birlikte, benzer nitelikte olan çalışmalar incelendiğinde araştırma bulgularının literatür tarafından desteklendiği söylenebilmektedir. Örneğin, Giancesini (2012) ile Karjough ve arkadaşları (2022) algılanan ebeveynlik biçimlerinin aleksitimi değişkeni üzerinde yordayıcı bir etkisinin olduğunu bulmuşlardır. Castelli ve arkadaşları (2012) ile Kerr ve arkadaşları (2004) yaptığı çalışmada aleksitiminin psikolojik belirtiler üzerindeki yordayıcı etkisini incelemiş ve aleksitiminin psikolojik belirtileri anlamlı bir şekilde yordadığı sonucuna ulaşmıştır. Aka ve Gençöz (2014) ile Laboviti (2015) algılanan ebeveynlik biçimlerinin psikolojik iyi oluş ve psikolojik belirtiler üzerindeki doğrudan etkisini göstermişlerdir. Dolayısıyla çalışmada kullanılan değişkenler daha önce birlikte kullanılsa da birbirleri üzerinde olan doğrudan ve dolaylı etkileri birçok çalışma ile daha önce gösterilmiştir. Bu bağlamda yapılan çalışmada elde edilen sonuçların da literatür ile paralel yönde olduğunu söylemek mümkündür.

Sonuç olarak, bireylerin psikolojik belirtilerinin ortaya çıkmasında sadece anne baba tutumlarının değil aynı zamanda duygu ifadesini sağlama ve duyguları tanımanın da önemli bir rolde olduğu bu araştırma ile ortaya konmuştur. Psikoterapi süreçlerinde duygu çalışılmadığı zaman bu noktanın eksik kaldığı ve terapi sürecinde bireyi anlamayı zorlaştırdığı söylenebilir. Bu bağlamda bireyi anlamak, psikoterapi içerisinde güvenli bir terapötik ilişki kurabilmek ve göstermiş olduğu psikolojik belirtilerde düşüş sağlayabilmek adına danışanın duygularını tanıma ve ifade etme becerisini kazanması oldukça önemlidir. Nitekim araştırma sonucunda bulunan aleksitiminin anlamlı aracılık etkisi de bu yorumu destekleyici niteliktedir.

Mevcut çalışmada elde edilen sonuçlar kapsamında gelecekte benzer çalışmaları gerçekleştirecek araştırmacılara ve klinisyenlere çeşitli önerilerde bulunulmuştur. Öncelikle Yapılan araştırma 595 kişilik bir örneklem genişliği ile sınırlandırılmıştır. Araştırmanın genellenebilirliğinin artması adına daha geniş bir örneklem grubuna ulaşılması önerilmektedir. Ayrıca araştırma kapsamında öz bildirim ölçekleri aracılığıyla veri toplandığından dolayı yanlılık hatasının meydana gelebileceği ve bu durumun araştırmanın bir sınırlılığı olduğu düşünülmektedir. Bu sınırlılığın yaşanmaması adına farklı araştırma desenlerinin kullanılması önerilmektedir. Buna ek olarak, psikolojik belirtiler ile aleksitimi arasında pozitif yönlü bir ilişki saptanmıştır. Bu sonuç, bireyin sağlıklı duygu dışavurumu düzeyi düştükçe psikolojik belirtilerinin artacağını göstermektedir. Psikolojik belirtiler de daha çok pek çok kez intihar davranışı ile ilişkisi gösterildiğinden dolayı öz kıyım düşünceleri olan danışanların duygu dışavurumuna yönelik kaynaklarını yükseltmek için psikoterapi sürecinde çeşitli uygulamaların yapılmasının faydalı olacağı düşünülmekte ve önerilmektedir. Bu çalışmada aleksitimi değişkeninin aracı rolü bulunması nedeniyle psikolojik belirtilerin gelişimi ve sürdürülmesinde duyguların ifadesinin önemine dikkat çekilmiştir. Bu nedenle alanda çalışan klinisyenlere formülasyon, tedavi ve sağaltım süreçlerinde duygular üzerine daha fazla yoğunlaşması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Ahmadi, V., Ahmadi, S., Dadfar, R., Nasrolahi, A., Abedini, S. and Azar-Abdar, T. (2014). The relationships between parenting styles and addiction potentiality among students. *Archives of Advances in Biosciences*, 5(3), 2008-4978.
- Aka, B. T., and Gençöz, T. (2014). Perceived parenting styles, emotion recognition and regulation in relation to psychological well-being. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 159, 529-533.
- Allen, L. B., Lu, Q., Tsao, J. C., Hayes, L. P., and Zeltzer, L. K. (2011). Depression partially mediates the relationship between alexithymia and somatization in a sample of healthy children. *Journal of Health Psychology*, 16(8), 1177-1186.
- Argun. (2005). *Anne baba ve öğretmenlerin öğrenilmiş güçlülüğü ile okulöncesi çocukların davranışsal-duygusal güçlülüğü ve kendilik algısı arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Master's thesis, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı).
- Bankier, B., Aigner, M., and Bach, M. (2001). Alexithymia in DSM-IV Disorder: Comparative Evaluation of Somatoform Disorder. *Psychosomatics*, 42(6), 444-449.
- Bagby, R. M., Taylor, G. J., and Parker, J. D. (1994). The twenty-item Toronto Alexithymia Scale – II. Convergent, discriminant, and concurrent validity. *Journal of Psychosomatic Research*, 38(1), 33-40.
- Basso, L. A., Fortes, A. B., Steinhorst, E., and Wainer, R. (2019). The effects of parental rearing styles and early maladaptive schemas in the development of personality: A systematic review. *Trends In Psychiatry and Psychotherapy*, 41, 301-313.
- Blanchard, E. B., Arena, J. G., and Pallmeyer, T. P. (1981). Psychometric properties of a scale to measure alexithymia. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 35(1), 64-71.
- Bowlby, J. (2012). *Bağlanma*. (T. V. Soylu, Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık (Orijinal yayın tarihi, 1969).
- Castelli, L., Tesio, V., Colonna, F., Molinaro, S., Leombruni, P., Bruzzone, M., ... and Torta, R. (2012). Alexithymia and psychological distress in fibromyalgia: prevalence and relation with quality of life. *Clin Exp Rheumatol*, 30(74), 70-7.

- Cerniglia, L., Cimino, S., Tafà, M., Marzilli, E., Ballarotto, G., and Bracaglia, F. (2017). Family profiles in eating disorders: family functioning and psychopathology. *Psychology Research and Behavior Management*, 10, 305–312.
- Chung, M. C., and Chen, Z. S. (2021). The interrelationship between child abuse, emotional processing difficulties, alexithymia and psychological symptoms among Chinese adolescents. *Journal of Trauma and Dissociation*, 22(1), 107-121.
- Cohen, J. R., Menon, S. V., Shorey, R. C., Le, V. D., and Temple, J. R. (2017). The distal consequences of physical and emotional neglect in emerging adults: A person-centered, multi-wave, longitudinal study. *Child Abuse and Neglect*, 63, 151-161.
- Damasio, A. R. (2000). *The feeling of what happens: Body and emotion in the making of consciousness*. New York: Harcourt Brace.
- De Rick, A., and Vanheule, S. (2006). The relationship between perceived parenting, adult attachment style and alexithymia in alcoholic inpatients. *Addictive Behaviors*, 31(7), 1265-1270.
- Demirsu, Ö. (2018) *Üniversite öğrencilerinde algılanan ebeveyn tutumları ile sürekli kaygı düzeyi arasındaki ilişkide anksiyete duyarlılığının ve psikolojik dayanıklılığın aracı rolleri* (Yüksek Lisans Tezi, Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul).
- Derogatis, L. R. (1992). SCL-90-R: Administration, scoring and procedures manual-II. Towson, MD: Clinical Psychometric Research.
- Dorresteijn, S., Gladwin, T. E., Eekhout, I., Vermetten, E., and Geuze, E. (2019). Childhood trauma and the role of self-blame on psychological well-being after deployment in male veterans. *European Journal of Psychotraumatology*, 10(1), 1558705.
- Dökmen Ü. (2000). *Yarıma kim kalacak? Evrenle uyumlama sürecinde var olmak gelimek uzlamak*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Dye, H. (2018). The impact and long-term effects of childhood trauma. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 28(3), 381-392.
- Eid, P., and Boucher, S. (2012). Alexithymia and dyadic adjustment in intimate relationships: Analyses using the actor partner interdependence model. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 31(10), 1095-1111.
- Erol A., Toprak G., ve Yazıcı F. (2002). Üniversite öğrencisi kadınlarda yeme bozukluğu ve genel psikolojik belirtileri yordayan etkenler, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 13(1), 48-57.
- Everstine, D. S., and Everstine, L. (2019). *Sexual trauma in children and adolescents: Dynamics and treatment*. New York: Routledge.
- Fang, S., Chung, M. C., and Wang, Y. (2020). The impact of past trauma on psychological distress: The roles of defense mechanisms and alexithymia. *Frontiers in Psychology*, 11, Article 992.
- Folkman, S., and Lazarus, R. S. (1985). If it changes it must be a process: study of emotion and coping during three stages of a college examination. *Journal of Personality and Social Psychology*, 48(1), 150-170.
- Garnefski, N., Kraaij, V., and Spinhoven, P. (2001). The cognitive emotion regulation questionnaire (cerq): psychometric features and prospective relationships with depression and anxiety in adults. *European Journal of Psychological Assessment*, 17(3), 141-149.

- Gianesini, G. (2012). Alexithymia dimensions and perceived emotional parenting styles. *Advances in relational competence theory: With special attention to alexithymia*, 243-268. New York: Nova Science Publishers.
- Gorostiaga, A., Aliri, J., Balluerka, N., and Lameirinhas, J. (2019). Parenting styles and internalizing symptoms in adolescence: A systematic literature review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(17), Article 3192.
- Gratz, K. L. and Roemer, L. (2004). Multidimensional assessment of emotion regulation and dysregulation: Development, factor structure, and initial validation of the difficulties in emotion regulation scale. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 26, 41-56.
- Güleç, H., Köse, S., Güleç, Y.M., Çitak, S., Evren C., Borckardt, J. and Sayar, K. (2009). Reliability and Factorial Validity of The Turkish Version of the 20-Item Toronto Alexithymia Scale (TAS-20). *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*, 19, 214-220.
- Gürsoy, M. (2020) Klinik Olan ve Klinik Olmayan Yetişkin Örneklemelerinde, Ebeveynlik Biçimi Alanları ve Kaygı İlişkisinde, Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının Aracılık Rollerini (Doktora Tezi. İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul).
- Hogeveen, J., and Grafman, J. (2021). Alexithymia. *Handbook of Clinical Neurology*, 183, 47-62.
- Honkalampi, K., Hintikka, J., Tanskanen, A., Lehtonen, J. and Viinamaki, H. (2000). Depression is strongly associated with alexithymia in the general population. *Journal of Psychosomatic Research*, 48, 99-104.
- Kalantar Hormozi, B., Tavoli, A., and Abdollahi, A. (2022). Perceived parental styles and alexithymia in adult Iranian migraine patients: the mediating role of emotional schemas. *The Journal of Genetic Psychology*, 183(3), 250-262.
- Karaca, S., ve Çelik, D. (2021). Aleksitimi, Öfke ve Öfke İfade Tarzları: Psikolojik Belirtilerin Yordayıcıları. *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 34(1), 45-59.
- Karjough, K., Azzaoui, F. Z., Boulbaroud, S., Samlali, W. I., and Ahami, A. (2022). Role of Early Maladaptive Schemas and Alexithymia in the Relationship Between Perceived Parenting Styles in Moroccan Psychoactive Substance Users. *International Journal of Nutrition, Pharmacology, Neurological Diseases*, 12(3), 73-80.
- Kaya, E., ve Aksoy, C. (2022). Aleksitimi: Psikolojik Belirtiler ve Bağlanma Stilleri. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 11(3), 200-215.
- Kaya, F. Ş. ve Gündüz, İ. (2019). Anne-babası evli veya boşanmış olan çocukların algıladıkları ebeveyn tutumu ile somatizasyon belirtileri arasındaki ilişki. *Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(1), 35-56.
- Kerr, S., Johnson, V. K., Gans, S. E., and Krumrine, J. (2004). Predicting adjustment during the transition to college: Alexithymia, perceived stress, and psychological symptoms. *Journal of College Student Development*, 45(6), 593-611.
- Koçak, R. (2002). Aleksitimi: Kuramsal çerçeve, tedavi yaklaşımları ve ilgili araştırmalar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35(1), 183-212.
- Kokkonen, P., Karvonen, J. T., Veijola, J., Läksy, K., Jokelainen, J., Järvelin, M. R., and Joukamaa, M. (2001). Prevalence and sociodemographic correlates of alexithymia in a population sample of young adults. *Comprehensive Psychiatry*, 42(6), 471-476.
- Koole, S. L. (2009). The psychology of emotion regulation: an integrative review. *Cognition and Emotion*, 23(1), 4-41.

- Korenromp, I. H., Grutters, J. C., Van den Bosch, J. M., and Heijnen, C. J. (2012). Post-inflammatory fatigue in sarcoidosis: personality profiles, psychological symptoms and stress hormones. *Journal of Psychosomatic Research*, 72(2), 97-102.
- Körük, S., Öztürk, A., ve Kara, A. (2016). Üniversite öğrencilerinin algılanan ebeveynlik ve ebeveyn bağlanma stillerinin psikolojik semptomları yordama gücü. *International Journal of Instruction*, 9(2), 215-230.
- Kusević, Z., and Marusić, K. (2014). The Relationship Between Alexithymia and Morbidity. *Lijecnicki Vjesnik*, 136(1-2), 44-48.
- Kuzucu, Y. (2011). Duyguları İfade Etme Ölçeğinin uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(3), 779-792.
- Laboviti, B. (2015). Perceived parenting styles and their impact on depressive symptoms in adolescent 15-18 years old. *Journal of Educational and Social Research*, 5(1), 171-178.
- Lazarus, R. S., and Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping*. New York: Springer Publishing Company.
- Lima, A. R., Mello, M. F., and Mari, J. D. (2010). The role of early parental bonding in the development of psychiatric symptoms in adulthood. *Current Opinion in Psychiatry*, 23(4), 383-387.
- Luyckx, K., Goossens, E., Missotten, L., Moons, P., and i-DETACH investigators. (2011). Adolescents with congenital heart disease: The importance of perceived parenting for psychosocial and health outcomes. *Journal of Developmental and Behavioral Pediatrics*, 32(9), 651-659.
- Mannarini, S., and Kleinbub, J. R. (2022). Parental-bonding and alexithymia in adolescents with anorexia nervosa, their parents, and siblings. *Behavioral Sciences*, 12(5), Article 123.
- Motan, İ., ve Gençöz, T. (2007). Aleksitimi boyutlarının depresyon ve anksiyete şiddeti ile ilişkisi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 18(4), 333-343.
- Mullen, P. E., Martin, J. L., Anderson, J. C., Romans, S. E., and Herbison, G. P. (1996). The long-term impact of the physical, emotional, and sexual abuse of children: A community study. *Child Abuse and Neglect*, 20(1), 7-21.
- Parolin, M., Simonelli, A., Mapelli, D., Sacco, M., and Cristofalo, P. (2018). Parental mentalization and parenting stress: The role of maternal reflective functioning. *Frontiers In Psychology*, 9, Article 883.
- Pinquart, M. (2017). Associations of parenting dimensions and styles with externalizing problems of children and adolescents: An updated meta-analysis. *Developmental Psychology*, 53(5), 873.
- Preece, D. A., Mehta, A., Becerra, R., Chen, W., Allan, A., Robinson, K., ... and Gross, J. J. (2022). Why is alexithymia a risk factor for affective disorder symptoms? The role of emotion regulation. *Journal of affective disorders*, 296, 337-341.
- Roh, D., Kim, W. J., and Kim, C. H. (2011). Alexithymia in obsessive-compulsive disorder: clinical correlates and symptom dimensions. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 199(9), 690-695.
- Sadowski, H., Ugarte, B., Kolvin, I., Kaplan, C., and Barnes, J. (1999). Early life family disadvantages and major depression in adulthood. *British Journal of Psychiatry*, 174, 112-20.
- Sahin, N. H., and Durak, A. (1994). Brief symptom inventory: Adaptation for the Turkish youth. *Turkish J Psychol*, 9(31), 44-56.

- Saydam, R., ve Gençöz, T. (2005). Aile ilişkileri, ebeveynin çocuk yetiştirme tutumu ve kendilik değerinin gençler tarafından belirtilen davranış problemleri ile olan ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(55), 61-74.
- Sechi, C., Vismara, L., and Lucarelli, L. (2020). Attachment to parents and peers and adolescent mental health: the mediating role of alexithymia. *Community Mental Health Journal*, 56, 894-905.
- Shute, R., Maud, M. and McLachlan, A. (2017) The relationship of recalled adverse parenting styles with maladaptive schemas, trait anger, and symptoms of depression and anxiety. *Journal of Affective Disorders*, 259: 337-348.
- Smith, J., and Brown, T. (2021). Emotional expressivity, loneliness, and hopelessness relationship in adolescents. *Journal of Adolescence and Mental Health*, 34(4), 567-579.
- Soygüt, G., Çakır, Z., ve Karaosmanoğlu, A. (2008). Ebeveynlik biçimlerinin değerlendirilmesi: Young ebeveynlik ölçeğinin psikometrik özelliklerine ilişkin bir inceleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(22), 17-30.
- Summers, R. F., and Barber, J. P. (2010). *Psychodynamic therapy: A guide to evidence-based practice*. New York: Guilford Press.
- Szkody, E., Steele, E. H., and McKinney, C. (2021). Effects of parenting styles on psychological problems by self-esteem and gender differences. *Journal of Family Issues*, 42(9), 1931-1954.
- Tabachnick, B. G. and Fidell, L. S. (2013). *Using Multivariate Statistics*. Boston, MA: Pearson
- Tanju, E. H., and Demirbaş, H. (2012). Investigation of childhood trauma experiences and family functions among university students. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 47, 1950-1956.
- Taylor, G. J., Bagby, R. M., and Parker, J. D. (1997). *Disorders of affect regulation. Alexithymia in medical and psychiatric illness*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Taylor, G. J., Parker, J. D., Bagby, R. M., and Acklin, M. W. (1992). Alexithymia and somatic complaints in psychiatric out-patients. *Journal of Psychosomatic Research*, 36(5), 417-424.
- Vittori, A., Marinangeli, F., Bignami, E. G., Simonini, A., Vergallo, A., Fiore, G., ... and Pedone, R. (2022). Analysis on burnout, job conditions, alexithymia, and other psychological symptoms in a sample of Italian anesthesiologists and Intensivists, assessed just before the Covid-19 pandemic: An AAROI-EMAC Study. In *Healthcare* (Vol. 10, No. 8, p. 1370). MDPI.
- Yılmaz, A., ve Kaya, A. (2020). Üniversite öğrencilerinde duyguları ifade etme becerisi ile psikolojik ihtiyaçlar arasındaki ilişki. *Psikoloji ve Gelişim Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 123-135.
- Young, J. E., Klosko, J. S. and Weishaar, M. E. (2003). *Schema therapy: A Practitioner's Guide*. New York: The Guilford Press.
- Ziółkowski, M., Gruss, T., and Rybakowski, J. K. (1995). Does alexithymia in male alcoholics constitute a negative factor for maintaining abstinence? *Psychotherapy and Psychosomatics*, 63(3-4), 169-173.

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Müşteri Bağlılığı, İnsan Kaynak Uygulamaları, İnovasyon ve Kalite Yönetimi Arasındaki İlişkilerin Muhasebeci Örnekleminde İncelenmesi*

Öğr. Gör. Emin Ergun SELÇUK, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Turhal Meslek Yüksek Okulu, Tokat, e-posta: eminergun.selcuk@gop.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8568-6205>

Prof. Dr. Tuna USLU, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Spor Bilimleri Fakültesi, İstanbul, e-posta: tuna.uslu@iuc.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5616-2987>

Öz

Müşteri memnuniyeti, kalite, maliyet, yenilik, çalışan memnuniyeti, karlılık, etkililik, verimlilik ve iş yaşamı kalitesi işletmeler için kritik unsurlardır. Ayrıca yenilikçi olmak, iç ve dış müşteri memnuniyetini sağlamak, değişen dünyaya uyum sağlamak ve teknolojik gelişmelere odaklanmak önemlidir. Fiyat avantajı sağlamak, kalite düzeyini artırmak, elastikiyeti ve hızı gözetmek örgütsel başarı için gereklidir. İnovasyon, özellikle karlılık ve verimlilik açısından kritik bir rol oynar. Sağlam müşteri ilişkileri kurmak, çalışan bağlılığını artırmak ve müşteri sadakatini sağlamak firma için hayati öneme sahiptir. Yeni pazarlara girmek, pazar payını büyütmek, takım çalışması yapmak ve müşteri memnuniyeti üzerinde odaklanmak işletmeler için gereklidir. Bu faktörler, işletmelerin rekabet gücünü artırmasına ve sürdürülebilir başarı elde etmesine yardımcı olur. Araştırmanın amacı, inovasyon, kalite yönetimi, güncel insan kaynakları uygulamaları, iç ve dış müşteri bağlılığı ilişkilerini detaylı olarak ele almak ve açıklamaktır. Araştırma yönteminde betimleyici analizler, korelasyon analizi, yol analizi gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak ana hipotezimize yani değişkenler arasında anlamlı ilişkilere ulaşılmıştır. Ayrıca, bu çalışma inovasyon yönetimi, kalite yönetimi, iç ve dış müşteri bağlılığı ile güncel insan kaynakları uygulamaları arasındaki ilişkilerin teorik çerçevesini destekleyen önemli bulgular sunmaktadır. Bu değişkenlere artan şekilde önem verilmesi gerektiğini önerebiliriz. Araştırma, Tokat odasına kayıtlı 390 Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavir üzerinde yürütülen çalışmada anket verileri yöneticilere, çalışanlara 120 tanesi elden ve 270 tanesi Google Forms aracılığıyla toplanmıştır.

* Bu çalışma İstanbul Gedik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nde Prof. Dr. Tuna USLU danışmanlığında yürütülen ve "İnovasyon Yönetimi ve Kalite Yönetiminin İç ve Dış Müşteri Bağlılığına Etkisinde Güncel İnsan Kaynak Uygulamalarının Aracılık Rolü" adını taşıyan doktora tezi çalışmasından üretilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İnovasyon Yönetimi, Kalite Yönetimi, Güncel İnsan Kaynakları Uygulamaları, İç Müşteri, Dış Müşteri.

Makale Gönderme Tarihi: 25.11.2024

Makale Kabul Tarihi: 04.02.2025

Önerilen Atf:

Selçuk, E. E. ve Uslu, T. (2025). Müşteri Bağlılığı, İnsan Kaynak Uygulamaları, İnovasyon ve Kalite Yönetimi Arasındaki İlişkilerin Muhasebeci Örnekleminde İncelenmesi, *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 8(2): 143-159.

Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences

2025, 8(2): 143-159. DOI:10.26677/TR1010.2025.1508

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

RESEARCH PAPER

Examining the Relationships Between Customer Loyalty, Human Resource Practices, Innovation and Quality Management in an Accountant Sample

Lecturer Emin Ergun SELÇUK, Gaziosmanpaşa University, Turhal Vocational School, Tokat, e-mail: eminergun.selcuk@gop.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8568-6205>

Prof. Dr. Tuna USLU, İstanbul University-Cerrahpaşa, Faculty of Sports Sciences, İstanbul, e-mail: tuna.uslu@iuc.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5616-2987>

Abstract

Customer satisfaction, quality, cost, innovation, employee satisfaction, profitability, effectiveness, efficiency and quality of work life are critical elements for businesses. In addition, being innovative, providing internal and external customer satisfaction, adapting to the changing world and focusing on technological developments are important. Providing price advantage, increasing quality level, considering flexibility and speed are necessary for organizational success. Innovation plays a critical role especially in terms of profitability and efficiency. Establishing solid customer relationships, increasing employee loyalty and ensuring customer loyalty are vital for the company. Entering new markets, increasing market share, working as a team and focusing on customer satisfaction are necessary for businesses. These factors help businesses increase their competitive power and achieve sustainable success. The aim of the research is to examine and explain in detail the relationships between innovation, quality management, current human resources practices, internal and external customer loyalty. Descriptive analyzes, correlation analysis and path analysis were performed. As a result, our main hypothesis, that is, significant relationships between variables, was reached. In addition, this study provides important findings supporting the theoretical framework of the relationships between innovation management, quality management, internal and external customer loyalty and current human resources practices. As a recommendation, these variables should be given increased importance. The research was conducted on 390 Certified Public Accountants and Financial Advisors registered to the Tokat Chamber, and survey data were collected from managers, employees, 120 of which were hand-delivered and 270 of which were collected through Google Forms.

Keywords: Innovation Management, Quality Management, Current Human Resources Practices, Internal Customer, External Customer.

Received: 25.11.2024

Accepted: 04.02.2025

Suggested Citation:

Selçuk, E. E. and Uslu, T. (2025). Examining the Relationships Between Customer Loyalty, Human Resource Practices, Innovation and Quality Management in an Accountant Sample, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 8(2): 143-159.

GİRİŞ

Bu araştırma, inovasyon yönetimi, kalite yönetimi, iç ve dış müşteri bağlılığı ile güncel insan kaynakları uygulamalarını aynı alanda ele alarak literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Ayrıca, bu kavramların birlikte değerlendirildiği yabancı kaynaklarda benzer bir çalışmaya rastlanmamıştır. Muhasebe ve finansal aracılık alanlarında inovasyon, kalite yönetimi, insan ve müşteri ilişkileri oldukça önemlidir ve birbiriyle sıkı bir ilişki içindedir. Özellikle inovasyon, bu sektörlerde rekabet üstünlüğü elde etmek ve sürdürmek için kritik bir faktördür. Teknolojik ilerlemeler ve dijital dönüşüm, muhasebe uygulamalarını ve finansal aracılık süreçlerini derinden etkilemiştir; bu durum da sektörde faaliyet gösteren aktörlerin iş modellerini yeniden değerlendirmelerini zorunlu hale getirmiştir. Dijital dönüşüm süreçleri, muhasebe profesyonelleri için iş süreçlerinde önemli değişimler ve fırsatlar sunar. İnovasyon, rekabet avantajı sağlama, maliyetleri düşürme, verimliliği artırma, pazar payını büyütme ve karlılığı artırma gibi çeşitli etkilere sahiptir. Muhasebe ve finansal aracılık alanlarında inovasyona odaklanmak, sektördeki paydaşların gelecekteki başarılarını şekillendirmede kritik rol oynar (Ömürbek vd., 2023).

Muhasebe işlemleri, geleneksel kağıt ve kalem yöntemlerinden dijitalleşme ile önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Teknolojik gelişmeler sayesinde bilgilerin toplanması, işlenmesi, analiz edilmesi ve raporlanması daha hızlı ve verimli hale gelmiştir. Bu durum, bilgiye erişimi kolaylaştırmış, saklama ve kontrol süreçlerini iyileştirmiştir (Verhoef vd., 2021). Ayrıca, kalite yönetimi ile ürün ve hizmet kalitesi artırılmış, takım çalışması teşvik edilmiş ve çalışanların motivasyonu artırılarak müşteri memnuniyeti sağlanmıştır. Aynı şekilde İş Bankası gibi önde gelen finansal araçlar, finansal teknoloji alanında yenilikçi adımlarla verimlilik ve hızı artırarak sektördeki rekabetçi konumunu pekiştirmiştir. Geleceğin muhasebecisi, geleneksel muhasebe yöntemlerinin ötesine geçerek teknolojik gelişmelerle entegre olabilen, robotlarla işbirliği yapabilen, veri analizi konusunda derin bilgiye sahip ve bu bilgileri liderlik vasfıyla yönetebilen kişilerden oluşacaktır. Özellikle e-teknolojik gelişmelerle uyumlu bir şekilde çalışabilen bu profesyoneller, şirketlere stratejik danışmanlık sağlayacak yetkinliklere sahip olacaklardır. Yücenurşen'in (2021) vurguladığı gibi, muhasebe meslek mensuplarının bu değişime ayak uydurabilmesi için sürekli olarak yeni teknolojilere açık olmaları ve bu teknolojileri etkin bir şekilde kullanabilmeleri kaçınılmazdır. Ömürbek vd., (2023) tarafından yapılan çalışmada, muhasebe mesleğinde e-dönüşümün iş tatmini üzerindeki olumlu etkileri incelenmiştir. Araştırma, teknolojinin iş süreçlerine entegrasyonunun verimliliği artırarak muhasebe meslek mensuplarının işlerinden daha memnun olmalarına katkı sağladığını ortaya koymuştur. Ayrıca, gelişen teknolojilerin finansal işlemlerin muhasebeleştirilme sürecine büyük ölçüde etki ettiği belirtilmektedir.

Muhasebe süreçleri zaman içinde, insan emeği odaklı kayıt tutma yöntemlerinden muhasebe yazılımlarına ve günümüzde bulut tabanlı sistemlere doğru evrim geçirmiştir. Bu dönüşüm sürecinde, Big Data teknolojisi önemli bir dönüşüm sağlamış, muhasebe meslek mensuplarının yeni teknolojilere uyum sağlamalarını zorunlu kılmıştır. Bugünün muhasebe firmaları, veri analizi yeteneklerini geliştirerek büyük veri analitiği teknolojisine entegre olmaktadır. Yücenurşen (2021) çalışması, muhasebe profesyonellerinin büyük veri analitiği teknolojisine geçiş süreçlerini detaylı bir şekilde inceleyerek, bu teknolojinin muhasebe ve finansal aracılık alanlarında stratejik veri yönetiminin önemini vurgulamaktadır. Teknolojik ilerlemeler, iş süreçlerini köklü bir şekilde dönüştürerek insan ve müşteri ilişkilerine derin etkiler sağlamaktadır. Geleneksel manuel yöntemlerin yerini yapay zeka destekli muhasebe yazılımları ve bulut tabanlı çözümler almış, veri doğruluğu artırılmış ve hatalar minimize edilmiştir. Bu sayede finansal raporlama süreçleri hızlanmış, müşterilere sunulan bilgilerin

güvenilirliği artmıştır. Ayrıca, iletişim hızı ve erişilebilirlikteki artış, şirketlerin müşterileriyle daha yakın ve şeffaf bir ilişki kurmasını sağlamıştır. Yapay zeka ve büyük veri analitiği sayesinde müşteri ihtiyaçları detaylı bir şekilde analiz edilerek kişiselleştirilmiş hizmetler sunulabilmekte ve müşteri memnuniyeti artırılmaktadır.

İş süreçlerindeki otomatizasyon ve verimlilik artışı, muhasebe departmanlarının stratejik görevlere odaklanmasını sağlayarak genel iş performansını iyileştirmektedir. Son olarak, veri güvenliği önlemleri ve yeni teknolojilerle finansal verilerin korunması ve risk yönetimi güçlendirilmiştir, bu da müşterilerin güvenini artırarak şirketlerin rekabet avantajını pekiştirmiştir. Bu gelişmeler, muhasebe pratiğini gelecekte daha da güçlendirerek şirketlerin sürdürülebilir büyüme ve başarı sağlamasına olanak tanıyacaktır. Yeni teknolojilerin benimsenmesiyle birlikte muhasebe ve finansal araçlar alanında yapılan çalışmalar, veri doğruluğunu artırarak iş süreçlerini optimize etmekte ve müşteri memnuniyetini yükseltmektedir. Özellikle müşteri taleplerinin karşılanması, pazarlama faaliyetleri, satış öncesi ve sonrası müşteri ilişkilerinin yönetimi kritik bir rol oynamaktadır. Müşteri sadakat programlarının muhasebeleştirilmesi, müşteri memnuniyeti ve sadakati üzerine odaklanarak bu süreçlerin yönetimi önem arz etmektedir (Öztürk, 2009).

Uluslararası Finansal Raporlama Standartları çerçevesinde, muhasebeleştirme süreçleri belirli standartlara göre yürütülmektedir. Bu standartlar, finansal raporlama kalitesini artırmak için kritik öneme sahiptir. Bağımsız denetim süreçlerinde, denetçi ve müşteri firmalar arasındaki net ve anlaşılır iletişim, denetim kalitesi açısından büyük önem taşır (Kızılgöl, 2014). Aynı şekilde muhasebe alanı dışında finansal alanda İş Bankası gibi önde gelen kurumlar, müşteri odaklılık ve operasyonel etkinliği artırmak amacıyla çevik iş modelleri ve teknolojik dönüşümü benimsemektedir. İç denetim sistemleri ise kurumların uygunluk, etkinlik ve verimliliklerini değerlendirirken operasyonel risk yönetiminde hayati bir rol oynamaktadır (Bitar, 2024). Teknolojik ilerlemelerin, iş süreçlerinin verimliliğini artırırken çalışan memnuniyeti ve müşteri ilişkilerini olumlu yönde etkilediği gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, işletmelerin sürekli olarak yenilikçi olmaları ve müşteri odaklı kalite yönetimi yaklaşımlarını benimsemeleri gerekmektedir. Bu çalışmanın amacı, inovasyon yönetimi, kalite yönetimi, iç ve dış müşteri bağlılığı ve güncel insan kaynakları yaklaşımları arasındaki ilişkileri incelemektir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Rekabet ortamında başarı elde etmek için yenilik yönetimi son derece önemli konular arasındadır. Bu sebeple kazanç oranını artırmak için farklı ürünler geliştirmek gerekli olmaktadır. Ayrıca küresel düzeyde kapsamlı rakipler bulunmaktadır. Sadece yaratıcılık ve inovasyonla rakiplere karşı bu yarışta üst seviyelere çıkılabilmektedir. Bununla birlikte yenilik yönetimi, verimliliği artırma, müşteri bağlılığı oluşturma, toplumsal sorumluluk bilincini artırma ve geleneksel firma olma konusunda destek sağlar (İleri ve Horasan, 2023). Sonuçta yenilikle ilgili değişim ve ilerleme süreci devam etmektedir. Uygulamalı bilim, araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin kullanımı, firmaların uluslararası piyasalara yönelmesini hızlandırmıştır. Firmaların ayakta kalabilmesi için en önemli husus, yarışmanın üst seviyede olduğu bu ortama uyum sağlayabilmektir.

İşletmelerin rekabet avantajı elde etmeleri, maliyetleri azaltmaları, verimliliği artırmaları, pazar paylarını genişletmeleri, kazanç oranlarını artırmaları ve yeni pazarlara ulaşmaları gereklidir. Ayrıca, müşteri taleplerini karşılayarak memnuniyeti maksimum seviyeye çıkarmaları, çalışanlarla iletişimi güçlendirmeleri ve çalışma koşullarını iyileştirmeleri

gerekmektedir (Smith ve Johnson, 2023). Müşteri odaklılık, kurumsal başarı için en önemli hususlardan biridir. Memnuniyet, sadece harici müşteriler için değil, iç müşteriler için de önemlidir. Müşteri sadakatini artırmak, piyasa liderliğini sağlamak ve müşteri kaybını önlemek için alıcı kalıcılığı önemlidir. Ayrıca, kalite arttıkça verimlilik ve değer yükselirken, maliyetler ve işlem süreleri azalır. Müşterilerin tekrar firmaya gelmelerini sağlamak, önemli bir konudur. Müşteri ilişkileri yönetimi ve pazarlama faaliyetleri bu açıdan büyük önem taşır.

İnovasyon, kalite yönetimi ve müşteri sadakatini sağlayan en önemli unsur bireydir. Personelin doğru seçilmesi ve işe alınması büyük önem taşır. İnsan kaynakları yönetimi, bu açıdan kritik bir rol oynar. Personelin motivasyonu, öğrenme becerisi ve bilgisi önemlidir (Kotler ve Keller, 2016).

Kurumla ilgili iç ve dış müşteri memnuniyeti mevcut kurumla ilgili müşterilerin desteklenmesinin yanı sıra yeni kurumsal müşterileri çekmenin de anahtarı olarak görülmektedir. Şimdilerde kurumla ilgili müşteriler, ilk satış veya pazarlama etkileşiminden süreç boyunca ihtiyaç duydukları her türlü desteğe kadar birinci sınıf hizmetin yerleşik olmasını beklemektedir. İşletmelerin bu duruma ayak uydurması ve bekleneni verebilmesi için yüksek kaliteli müşteri hizmetlerini her etkileşim noktasına entegre etmesi gerekmektedir (Ain vd., 2022).

İnovasyon yönetimi ve kalite yönetimi ilişkisi, uygulama biliminin rekabet koşullarında giderek artan önemli unsurları arasında yer almaktadır. Firmanın performansını artırmak ve müşteri memnuniyetini sağlamak için kalitenin önemi büyüktür. İnovasyon uygulamaları bu bağlamda kesinlikle gereklidir. Ürünün prestiji, beğenilmesi, işlevselliği, sağlamlığı, dayanıklılığı, tasarımı ve verimliliği gibi kalite yönetiminde dikkate alınması gereken unsurlar bulunmaktadır. Nitelikli bir ürün veya hizmet sunabilmek için veri analizi, finansal kaynak, üretim ve pazarlama gibi çeşitli unsurlarla beraber ürün tasarımı ve üretiminde kalite yönetimi büyük önem taşır. Ayrıca orijinal ürünlerin geliştirilmesinde kalite yönetimi ve inovasyon yönetimi arasındaki ilişki büyük önem taşır. Koç (2022) çalışmasında, kişisel inovasyonun kalite yönetimi uygulamalarının personel performansı üzerindeki etkisini araştırmıştır. Yapılan veri analizi sonuçlarına göre, genel kalite yönetimi uygulamalarının personel performansı ve inovasyon üzerinde olumlu bir etkisi olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca, Uslu vd., (2015) ise yerel gelişme yöntemlerinin artan bir trend olduğunu ve bölgesel işletmelerin uluslararası rekabet potansiyelini artırmak için bölgesel girişimcilik ve yenilikçilik yeteneklerini geliştirmenin önemli olduğunu belirtmişlerdir.

İnovasyon yönetimi ile iç ve dış müşteri bağlılığı arasındaki ilişki, doğrudan ve dolaylı olarak bulunmaktadır. İnovasyon yönetimi, niteliği artırarak sürekli iyileştirmeyi sağlar, çeşitliliği artırır ve iç ve dış müşteri memnuniyetini artırır. Ayrıca, organizasyonun yapısını farklılaştırır, çalışanları ödüllendirir ve iletişimi geliştirir. Bu durum, iç ve dış müşteri bağlılığını artırırken giderleri azaltır, esnekliği artırır, katılımı sağlar, hedeflere ulaşmayı garanti altına alır, pazar payını, satışları ve karları artırır. İnovasyon yönetimine ağırlık verilerek, iç ve dış müşteri bağlılığı güncel insan kaynakları uygulamalarıyla artırılabilir. Berberoğlu (2018), çalışmasında, sürekli tekrarlanan özünü değiştirerek farklı tasarımlar oluşturan sanal grupların varlığından bahseder. Bu gruplar, rekabet edebilir ve elastikiyetlerini artırabilirler. Bu özellikler, iç müşteri yani çalışanlar için memnuniyet yaratmanın yanı sıra, dış müşteri yani tüketiciler için memnuniyet sağlar.

İnovasyon yönetimi ile güncel insan kaynakları uygulamaları arasındaki ilişki incelendiğinde, inovasyonun temelinde yaratıcılık ve girişimcilik olduğu görülür. Bu

nedenle, insan kaynakları yönetimiyle önemli bir ilişki içindedir. Ayrıca, organizasyonun koşulları ve kültürü de insan kaynakları yönetimiyle şekillendirilir.

İnsan Kaynakları Yönetiminin (İKY) çalışanların motivasyonunu artırmak, yeteneklerini geliştirmek, iş memnuniyetini sağlamak ve uyumlarını sağlamak gibi önemli görevleri bulunmaktadır. Yoğun rekabet ortamları, firmaları ve ülkeleri inovasyona zorlamaktadır. Azeez (2022) çalışmasının ana amacı, Kuzey Irak'taki firmalardaki personel performansını ve geleneksel performansı iyileştirmek için insan kaynakları yönetimi uygulamaları ve inovasyon yönetiminin rolünü incelemektir. Sonuçlar, inovasyon yönetiminin geleneksel uygulamaları etkilediğini göstermiştir. Uslu ve Rodoplu (2014), personel performansını ölçmek için geleneksel işbirliği, nitelik iyileştirme ve veri yönetimi arabuluculuğu etkisiyle önerilerde bulunmaktadır.

Kalite yönetimi ile iç ve dış müşteri bağlılığı arasındaki ilişkiler incelendiğinde, nitelik yönetiminin dâhili ve harici müşteri memnuniyeti ile yakından ilişkili olduğu görülür. İç ve dış müşterilerin giderek artan önemi, nitelik kavramını ön plana çıkarmıştır. Nitelikte belirleyici faktörlerden biri iç ve dış müşterilerdir. İç ve dış müşteri memnuniyetini sağlamak, Toplam Kalite Yönetimi (TKY)'nin temel görevlerinden biridir. İç ve dış müşteri başarısını artırmak için etkili bir İKY uygulanmalıdır. Beshina (2022) yaptığı çalışmanın amacı, toplam kalite yönetimi, çalışan memnuniyeti, sürekli iyileştirme, firma başarısı ve müşteri memnuniyeti arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Libya'nın batısındaki şehirlerde bulunan 399 konaklama personeli ve 397 konaklama işletmesi katılmıştır. Sonuç olarak, belirlenen parametreler arasında anlamlı ve olumlu bir bağlantı olduğu sonucuna varılmıştır.

TKY ile güncel insan kaynakları uygulamaları arasındaki ilişkiler incelendiğinde, TKY'nin başarısında İKY'nin önemi ve rolü büyüktür. Organizasyonlarda TKY'nin başarılı olabilmesi için etkili İKY uygulamalarına ihtiyaç vardır. Firmaların nitelikli ve modern çalışanlara olan gereksinimi göz önünde bulundurulmalıdır. İnsan unsurunun TKY'deki önemi büyüktür ve TKY'yi benimsemiş firmalarda bu sistemleri ilerleten ve değerlendiren kişilerdir. Firmalar İKY'yi etkin bir şekilde kullanmalıdır ve işe alınan kişilerin sayısı ve nitelikleri görev için yeterli olmalıdır. Ayrıca eleman seçiminde titizlikle hareket edilmelidir, çünkü nitelikli personel kaliteli ürün ve hizmetler sunar. TKY, tüm personelin katılımıyla gerçekleştirilmelidir. Aldalawi (2022), "Toplam kalite yönetimi ve çalışan üretkenliği arasındaki ilişkinin anlaşılmasına yönelik bir inceleme" başlığı altında bir çalışma gerçekleştirmiştir. Sonuçlar, katılımcıların TKY uygulamalarının çalışan üretkenliğine olumlu etki ettiğini ve çalıştıkları firmadaki TKY ve üretkenlik düzeyinde değişiklikler olduğunu belirttiğini göstermektedir.

İç ve dış müşteri bağlılığı ile güncel insan kaynakları uygulamaları arasındaki ilişkiler incelendiğinde, İKY'nin iç ve dış müşteri memnuniyetini sağlama konusundaki etkisi önemlidir. İKY, organizasyonda dâhili alıcı memnuniyetinden sorumlu bir birimdir ve çalışanları eğitmek, motive etmek ve mutlu etmek başarıyı artırır. İKY'nin görevleri arasında grup bilincini oluşturmak, bölümler arası işbirliğini sağlamak ve iletişimi geliştirmek yer alır. Firmaların başarısında maddi unsurların yanı sıra insan kaynakları da büyük öneme sahiptir. İşletmeler, alıcı kavramını sadece harici alıcılarla sınırlı tutmaz, iç müşteriyi de bu kapsama alır. İç müşteriye iyi hizmet sunulduğunda dış müşteri memnuniyeti artar ve bu da firmaya karlılık getirir. İKY yöneticilerinin detaycı, değer veren ve analitik olması, iç ve dış müşteri memnuniyetini artırmada kritik bir rol oynar. Uzunlar (2022), "Çok boyutlu liderlik, insan kaynakları uygulamaları ve örgütsel bağlılık arasındaki ilişkilere yönelik bir örnek olay çalışması" adlı bir çalışma gerçekleştirmiştir. Bu çalışmanın sonuçları, liderlik, insan kaynakları uygulamaları ve örgütsel bağlılık arasında anlamlı ilişkiler bulunduğunu

ortaya koymaktadır. Ölçütlü liderlik ve örgütsel bağlılık arasındaki ilişkinin, insan kaynakları uygulamalarının etkili arabuluculuğu ile oluştuğunu göstermektedir. Ayrıca, yöneticilerin mesleki ve görevle ilgili faktörlerin, örgütsel etkilerin, personel memnuniyetinin ve kişisel başarının üzerinde önemli bir etkisi olduğu belirtilmektedir.

YÖNTEM

Araştırma evreni, Tokat Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası'na kayıtlı 252 kişi ve yanlarında çalışan kişilerden oluşmaktadır. Yanlarında 3 kişi çalıştıranların da hesaba katılmasıyla 756 kişilik bir evren düşünülmüştür. Örneklem olarak elden de dağıtım yapılarak 390 kişiye ulaşılmıştır. Anketlere dört ay gibi bir süre içinde geri dönüş sağlanmıştır. Meslek mensupları ziyaret edilerek hem kendileri hem de çalışanları için anket doldurmaları istenmiştir. İfadeler, 1- Kesinlikle Katılmıyorum, 5-Kesinlikle Katılıyorum olmak üzere 5'li Likert ölçeği üzerinden değerlendirilmiştir.

Araştırmada kullanılan inovasyon yönetimi, kalite yönetimi, güncel insan kaynakları uygulamaları, iç müşteri bağlılığı ve dış müşteri bağlılığı ölçeklerine ilişkin bilgiler şu şekildedir:

İnovasyon yönetimi seviyesini ölçmek için, Açıkgöz (2015) tarafından geliştirilen ölçek kullanılmıştır. Girişimciler, mevcut beklentileri karşılamak ve gelecekteki beklentilere alternatifler üretmek durumundadır. Bu bağlamda, çift ustalık kavramı önem kazanmaktadır. Çünkü girişimler, çift ustalıkla hem bugünün hem de yarının beklentilerini karşılayabilecek potansiyele sahip olabilirler. Bu çalışma, inovasyon çift ustalığı ölçeğini Türkiye özelinde, yeni ürün geliştirme takımları bağlamında teknoloji ve inovasyon literatürüne kazandırmıştır.

Kalite yönetimi ölçeği olarak, Örcü vd., (2006) tarafından geliştirilen ölçek kullanılmıştır. Bu ölçek, "Kalite Yönetimi Çerçevesinde Bankalarda Çalışan Personelin İş Tatmini ve İş Tatminini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma" adlı makaleden alınmıştır.

Güncel insan kaynakları uygulamaları ölçeği için, İsmail Karakülle (2012) ait, "Çalışanların İnsan Kaynakları Yönetimi Uygulamalarına Yönelik Algılarının Örgütsel Bağlılık ve İş Tatmini Üzerine Etkileri: Hizmet Sektöründe Bir Uygulama" adlı doktora tezindeki "İnsan Kaynakları Uygulamaları Ölçeği" kullanılmıştır.

İç müşteri bağlılığı ölçeği için, İşler vd., (2010) tarafından geliştirilen ölçek kullanılmıştır. Bu ölçek, "Hastane İşletmelerinde İçsel Pazarlama Yaklaşımının İş Tatmini ve Örgütsel Bağlılık Üzerine Etkisi: Isparta İli Örneği" adlı makaleden alınmıştır.

Dış müşteri bağlılığı ölçeği için, Bektaş ve Aydın (2018) tarafından geliştirilen ölçek kullanılmıştır. Bu ölçek, "Müşteri Bağlılığının Ölçülmesi: Cep Telefonu Pazarı Üzerine Bir Uygulama" adlı makaleden alınmıştır.

Elde edilen verilerle tanımlayıcı istatistikler, korelasyon analizi, yol SPSS 22.0 ve Amos 24.0 istatistiksel veri analiz programı ile gerçekleştirilmiştir.

Etik Kurul ve Kurum İzni: Gedik Üniversitesi Etik Komisyonu - Etik Komisyonu Kararı Tarih:17.01.2023 - Sayı:E-56365223-050,01,01-2023.137548.3-412

BULGULAR

Araştırmaya 390 meslek mensubu katılmıştır. Tanımlayıcı betimsel analizlerden çıkan önemli bulgular şunlardır: Katılımcıların %67'sinin erkek olduğu, %32'sinin 31-40 yaş aralığında olduğu, %77,6'sının evli olduğu, %22,6'sının lisans mezunu olduğu, annelerinin %32,6'sının lise ve dengi okul mezunu olduğu, babalarının %39,5'inin lisans mezunu olduğu, %53,6'sının yönetici pozisyonunda olduğu, %54,6'sının özel sektörde çalıştığı, %29,2'sinin 1-5 yıl, %16,4'ünün 11-15 yıl arasında hizmet süresine sahip olduğu, %20,5'inin 11-15 yıl, %17,1'inin 16-20 yıl arasında toplam hizmet süresine sahip olduğu, %88,2'sinin işiyle ilgili yayınları takip ettiği, %52,6'sının herhangi bir sosyal uğraşı olduğudur. Çalışmaya ait demografik veriler Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Demografik Değişkenler

Değişken	Kategori	Fr.	%	Değişken	Kategori	Fr.	%	
Cinsiyet	Kadın	130	%33,3	Babanızın Eğitim Durumu	Okuma yazma bilmiyor	2	%0,5	
	Erkek	260	%66,7		İlköğretim	69	%17,7	
Yaşınız	20'den az	2	%0,5		Lise ve dengi	96	%24,6	
	20-30	58	%14,9		Ön lisans	56	%14,4	
	31-40	125	%32,1		Lisans	154	%39,5	
	41-50	109	%27,9		Yüksek Lisans	13	%3,3	
	51-60	63	%16,2		Kurumdaki Statünüz	İşgören	181	%46,4
	61-70	32	%8,2			Yönetici	209	%53,6
	71-80	1	%0,3		Sektör	Kamu	177	%45,4
Medeni Durum	Evli	302	%77,4			Özel	213	%54,6
Eğitim Durumu	Bekâr	88	%22,6	Şu anda çalıştığınız kurumdaki hizmet süreniz (Kıdem Süresi)	1-5 yıl	114	%29,2	
	İlköğretim	1	%0,3		6-10 yıl	63	%16,1	
		Lise ve dengi	39		%10	11-15 yıl	64	%16,4
		Ön lisans	55		%14,1	16-20 yıl	58	%14,8
		Lisans	163		%22,6	21-25 yıl	41	%10,5
		Yüksek Lisans	132		%18,3	26-30 yıl	25	%6,4
	Annenizin Eğitim Durumu	Okuma yazma bilmiyor	16		%4,1	31-35 yıl	18	%4,6
İlköğretim		124	%31,8		36-40 yıl	6	%1,5	
Herhangi bir sosyal uğraşı	Lise ve dengi	127	%32,6		40-45 yıl	1	%0,02	
	Ön lisans	77	%19,7		Toplam hizmet süreniz (Kıdem Süresi)	1-5 yıl	58	%14,8
	Lisans	45	%11,5	6-10 yıl		67	%17,1	
	Yüksek Lisans	1	%0,3	11-15 yıl		80	%20,5	
	Evet	205	52,6	16-20 yıl		67	%17,1	
		Hayır	185	49,4		21-25 yıl	55	%14,1
	İşinizle ilgili yayınları takip etme		Evet	344		%88,2	26-30 yıl	26
Hayır		46	%11,8	31-35 yıl		29	%7,4	
				36-40 yıl		4	%1,0	
				40-45 yıl		4	%1,0	

*%: Yüzde.

Bu çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, İnovasyon yönetimi ile kalite yönetimi arasında güçlü pozitif ilişki (0,834) belirlenmiştir. Aynı şekilde, Güncel insan kaynakları uygulamaları ölçeği ile inovasyon yönetimi arasında güçlü pozitif (0,828) ilişki vardır. Benzer şekilde, inovasyon yönetimi ile iç müşteri bağlılığı arasında orta düzeyde pozitif bir ilişki (0,681), ve dış müşteri bağlılığı ölçeği ile arasında (0,695) orta düzeyde pozitif bir ilişki bulunmaktadır.

Kalite yönetimi ölçeği ile güncel insan kaynakları uygulamaları ölçeği arasında (0,825), iç müşteri bağlılığı ölçeği ile (0,641), dış müşteri bağlılığı ölçeği arasında (0,648) pozitif bir korelasyon bulunmaktadır. Güncel insan kaynakları uygulamaları ölçeği ile iç müşteri bağlılığı ölçeği arasında (0,791), dış müşteri bağlılığı ölçeği arasında (0,788) pozitif bir korelasyon bulunmaktadır. İç müşteri bağlılığı ölçeği ile dış müşteri bağlılığı ölçeği arasında ise (0,811) gibi pozitif anlamda yüksek bir korelasyon vardır. Çalışmaya ait verilerin ilişkisine ait bilgiler Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Korelasyon Analizi

		İnovasyon Yönetimi	Kalite Yönetimi	Güncel İnsan Kaynakları Uygulamaları	İç Müşteri Bağlılığı	Dış Müşteri Bağlılığı
İnovasyon Yönetimi	R	1	,834**	,828**	,681**	,695**
	p	-	,000	,000	,000	,000
	N	390	390	390	390	390
Kalite Yönetimi	R	,834**	1	,825**	,641**	,648**
	p	,000	-	,000	,000	,000
	N	390	390	390	390	390
Güncel İnsan Kaynakları Uygulamaları	r	,828**	,825**	1	,791**	,788**
	P	,000	,000	-	,000	,000
	N	390	390	390	390	390
İç Müşteri Bağlılığı	r	,681**	,641**	,791**	1	,811**
	p	,000	,000	,000	-	,000
	N	390	390	390	390	390
Dış Müşteri Bağlılığı	R	,695**	,648**	,788**	,811**	1
	p	,000	,000	,000	,000	-
	N	390	390	390	390	390

*N: Katılımcı Sayısı, **Korelasyon 0,01 düzeyindedir. Gruplar arasında değer %5 'den küçükse anlamlı farklılık yok

Tablo 3. Yol Analizi

	İyi Uyum	Kabul Edilebilir	Yol Analizi	Uyum
P	P<.05		P<.01	İyi uyum
χ^2/df	$0 \leq \chi^2/df \leq 3$	$2 \leq \chi^2/df \leq 5$	1.06	İyi Uyum
RMSEA	$0 \leq RMSEA \leq 0.05$	$0.05 \leq RMSEA \leq 0.10$	.52	Uyum yok
RMR	$0 \leq RMR \leq 0.05$	$0.05 \leq RMR \leq 0.10$	.03	İyi uyum
CFI	$0.95 \leq CFI \leq 1.00$	$0.85 \leq CFI \leq 0.95$	.94	Kabul edilebilir uyum

Yol analizi değerlendirme aşamasında, uyum yerindeliği göstergeleri incelendiğinde RMSEA değeri dışında uyumun gerçekleştiği ifade edilebilir.

TARTIŞMA

Çalışmada, ilk olarak inovasyon yönetimi ile güncel insan kaynakları uygulamaları arasındaki doğrudan etkide pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yazında, inovasyon yönetimi ile güncel insan kaynakları uygulamaları bağlantısını inceleyen çalışmalar mevcuttur. Ortiz vd., (2009), İKY ile inovasyon arasındaki bağlantıyı açıklarken, çalışan yönetimi yöntem ve uygulamalarının firma personelinin bilgi, tutum ve davranışlarının düzenlenmesinde etkili olduğunu ve bu durumun inovasyon başarımını iyileştirdiğini belirtmiştir. Benzer araştırmacılar, İKY ve inovasyon arasındaki bağlantıda farklı durumsal mekanizmaların var olduğunu ve bu konulara önem verilmesi gerektiğini önermektedir. İnovasyon yönetimi ile güncel insan kaynakları uygulamaları arasındaki ilişki, işletmelerin rekabet avantajı sağlamak ve sürdürülebilir başarı elde etmek için kritik öneme sahiptir. İnovasyon, yeni fikirlerin üretilmesi, uygulanması ve piyasaya sürülmesi süreçlerini ifade ederken; insan kaynakları uygulamaları ise çalışanların yönetimi, geliştirilmesi ve motivasyonunu içermektedir. Bu alanlar arasındaki etkileşim, işletmelerin yenilikçi yeteneklerini artırarak uzun vadeli rekabet avantajı elde etmelerine olanak tanır. Dolayısıyla, işletmelerin inovasyonu teşvik eden güçlü insan kaynakları politikalarıyla stratejik hedeflerine ulaşmaları desteklenmektedir (Kırılmaz, 2020).

Bu çalışmada, ikinci olarak kalite yönetimi ile güncel insan kaynakları uygulamaları arasındaki doğrudan etkide pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu ilişki, işletmelerin

sadece ürün ve hizmet kalitelerini artırmakla kalmayıp aynı zamanda çalışanların katılımını ve motivasyonunu da artırarak rekabet avantajı elde etmelerine olanak tanır. Kalite yönetimi ve güncel insan kaynakları uygulamaları arasındaki bu entegrasyon, işletmelerin uzun vadeli başarılarını sürdürülebilir kılmak için kritik öneme sahiptir (Sağlam ve İnan, 2021). Benzer şekilde, Develioğlu vd., (2006) gerçekleştirdikleri çalışmada, TKY çerçevesinde yöneticilerin İKY'ne bakış açılarını deneysel bir uygulama ile yorumlamışlardır. Bursa Demirtaş OSB'de faaliyet gösteren tekstil işletmeleri yöneticilerine uygulanan bir araştırma ile iki ana hedef amaçlanmıştır. İlk olarak, TKY'ye sahip olan ve olmayan işletmelerin birey kaynaklarına bakış açıları karşılaştırılmış; sonrasında TKY için önemli seviyede bilgiye sahip olan yöneticiler ile orta ve az bilgiye sahip olanlar karşılaştırılmıştır. Araştırma sonuçlarında, TKY uygulayan işletmelerin uygulamayanlara kıyasla İKY ana işlevleriyle ilgili uygulamalara daha olumlu bakış açısına sahip oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca, TKY konusunda önemli seviyede bilgiye sahip yöneticilerin, orta ve az bilgiye sahip olanlara kıyasla İKY'nin temel işlevlerine yaklaşım biçimlerinin daha olumlu olduğu sonucu tespit edilmiştir. Diğer çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmaktadır. Yıldız ve Mesci (2015) gerçekleştirdikleri çalışmada, TKY'nin başarısında rol alan önemli ana öğelerin tespit edilmesini ilgili kaynakların incelenmesine dayalı olarak yapmışlardır. Bu nedenle TKY'nin işletmelerde başarılı bir şekilde uygulanmasına etki eden öğeler incelenmiştir. Araştırma sonucunda, TKY'nin işletmelerde başarılı bir şekilde uygulanması için organizasyon kültürü, süreç yönetimi, üst yönetim desteği ve organizasyon yapısının önemli öğeler olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde, Daoud (2012) çalışmasında TKY ve İKY arasındaki ilişkiyi deneysel bir araştırma ile incelemiştir. Çalışmanın amacı, İKY uygulamalarının TKY uygulamaları üzerindeki etkisini incelemenin yanı sıra İKY ve TKY uygulamalarının organizasyonel kalite performansı üzerindeki etkilerini bulmaktır. Anket yoluyla elde edilen veriler açıklayıcı istatistikler ve korelasyon analizi ile yorumlanmıştır. Çalışma sonucunda, eğitim ve gelişim, personel kariyer planlaması, işe alım ve seçme gibi İKY uygulamalarının, TKY'nin uygulanması konusunda maksimum etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, elde edilen sonuçlarda insan kaynakları ve TKY uygulamalarının organizasyonel kalite performansı üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu açıklanmıştır.

Çalışmamızda üçüncü olarak, güncel insan kaynakları uygulamalarının iç müşteri bağlılığına doğrudan etkisinde bir ilişki tespit edilmiştir. Güçlendirilmiş çalışanlar, oldukça yaratıcı, memnuniyet hissi yüksek ve yenilikçi bir kesim oluşturmaktadır. Güçlendirilmiş personeller, güçlendirilmemiş personellerle kıyaslandığında daha nitelikli ürün ve hizmet sunmaktadırlar. Bununla birlikte, benzer şekilde güçlendirme vakasının olduğu iş sahalarında organizasyonlar oldukça etkin bulunmaktadır (Whetten ve Cameron, 2011). ABD'de 102 otel firmasında, otel yönetim grupları üzerinde yapılan bir çalışmanın sonuçları: güçlendirilmiş liderlik, görevle ilgili bilginin paylaşımını artırmakta ve grup çalışmalarının etkililiğini artırmaktadır. Bu faydaların otel işletmelerine dönüşü ise grup çalışması ve bilgi paylaşımının gelişmesiyle birlikte başarının artmasıyla ortaya çıkmaktadır (Srivastava vd., 2006). Sonuç olarak çalışmamız, diğer çalışmalarla benzer sonuçlara ulaşmaktadır.

Araştırmada dördüncü olarak, güncel insan kaynakları uygulamalarının dış müşteri bağlılığını doğrudan etkisinde bir bağlantı bulunduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde, Fulford ve Enz (1995) tarafından yapılan incelemede memnuniyet, performans, sadakat ve iş aktarımının anlam, mükemmeliyet ve etki kapsamlarıyla bağlantılı olduğu saptanmıştır. Hançer ve George (2004) çalışmasında da kaynaklara benzer şekilde anlam-mükemmeliyet kapsamının çalışan performansını artırdığı belirtilmiştir. Zira anlam, bir işin gerçekleşip hedefinin çalışan tarafından benimsendiği meziyet, mükemmeliyet ise kişinin görevini mükemmel biçimde gerçekleştireceğine dair kendi becerilerine olan güvenidir. Bu sebeple,

eğer bir çalışan gerçekleştirdiği görevi önemli görüyor ve bu görevi başarıyla gerçekleştireceği konusunda becerilerine inanıyorsa, performans seviyesinin artması beklenir. Bu alandaki çalışmalarda, Thomas ve Tymon (1994) çalışanların görevlerini nasıl yerine getireceklerine dair söz hakkına sahip olmalarının, Liden vd., (1993) tarafından yapılan çalışmalarda görevlerinde daha fazla kontrol sahibi olan çalışanların diğerlerine göre daha yüksek performans gösterdikleri belirtilmiştir. Spreitzer vd., (1997) ise çalışanların görevlerinde uygulayacakları adımları, harcayacakları çabayı ve kullanacakları yöntemleri belirlemede üst yönetimden bağımsız olarak karar verebilme özgürlüğünün önemini vurgulamışlardır. Bu bağlamda, araştırmamız da benzer sonuçlara ulaşmıştır, bu bağlamda çalışanların görevlerinde daha fazla kontrol ve karar alma yetkisine sahip olmalarının performanslarını olumlu yönde etkileyebileceğini ortaya koymuştur.

Beşinci olarak, bu çalışmada inovasyon yönetiminin iç müşteri bağlılığı üzerindeki doğrudan etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur. Literatürde bu konuya yönelik kapsamlı araştırmalar mevcut değildir. Drucker (1998) çalışmaları, işletmelerin müşterilere daha geniş ürün seçenekleri sunarak rekabet avantajı elde etmeleri gerektiğini, çalışanların motivasyonunu artırmak ve iş ortamını iyileştirmenin önemini vurgulamaktadır. Günümüzde bilginin hızla yayılması, bireylerin dikkatlerinin çeşitli yönlere dağılmasına neden olmakta, bu durum da işletmelerin yaratıcı çözümler geliştirmesi ve müşteri ihtiyaçlarını karşılaması gerektiğini ortaya koymaktadır. Davis ve Moe (1997) tanımına göre, inovasyonun işletmeler için sunduğu faydalar arasında rekabet avantajı sağlama, yeni pazar girişleri oluşturma, müşteri memnuniyetini artırma gibi önemli işlevler bulunmaktadır. Bu bağlamda, inovasyon yönetiminin iç müşteri bağlılığı üzerindeki etkisi, işletmelerin stratejik yönetim pratiği olarak daha fazla vurgulanmalı ve araştırılmalıdır.

Araştırmada altıncı olarak, inovasyon yönetiminin dış müşteri bağlılığı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Mevcut literatürde bu konuda sınırlı sayıda araştırma bulunması, bu ilişkinin anlaşılması ve vurgulanmasının önemini artırmaktadır. Dilşad ve Aykut (2020) çalışması, müşteri ilişkileri yönetiminin çeşitli inovasyon türlerini nasıl etkilediğini göstermiştir; ürün, süreç, yönetim, pazarlama ve hizmet yeniliği gibi. Yenilikçi firmaların, müşterileriyle daha samimi bir ilişki kurduğu ve bu sayede güvenilirlik ve yüksek müşteri sadakati elde ettiği belirtilmiştir. Müşterilerle hızlı iletişim kurma yeteneği, yeniliklerin başarısını önemli ölçüde artırabilir. Durna (2002) Türkiye'nin en güçlü 500 firması üzerinde yaptığı çalışma ise, büyük ve küçük ölçekli işletmelerin çoğunun müşteri odaklı yenilikler üzerinde yoğunlaştığını ortaya koymuştur. Bu bulgular, inovasyon yönetiminin dış müşteri bağlılığı üzerindeki etkisinin işletmeler için stratejik bir avantaj sağladığını göstermektedir.

Araştırmada yedinci olarak, kalite yönetiminin iç müşteri bağlılığını doğrudan etkilediği ve bu etkinin anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Joiner (2007) tarafından yapılan çalışmada, Toplam kalite yönetimi kapsamlarının büyük ölçüde birey odaklı olduğu belirtilmiştir. Bu kapsamlar grup çalışması, katılımcı yönetim, yaratıcılık, etkili iletişim, müşteri geri bildirim, personel katılımı ve güçlendirilmesi, personel ve yönetimin güven ve desteği olarak sıralanmıştır. Saraph vd., (1989), TKY kapsamlarını liderlik, kalite basamağının görevi, eğitim, ürün/görev tasarımı, gerekli malzeme sağlama, süreç yönetimi, kalite doküman ve rapor yazımı, çalışan ilişkileri olarak tanımlamışlardır. Padhi (2012) ise TKY'nin ahlak, doğruluk, güven, eğitim, grup çalışması, liderlik, çalışan ilişkileri ve tanınma gibi sekiz ana kapsamı olduğunu savunmuştur. Bu farklı tanımlamalar, TKY kapsamı konusunda genel bir görüş birliği olmadığını göstermektedir. Ayrıca, Britanya'nın Essex kasabasında yapılan bir çalışmada, sağlık hizmetlerinde güven ve kalite iyileştirmesinin önemine dikkat çekilmiştir. Brown ve Bell (2005), sağlık hizmetlerinde uzmanlığın kritik olduğunu vurgulamışlardır. Pierce (2005) ise ABD'de sağlık sektöründe hasta, doktor, risk

yönetim firmaları, işverenler, devlet, eczane ve tedarikçilerin durumunu araştırmış ve sağlık hizmetlerine olan talebin artmasıyla kalitede düşüşler yaşandığını tespit etmiştir. Bu çalışmalar, kalite yönetimi ve müşteri bağlılığı arasındaki ilişkiyi anlamak için önemli bir çerçeveye sunmaktadır.

Araştırmada, kalite yönetiminin dış müşteri bağlılığını doğrudan etkilediği de görülmüştür. Toplam kalite yönetimi çerçevesinde müşteri memnuniyeti, iç ve dış müşteriler olarak ayrıştırılmıştır. İç müşteri memnuniyeti, çalışanların organizasyona olan bağlılığını artırarak motivasyonlarını yükseltmektedir. Bu durum, çalışanların daha verimli, yaratıcı ve müşteri odaklı çalışmalar yapmalarını sağlamaktadır. Bu bağlamda, toplam kalite yönetiminde dış müşteri memnuniyetinin yanı sıra iç müşterilerin (çalışanların) taleplerinin ve beklentilerinin de karşılanması önem arz etmektedir (Bumin, 2003).

Organizasyon içinde, tüm çalışanların işlerini yerine getirirken ve iş ilişkilerinde karşılıklı olarak kendilerini müşteri gibi değerlendirmeleri, organizasyon kültürü açısından kritik bir rol oynamaktadır. Bu yaklaşımın, yönetimden en alt kademeye kadar tüm çalışanlar arasında benimsenmesi gerekmektedir. Bu şekilde, organizasyon müşteri memnuniyetini en üst düzeye çıkarabilir (Eren, 2003).

SONUÇ

Bu araştırma, inovasyon yönetimi, kalite yönetimi, iç müşteri bağlılığı, dış müşteri bağlılığı ve güncel insan kaynakları uygulamaları gibi altı değişkenin birbirleriyle ilişkili olduğunu belirlemiştir. Bu değişkenlerin etkili bir şekilde entegre edilmesi, işletmelerin performansını çeşitli yollarla önemli ölçüde artırabilir. Öncelikle, bu entegrasyon işletmelerin niteliklerini yükseltmelerine olanak tanırken, aynı zamanda maliyetleri azaltmalarına ve iş süreçlerinin hızını ile esnekliğini artırmalarına olanak sağlar. Bu faktörler, işletmelerin ürün ve hizmet çeşitliliğini genişletmelerini, müşteri memnuniyetini artırmalarını, pazar paylarını genişletmelerini ve rekabet güçlerini artırmalarını destekler. Stratejik yönetim perspektifinden bakıldığında, bu değişkenlerin etkin bir şekilde yönetilmesi işletmelerin uzun vadeli başarıları için kritik bir öneme sahiptir. Araştırma sonuçları, işletmelerin inovasyon yönetimi, kalite yönetimi, müşteri bağlılığı ve insan kaynakları yönetimi gibi alanlarda nasıl stratejik yaklaşımlar geliştirebileceğine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Bu yaklaşımların uygulanması, işletmelerin sürdürülebilir rekabet avantajı elde etmelerine ve uzun vadeli başarılarını sağlama çalışmalarına yardımcı olabilir. Teknolojinin hızla ilerlemesi, muhasebe sektöründe inovasyonun ve teknolojiye dayalı çözümlerin benimsenmesini daha da zorunlu kılmaktadır. Bu durum, işletmelerin müşteri bağlılığını artırma ve rekabet avantajı elde etme çabalarını güçlendirirken, yoğun rekabet ortamında sürekli gelişim ve mükemmeliyeti hedefleme gerekliliğini vurgulamaktadır. Ayrıca, müşteri ilişkileri yönetiminin etkili bir biçimde uygulanması, müşteri memnuniyetini ve bağlılığını artırmada kritik bir role sahiptir. Muhasebe sektöründe farklılık yaratma çabaları, etkili müşteri ilişkileri yönetimi ve yüksek hizmet kalitesi algısını desteklemelidir. Bu bağlamda, işletmelerin mesleki bilgi, iletişim becerileri ve hizmet sunma kapasitelerini sürekli olarak geliştirmeleri önem arz etmektedir. Bu alanda mesleki bilgi, iş tecrübesi, iletişim ve hizmet sunma becerilerinin geliştirilmesi önem arz etmektedir. Bu çalışma, inovasyon yönetimi, kalite yönetimi, iç ve dış müşteri bağlılığı ile güncel insan kaynakları uygulamaları arasındaki ilişkileri teorik olarak desteklemekte ve firmanın örgüt yapısının ve insan kaynağının etkin kullanımının rekabet avantajı sağlamak için kritik öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır. Sonuç olarak, işletmeler için inovasyon yönetimi, kalite yönetimi, müşteri bağlılığı ve insan kaynakları yönetimi gibi stratejik alanlardaki entegrasyonun önemini

vurgulayan bu araştırma, bu alanlarda etkin uygulamaların işletmelerin performansını artırabileceğini göstermektedir. Bu stratejik yönetim yaklaşımlarının başarıyla hayata geçirilmesi, işletmelerin ürün ve hizmet çeşitliliğini genişletmelerine, müşteri memnuniyetini artırmalarına, iç girişimcilik uygulamaları geliştirmelerine ve rekabet güçlerini güçlendirmelerine olanak tanımaktadır. Ayrıca, teknolojiye dayalı çözümleri benimseyerek sürekli gelişim ve mükemmeliyeti hedefleme fırsatı sunar. İşletmelerin bu değişkenleri stratejik bir perspektiften yönetmeleri, uzun vadeli başarılarını sağlamlaştırabilir ve sürdürülebilir rekabet avantajı elde etmelerine katkıda bulunabilir. Bu araştırma, işletmelerin stratejik yönetimlerini geliştirme konusunda muhasebe literatürüne önemli katkılar sağlayabileceği düşünülmektedir.

ÖNERİLER

İşletmeler için müşteri bağlılığı büyük önem taşır. Bu bağlamda, işletmeler müşteri memnuniyetini artırmak için ürün kalitesini sürekli iyileştirmeli, sunulan hizmetlerde yenilikçi yaklaşımlar benimsemeli, güvenilirliklerini pekiştirmeli, hızlı ve nazik davranışlar sergilemelidir. Bu faktörler, uzun vadeli müşteri ilişkileri kurmak ve sürdürmek için kritik öneme sahiptir.

İşletmelerde iç gelişim ve girişimcilik stratejileri de büyük önem taşır. Örneğin, işletmeler öğrenme yöntemlerini ve tasarımlarını geliştirerek çalışanların verimliliğini artırabilir ve iş geliştirme süreçlerine dahil edebilir. Ayrıca, muhasebe sektöründe dijital dönüşüm sağlanarak teknoloji kullanımı artırılmalı ve verimlilik sağlayacak sistemler entegre edilmelidir. Bu süreç, müşteri memnuniyetini artırmak için düzenli müşteri görüşmeleriyle desteklenmeli ve sürekli iyileştirme sağlanmalıdır.

Personel yönetimi ve motivasyon da işletmelerin başarısında kritik bir rol oynar. İnovasyon süreçlerine katılımlarına göre personellere gelir paylaşımı ve ödül sistemi uygulanarak yenilik başarımı ile ödül arasında güçlü bir bağlantı kurulmalıdır. Ayrıca, iş içi girişimciliği teşvik etmek ve yöneticilerin yenilikçi fikirlere açık olmalarını sağlamak önemlidir. Nitelikli personel seçimi ve onların sürekli eğitimi, işletmenin pazar payını artırma yolunda önemli adımlar olarak görülmelidir.

Stratejik bir yaklaşımla insan kaynakları yönetimi de işletmelerin rekabet gücünü artırabilir. İnsan Kaynakları bölümü, müşteri beklentileri ve deneyimleri üzerinde odaklanarak yenilik ve kalite yönetimini geliştirmelidir. İnsan kaynakları yöneticileri, personellere özel bilgiler sunarak çalışan memnuniyetini artırmalı ve müşteriye özel ayrıcalıklar sağlamalıdır. Bu yaklaşım, iç ve dış müşteri sadakatini artırmak için etkili bir strateji olarak kabul edilmelidir.

Teknolojik gelişmeler, işletmeler için önemli bir dönüşüm aracı olarak öne çıkmaktadır. Özellikle muhasebe sektöründe dijital dönüşüm, işletmelerin operasyonel verimliliğini artırmakta ve müşteri memnuniyetini olumlu yönde etkilemektedir. Yeni teknolojilerin entegrasyonu sayesinde, muhasebe işlemleri daha hızlı ve hatasız bir şekilde gerçekleştirilebilmekte, bu da müşteriye sunulan hizmet kalitesini artırmaktadır. Ayrıca, veri analitiği ve yapay zeka gibi teknolojik araçlar sayesinde işletmeler, maliyetleri azaltabilir, karar alma süreçlerini hızlandırabilir ve stratejik planlamalarını daha etkili bir şekilde yapabilirler. Bu bağlamda, işletmelerin teknolojiye yatırım yaparak rekabet avantajı elde etmeleri ve müşteri odaklılıklarını artırmaları gerekmektedir. Ancak teknolojik dönüşüm sürecinde çalışanların eğitimi ve sürekli olarak güncel teknolojilere adapte olmaları da kritik bir öneme sahiptir. Bu şekilde, işletmeler hem teknolojiyi etkin bir şekilde kullanabilirler hem de çalışan memnuniyetini ve performansını artırabilirler.

Kalite yönetimi ve insan kaynakları alanında odaklanılan yeni konular, işletmeler için önemli bir rekabet avantajı sağlamaktadır. Bu alanlarda sürekli gelişim ve iyileştirme çabaları, işletmelerin rekabet gücünü artırmasını sağlar. Nitelikli insan kaynağı yönetimi ve kalite standartlarının yüksek tutulması, müşteri memnuniyetini artırarak uzun vadeli müşteri bağlılığı oluşturabilir. Ayrıca, işletmelerin sürdürülebilir büyüme ve karlılık hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olabilir. Bu yaklaşım, işletmelerin stratejik olarak pozisyonlarını güçlendirmelerine ve pazarda önde olmalarına katkıda bulunabilir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Destek Bilgisi: Herhangi bir kurum ve/veya kuruluştan destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması: Yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur.

Etik Onayı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazar(lar)ına aittir.

Etik Kurul Onayı: Gedik Üniversitesi Sosyal Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulundan 17.01.2023 tarih ve 412 sayılı karar numarası ile izin alınmıştır.

Araştırmacıların Katkı Oranı: Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

KAYNAKLAR

- Açıkgöz, A. (2015). İnovasyon Çiftustalığı: Bir Ölçek Uyarlama Çalışması. *Journal of Entrepreneurship and Innovation Management*, 4(2), 1-26.
- Ain, N., Baloch, S., and Danish, M. (2022). The Effect of Financial and Preferential Treatment Benefit on Customer Satisfaction in B2B Marketplace. A Study of Courier Industry in Quetta. *Journal of Development and Social Sciences*, 3(4), 175-18.
- Aldalawi, Y. M. (2022). *Toplam Kalite Yönetimi ve Çalışma Verimliliği İlişkisinin Algılanmasına Yönelik Betimsel Bir Araştırma: Samarraa Üniversitesi Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gedik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Azeez, Z. J. (2022). *İnsan Kaynakları Yönetim Stratejileri ve İnovasyon Yönetiminin Çalışan ve Organizasyon Performansının Geliştirilmesinde Rolü: Kuzey Irak'ta Yatırım Kurulu Örneği*. Doktora Tezi, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bingöl.
- Bektaş, H. ve Aydın, M. (2018). Müşteri Bağlılığının Ölçülmesi: Cep Telefonu Pazarı Üzerine Bir Uygulama", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 32(3), 773-791.
- Benshuna, K. M. A., (2022). *Toplam Kalite Yönetimi, İşgören Memnuniyeti, Müşteri Memnuniyeti ve İşletme Performansı Arasındaki İlişki: Libya Otellerinde Bir Araştırma*. Doktora Tezi, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Berberoğlugil, B. (2018). *Sanal Takımlarda Takım Güçlendirme, İş Süreci İyileştirme, İç ve Dış Müşteri Memnuniyeti İlişkileri ve Bir Araştırma*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Brown, R. B., and Bell, L. (2005). Patient Centred Quality Improvement Audit, *Int J. Health Care Qual Assur Inc. Leadership Health Service*, 18 (2-3), 92-102.
- Bumin, B. (2003). *İşletmecilikte Çağdaş Yönelimler*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Daoud Abu-Doleh, J. (2012). Human Resource Management and Total Quality Management Linkage – Rhetoric And Reality: Evidence From An Empirical Study, *International Journal of Commerce and Management*, 22(3), 219-234.

- Davis, S. M. and Moe, K. (1997). Bringing Innovation to Life. [İnovasyonu Hayata Geçirme]. *Journal of Consumer Marketing*, 14 (5), 338-361.
- Develioğlu, K., Haşit, G., ve Bağcı, Ü. G. (2006). Toplam Kalite Yönetimi Çerçevesinde Yöneticilerin İnsan Kaynakları Yönetimine Bakışları: Bursa (DORSAB)'Da Bir Uygulama. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15, 191-204.
- Dilşad G. ve Aykut, O. H. (2020). Müşteri İlişkileri Yönetiminin İnovasyon Üzerine Etkileri: Erzincan ve Erzurum İllerinde Bankacılık Sektöründe Bir Saha Araştırması. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (55), 159-190.
- Drucker, P. (1998). The Discipline of Innovation, *Harvard Business Review*, 76(6): 149-157.
- Durna, U. (2002). *Yenilik Yönetimi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Eren, E. (2003). *Yönetim ve Organizasyon: Çağdaş ve Küresel Yaklaşımlar*, 6. Baskı. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.ř.
- Fulford, M. D., and Enz, C. A. (1995). The Impact of Empowerment on Service Employees. *Journal of Managerial Issues*, 7(2): 161-175.
- Hançer, M., and George, R. T. (2004). Job Satisfaction of Restaurant Employees: An Empirical Investigation Using The Minnesota Satisfaction Questionnaire. *Journal of Hospitality Tourism Research*, 27(1), 85-100.
- İleri, H., ve Horasan, A. (2023). Küresel Rekabet Ortamında İşletmelerin Teknoloji ve AR-GE Yönetimlerinin Rekabete Etkileri Üzerine Araştırma ve Örnek Bir Uygulama. *Journal of Business Innovation*, 5(2), 112-125.
- İşler, D. B. ve Özdemir, ř. (2010). Hastane İşletmelerinde İçsel Pazarlama Yaklaşımının İş Tatmini ve Örgütsel Bağlılık Üzerine Etkisi: Isparta İli Örneği, *Hacettepe Üniversitesi Sağlık İdaresi Dergisi*, 13(2), 115-142.
- Joiner, T. (2007). Total Quality Management and Performance. *International Journal of Quality ve Reliability Management*, 24(6), 617-627.
- Karakülle İ. (2012). *Çalışanların İnsan Kaynakları Yönetimi Uygulamalarına Yönelik Algılarının Örgütsel Bağlılık ve İş Tatmini Üzerine Etkileri: Hizmet Sektöründe Bir Uygulama*, Doktora Tezi. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Kırılmaz, S.K. (2020). İnsan Kaynakları Yönetiminin İnovasyona Etkileri. O. Demir (Ed.), *İnovasyon Yönetimi (Sayfa, 21-52)*. Gazi Kitabevi. Ankara.
- Kızılığöl, Ö. (2014). *Müşteri Firma İlişkilerinde Bağımsız Denetim ve Müzakere*, Bursa: Dora Basım Yayın.
- Koç, M., (2022). *Kalite Yönetimi Uygulamalarının Çalışan Performansı Üzerindeki Etkisinde Bireysel Yenilikçiliğin Aracı Rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Kotler, P., and Keller, K. L. (2016). *Marketing Management (15th Ed.)*. New York: Pearson Education.
- Liden, R. C., Wayne, S. J. and Stilwell, D. (1993). A Longitudinal Study on The Early Development of Leader-Member Exchanges. *Journal of Applied Psychology*, 78, 662-674.
- Ortiz, Jesús-Perdomo, Gonzales, B. J. and Jesus, G. (2009). An Analysis of The Relationship between Total Quality Management-Based Human Resource Management Practices and Innovation, *The International Journal of Human Resource Management*, 20(5), 1191-1218.

- Ömürbek, V., Akçakanat, Ö., ve Kılınc, Z. (2023). Muhasebe Mesleğinde E-Dönüşümün Muhasebe Meslek Mensuplarının Mutluluk ve İş Tatmini Seviyeleri Üzerine Etkisi. *MehmetAkif Ersoy Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Dergisi*, 7(1), 1-23. <https://doi.org/10.31200/Makuubd.1226881>
- Örücü, E., Yumuşak, S., ve Bozkır, Y. (2006). Bankalarda Çalışan Personelin İş Tatmini ve İş Tatminini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Yönetim Ve Ekonomi Dergisi*, 13(1), 39-51.
- Öztürk, C. (2009). Müşteri İlişkileri Yönetiminde(CMR) bağlamında UFRS Yorum 13 Müşteri Sadakat Programlarının Muhasebeleştirilmesi, *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 28, 145-158.
- Padhi, N. (2012). The Eight Elements of M, <http://www.isixsigma.com/methodology/total-quality-management-tqm/eight-elements-tqm/> (Et. 22.09.2021).
- Pierce, M.E. (2005). Convergence of the health industry, *Int J. Health Care Qual Assur Inc. Leadership Health Service*, 18(1), 22-31.
- Sağlam, M., ve İnan, M. B. (2021). Sürdürülebilir Rekabet Avantajı Kazanılmasında İnovasyon, Pazarlama Stratejileri ve Dijitalleşme Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Business Economics And Management Research Journal*, 4(2), 118-137.
- Saraph, J. V., Benson, P. G., and Schroeder, R. G. (1989). An Instrument for Measuring the Critical Factors of Quality Management. *Decision Sciences*, 20(4), 810-829.
- Smith, J., and Johnson, A. (2023). İşletmelerin Rekabet Avantajı Elde Etmeleri için Müşteri Odaklılık ve Kurumsal Başarı. *Journal of Business Strategies*, 8(2), 112-125.
- Spreitzer, G. M., Kizilos, M. A., and Nason, S. W. (1997). A Dimensional Analysis of The Relationship between Psychological Empowerment and Effectiveness Satisfaction, and Strain. *Journal of Management*, 23(5), 679-704.
- Srivastava, S., McGonigal, K. M., Richards, J. M., Butler, E. A. and Gross, J.J. (2006). Optimism in Close Relationships: How Seeing Things in a Positive Light Makes Them So. *Journal of Personality and Social Psychology*, 91 (1), 143-153. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.91.1.143>
- Thomas, K. W. and Tymon, W. G. (1994). Does empowerment always work: Understanding the role of intrinsic motivation and personal interpretation. *Journal of Management Systems*, 6(2), 1-13.
- Uslu T., and Rodoplu, Ş. (2014). Investigation of Effects of Accreditation Institutionalization and Data Communication on Quality Improvement and Employee Performance. *EMAJ: Emerging Markets Journal*, 3(3), 32-46.
- Uslu, T., Bülbül, İ. A., ve Çubuk D. (2015). Innovation Culture and Strategic Human Resource Management in Public and Private Sector within the Framework of Employee Ownership. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 195, 1463-1470.
- Uzunlar, Z. M. (2022). Çok Boyutlu Liderlik, İnsan Kaynakları Uygulamaları ve Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişkilere Yönelik Bir Örnek Olay Çalışması. Doktora Tezi, Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Verhoef, P. C., Broekhuizen, T., Bart, Y., Bhattacharya, A., Dong, J. Q., Fabian, N., and Haenlein, M. (2021). Digital transformation; A multidisciplinary reflection and research

agenda. *Journal of Business Research*, 122, 889-901. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.09.022>

Whetten, D. A., and Cameron, K. S. (2011). *Developing Management Skills (8th Ed.)*. New York, NY: Prentice-Hall.

Yıldız, G., and Mesci, M. (2015). Toplam Kalite Yönetiminin Başarısında Rol Oynayan Kilit Faktörler. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27, 199-208.

Yücenurşen, M. (2021). Muhasebe Meslek Mensuplarının Büyük Veri Analitiği Teknolojisi Direncine Yönelik Bir Araştırma. *Business & Management Studies: An International Journal*, 9(3), 1088-1103.